

AKADEMİ

MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ
Ahmet ABAZİ
Halil AÇIKGÖZ
Kemâl Y. AREN
Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Vehbi ECER
Hicran GÖZE
Doç. Dr. Şeyma T. GÜNGÖR
Erdoğan İZGÖREN
Dr. Hidayet NUHOĞLU
Prof.Dr. Ahmet Yüksel ÖZEMRE
Yrd. Doç. Dr. Ünal ŞENEL
Ayşe Göktürk TUNCEROĞLU
Dr. Orhan Seyfi YÜCETÜRK
KUBBEALTI

YIL:30

EKİM 2001

SAYI:4

KUBBEALTI

AKADEMİ

MECMÛASI

YIL: 30

EKİM 2001

SAYI: 4

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

– Üç ayda bir çıkar.–

Kubbealtı Akademisi
Kültür ve San'at Vakfı
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi a.
Sâhibi
Sinan ULUANT

Yazı İşleri Müdürü
Kemâl Y. AREN

Yayın Danışmanları
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahratı
Prof. Dr. Sema Uğurcan
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İbrahim Aydın Yüksel

Haberleşme Adresi
Peykhâne Sok. No. 3
34400 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: (0 212) 516 23 56
Tel: (0 212) 516 63 87
Fax: (0 212) 638 02 72

Elektronik Posta
info@kubbealti.org.tr
info@kubbealti.com.tr
kubbealti@superonline.com
www.kubbealti.com.tr
twww.kubbealti.org.tr

Posta Çeki No.
337056

Yurtiçi Abone
Yıllık: 10.000.000.- TL.

Kurum Abonesi
Yıllık: 12.500.000.- TL.

Yurtdışı Abone
(Posta ücreti dâhil)
45 DM
25 \$

Temsilcilerimiz

Türkiye Diyânet Vakfı
Ankara Yayınevi
Necatibey Cad. Ankara İş Hanı
No. 8 /32-33
Sihhiye - ANKARA

Bilge Kitapevi
Atatürk Cad. Osmanlı İş Hanı
No. 105
BURSA

Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti.
Sofyalı Sok. No. 32 /4
Tünel – İSTANBUL

Bulak Bilgi Hizm. Neşr. ve Tic. A.Ş
Konur Sok. No. 27/6
Kızılay – ANKARA

Akademi Kitapevi
Kâzım Dirik Mah.
159. Sok. 6/A
Bornova – İZMİR

Basıldığı Yer:
Özal Matbaası
Tel: (0 212) 565 25 99
Topkapı – İstanbul

Mecmûamızdaki yazılar
kaynak gösterilerek iktibas
edilebilir

İÇİNDEKİLER

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
Mülâkat	Sâmiha AYVERDİ	6
Devlet Arşivlerinde Yeni Yayınlar ‐Osmanlı Muâhedenâmeleri‐	Dr. Hidayet NUHOĞLU	8
Bulgar-Türk Dostluğu Cemiyeti	Yrd. Doç. Dr. Ünal ŞENEL	13
Batılılaşma Mâcerâmız	Hicran GÖZE	17
Osmanlı Devleti'nin İstiklâlini İlân Eden Devlet Adamı Dursun Fakih	Yrd.Doç.Dr.Ahmet Vehbi ECER	19
Ahmet Hâşim	Erdoğan İZGÖREN	34
Kutsal Kitaplarda Müjdelenen Son Peygamber Hazreti Muhammed	Dr. Orhan Seyfi YÜCETÜRK	38
Çocukluğumun ve Gençliğimin Üsküdar'ından Kaybolan Sesler	Prof.Dr.Ahmet Yüksel ÖZEMRE	49
‐Okuldaki Başarı‐ Üzerine	Ayşe Göktürk TUNCEROĞLU	56
Osmanlı Dönemi Tasavvuf Araştırmaları	Prof.Dr. Mehmet DEMİRCİ	59
Karacaoğlan'ın Sevgili ve Eş İlişkisi Bakımından Kadına Bakış Tarzı	Doç.Dr. Şeyma T. GÜNGÖR	70
Safiye Erol'un Yazı Dünyâsı	Halil AÇIKGÖZ	80
Pirlepe'deki Çarşı Camii	Ahmet ABAZİ	89
Gördüklerim-Okuduklarım-Yazdıklarım	Kemâl Y.AREN	91
İNDEKS		96

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976'da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince 8.11.1976 târihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

DEĞERLİ KUBBEALTI DOSTLARI

Bu senenin son sayısını da idrâk etmiş bulunuyoruz. Ekim sayımızın ardından, neşriyatımıza katılacak yeni yayınlarımızı siz sevgili okuyucularımıza müjdelemek istiyoruz. Lâyıkıyla bilinmeyen değerli kadın yazarlarımızdan **Safiye Erol'un, Kadıköyü'nün Romanı, Ülker Fırtınası, Ciğerdelen, Dineyri Papazı** ve **Çölde Biten Rahmet Ağacı** adlı eserlerinden müteşekkil külliyyâtı okuyucuyla buluşuyor. **Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'nun** müracaat eseri **Tarih Araştırmalarında Usûl** adlı eserini de 7. baskısı yapılmış bulunuyor. **Nihad Sami Banarlı Hoca'nın** Türk Edebiyatı'nda bir klasik olan **Türkçe'nin Sırları** adlı eserin 17. baskısını yaparken, **Şiir ve Edebiyat Sohbetleri ile Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri'nin** ikinci baskıları da önümüzdeki günlerde neşredilecektir. Kıymetli kurucumuz **Sâmiha Ayverdi'nin** hayatının son seneleri de kaleme aldığı ve bugüne kadar hiçbir yerde yayınlanmamış makalelerinde bir kısım **Ratibe** adı altında yayına hazırlanmış olup, neşredilmek üzeredir. Bu arada zengin bilgi birikimini, ustalıkla okuyucuya aktaran **Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre'nin** **Gel de Çık İşin İçinden** adlı eserinin üçüncü baskısı yapılmak üzeredir.

Her sayısında olduğu gibi, senenin son dergisinde de edebî, kültürel ve sosyal mühtevâlî yazılara yer vermiş bulunuyoruz. **Makedonya'dan** bir okuyucumuz **Ahmet Abâzi'nin** **Pirlepe'de** yıkılan **Çarşı Camii** hakkında kaleme aldığı teessür dolu yazıyı hissiyatına tamâmen iştirak ederek yayınlıyor, bu feryâdın ilgili mercilere ulaşmasını temennî ediyoruz.

Not: Mecmuamızın 2002 yılı abone bedeli 15.000.000 TL. dir.

MÜLÂKAT

Mart 1945

Ahmet Tecer (Hava Yüzbaşı)

Ahmet Tecer : Efendim, af edersiniz pek sırasız geldiğimi biliyorum; fakat askerim, Eskişehir'den geldim, pek az kalıp döneceğim. Ben buraya hem kendi hesâbıma, hem de kumandanım Abdullah Toprak adına geliyorum.

Kitaplarınız, memleketin sıkıntılı havası içinde, saf temiz bir dalga gibi yayıldı. Okuyoruz. Fakat itiraf edeyim ki her köşesini anlayarak değil. İşte ben, anlayamadığım kısımları kumandanımla konuşuyorum. Hoş benim gibi müşkülde olan pek çok arkadaş var. Biz anlayamamaktan müteellimiz. Mânâlar, âdeta bir tahtaya çarpar gibi düşüyor.

Sâmiha Ayverdi : Hayır, öyle olsa bu kadar da anlayamazdınız. Değil mi ki okuduklarınız bir derûnî zevke tebeddül ediyor, size inşirah ve huzur veriyor, şu halde maksat hâsıl olmuş demektir. Esâsen her arayıcı bulucu olur; elverir ki hüsnüniyeti ve sebâtı olsun.

Ahmet Tecer : Ben kitaplarınıza en ağırlı olan “Batmayan Gün” den başladığıma hatâ etmişim. Zîrâ onu anlamak için insanın çok hazırlanmış, çok işlenmiş olmazı lâzım. Bence “Mâbette Bir Gece” gerek sanat gerekse hizmet bakımından çok muvaffak olmuş ve bilhassa kütleye hitap ederken alâkadar etmeyeceği bir fert olmayan bir eserdir. Esâsen bu kitaplarda iki sandık var. Birinde edebiyat birinde de mânâ var. İsteyen istediğini alabildiği içindir ki bu kadar geniş ölçüde bir alâka uyandırıyor. Maamâfih “bunlar da okunur mu?” deyip bir köşeye atanlar da yok değil.

Namazdaki üç esas hareketten bahsediyorsunuz, izah eder misiniz?

Sâmiha Ayverdi : Nebâtî hareket secde, hayvânî rükû, insânî de kıyam hareketleri. Bunu mu sormak istediniz?

Ahmet Tecer : Evet. Demek ki namazla, rûhun geçirdiği bu üç safhaya i-şâret olunmak istenmiş. Bir de şunu anlamak istiyorum: Farazâ bir hasîsin

mânâsı hasislik, bir cömerdin cömertlik, kırmızının kırmızılık ve sâire.. Bütün bu mânâlar o kimsenin ezel mânâsı mıdır?

Sâmiha Ayverdi : Burada meseleyi esas ve ârizî olarak iki vecheden mütalaâya mecbûruz.

Bir kimsenin asıl mânâsı saîd veya şakî oluşudur. Yâni o kimse ya iyilik veya kötülük için yaratılmıştır. Bu arada iyi bir insan, yâni ezel künyesi saîd yazılmış bir kimse, bir müddet ârizî mânâların tesirinde kalsa da gene ezelinin, yâni “âyân-ı sâbite”sinin ismine rücû eder. Cömertlik veya hasislik gibi sıfatların bir kimsenin saîd veya şakî olmasında rolü yoktur. Erbâbı tasavvuf iki türlü “levh” ispat ederler. Biri “levh-i mahfuz”dur ki burada yazılı olan şeyler değişmez. İkincisi “muallak levh”dir ki bunun değişebilmesi bir şarta bağlanmıştır. Meselâ, filân kulum filân iyiliği yaparsa şu kazâdan kurtulacaktır, şartı gibi, o kulun kaderi kitabına böyle bir şart konulmuştur ki, işte “irâde-i cüz’iyye”nin payı burada kendini göstermektedir. Onun için: “Saîd saîddir anasının karnında, şakî de şakîdir anasının karnında” hadîs-i şerîfi ile: “Saîd şakî olur, şakî saîd olur” hadîsinin birbirini nakzetmediği anlaşılır.

Ahmet Tecer : Bu kitaplar öyle gözümü açtı, hayâtın mânâsına doğru öyle arkamdan itti ki, henüz pek az bir şeyler bildiğim halde, artık ölsem de gam yemem.

Af edersiniz bir şey daha sormak istiyorum. “Yolcu Nereye Gidiyorsun”da bir Süleyman tipi var. Gençliğinde sofı, müteedeyin, asıl hakîkati anlayacağı çağda münkir, lâubâlî.

Sâmiha Ayverdi : Bu, hakîkî hayattan alınma bir tiptir.

Ahmet Tecer : Öyle mi? İşte bu adamın hâli “saîd şakî olur”a bir misal değil mi? Demek ki hocâzâde olmak, yâhut başlangıçta iyi bir insan görünmek, sona tesir etmiyor.

Sâmiha Ayverdi : Şüphesiz ki bu yolda haseb ve nesebin asla faydası yoktur. Hz. Nûh’un oğlu kâfir oldu ve Cenâb-ı Hak Nûh’a “O senin oğlun değil”buyurdu. Halbuki Selmân-ı Fârisî bir köle olduğu halde Resûlullah onun için: “Selman benim âlimdendir” buyurdu.

Ahmet Tecer : Gitmek istemiyorum, fakat artık gideyim. Yalnız affedin beni, çok samîmî, çok riyâsız olduğum şu anda bir şey daha söyleyeyim. Ben buraya gelirken yaşlı bir kadınla karşılaşacağımı sanmıştım. Beni yaşınızla da hayrete düşürdünüz, Allahaismarladık efendim.

Sâmiha Ayverdi : Bizi soranların cümlesine selâm.

DEVLET ARŞİVLERİNDE YENİ YAYINLAR “OSMANLI MUÂHEDENÂMELERİ”

Dr. Hidâyet NUHOĞLU

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, hizmetlerinde yayına da ehemmiyet veren bir müessese olarak, benzeri müesseseler arasında mümtaz bir yeri olan bir devlet kuruluşumuz olmuştur. Bu kuruluşun geçmişte, çok mahdut imkânlar içinde müesseseleştiği, alâkalı olanların malûmudur. Merhum Turgut Özal'ın başbakanlığı zamanında Müsteşarlık makamının bihakkın “mekîn”i olan Muhterem Hasan Celal Güzel Beyefendi'nin, diğer pek çok hizmet yanında, Devlet Arşivleri'nin faaliyet ve hizmet noktasından, tâbir câiz ise, çehresini değiştirdiğini, Muhterem İsmet Binark Beyefendi'nin Genel Müdürlüğü sırasında ise bu hizmet ve faaliyetler arasına Arşiv'in cidden değerli personelinin himmet ve gayretlerinin semeresi olarak yayın hizmetlerinin de dâhil edilmiş olduğunu ifâde etmek bir hakşinaslık olduğu kadar yarının araştırmacıları için de bir tespit olacaktır. Devlet Arşivleri, fetret devresinden sonra yeniden yayın hizmetlerine başlamış ve bir yıldan fazla bir zamandır, çeşitli noktalardan değerli ve ihtiyaç duyulan eserleri hizmete sunmuş bulunmaktadır.

Yukarıda ifâde ettiğimiz ve mânâsı ehline mefhum olan fetret devrinden evvelki son eserlerden biri “*Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Belge Türleri, Pâdişah El Yazıları ve Belge Restorasyonu*” adlı informatif olmaktan ziyâde bir prestij yayını olan eser idi. Ondan evvel de aynı mahiyette bir başka prestij eser yayını olan “*Osmanlı Fermanları*” yayınlanmıştı.

Fetret devrinden sonra yayınlanan eserlerden birisi de gene aynı türde bir prestij yayını olmuştur: “*Osmanlı Arşivi'nde Bulunan Muâhedenâmelerden Örnekler*”. Bu eser, muâhedenin Osmanlı tarihinde ne olduğunu, hazırlık prosedürünü, Osmanlı bürokrasisindeki yerini biçimini açıklayan kısa bir girişle başlamakta, sonra:

“*Osmanlı Arşivi'nde bulunan muâhedelerden; Osmanlı Devleti'nin başta dönemin büyük devletleri olan İngiltere, Avusturya-Macaristan, Rusya, Fransa,*

İtalya (Sicilyateyn, Sardunya, Toskana), Almanya (Prusya), İran devletlerinin yanısıra; İspanya, Belçika, Arjantin, Portekiz, Şili, Hollanda (Felemenk), Bulgaristan, Romanya, Amerika Birleşik Devletleri, İsveç, Norveç, Meksika, Danimarka, Sırbistan, Yunanistan, İsviçre, Finlandiya, Kongo, Zanzibar ve sair devletlerle yaptığı sulh veya ticaret anlaşmaları"ndan 61 muâhedeye âit numûneler, gayet nefis bir baskı ile Türkçe ve İngilizce olarak takdim edilmektedir.

Baskısı, grafik tasarımı ile çok güzel bir prestij yayını ortaya konmuştur. Yabancı delegasyonlara, resmen ziyaret edilen ilgili yerlere hediye olarak sunulmak üzere değerli bir eser, Arşiv yayınları arasına katılmıştır. Hazırlayanlar ve yayına imkân verenler için tebrik ve takdimlerimizi sunarız.

Osmanlı muâhedeleri ile ilgili neşriyat bahsinde, kanaatimizce çok ehemmiyetli bir hususu alâka duyanların ve duyması icâbedenlerin dikkatine arz etmekte fayda mülâhaza ediyoruz. Eğer yanılmıyorsak, Osmanlı târihinin en az bilinen, üzerinde pek durulmamış ve tedkike tâbi tutulmamış bahislerinden biri de Osmanlı muâhedeleridir. Sıradan bir Osmanlı tarihi meraklısının bütün bildiği muâhede ismi sayısı iki elin parmak sayısını pek geçmez. Pek azının muhtevâsı hakkında, onlarca yıldır tekrar edilegelen basit mâlûmat ortada dolaşır. Tahlile tâbi olmayı bırakın, meraklısının kolayca ulaşabileceği sâde metin neşri şurada burada serpiştirilmiş olarak herhalde birkaç taneyi geçmez. Bunlar üzerinde toplu mâlûmat veren neşriyat sayısı da, yanılmıyorsak birkaç taneden ibârettir. Kısacası, Osmanlı târihinin bu safhası, araştırılmadan önce, referanslara muhtaçtır. Tâkip edebildiğimiz neşriyattan müşâhede ettiğimiz kadarı ile, bırakalım başka sâhaları, Osmanlı siyâsi tarihi üzerindeki yeni çalışmalarda muâhedeler ve benzeri vesikalardan hakikaten istifade edildiğini söylemek pek zordur. Muâhedelere âit ortaya konanların çoğu yıllardan beri söyleneni tekrarlamak, yâhut kudemanın söylediklerini nakletmekten ibaret kalmaktadır.

Bu konuda ihtiyaç duyulacak referansların ilki de şüphesiz Osmanlıların "*yabancılar*" ile olan münasebetlerinin vesikaları olan başta muâhedeler olmak üzere bu gruba dâhil edebilecek benzeri belgelerin anahtarını teşkil edecek olan katalog türü bir yayın olmalıdır. "*Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*" (2.basım, İstanbul 2000)'den öğrendiğimize göre, 1783-1921 arasına ait muâhede, tasdiknâme ve protokol başlıkları altında envantere giren 430 vesika bulunmaktadır. Bunlara diğer tasniflerde mevcut, fakat mâhiyet itibârı ile bahis konusu muâhedelere benzeyen diğer vesikalar da eklendiğinde karşımıza kemiyet itibârı ile de mühim bir vesika kümesi çıkmaktadır. Başta "*Muâhedat-ı Umûmiyye Mecmûası*" 4c. (İstanbul 1294-1298) ve Kapriel Noradounghian'ın

“*Recuel d’Actes Internationaux de l’Empire Ottaman*” (Paris-Leipzig-Neuchâtel 1897-1903) isimli 4 cildlik değerli çalışması, Reşat Ekrem Koçu’nun “*Osmanlı Muâhedeleri ve Kapitülasyonlar: 1300-1920 Lozan Muâhedesi 24 Temmuz 1923*” (İstanbul, 1934), Nihad Erim’in “*Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*” (Ankara, 1953) eserleri olmak üzere alâkalı yerli ve yabancı mahdud neşriyattan da istifâde ile “Osmanlı Muâhedeleri”nin, notlu bir katalogunun ortaya konması büyük bir ihtiyâca cevap verebileceği gibi, Osmanlı târihi ile ilgili çalışmalarda yeni bir safhanın ortaya çıkmasını da sağlayacaktır.

Böyle bir çalışmanın mukaddimesi olarak da meselenin tarihî perspektif içinde incelendiği, alâkalı terminolojinin mukâyeseli olarak açıklandığı bir tedkike olan ihtiyaç mutlaka gözönüne alınmalıdır.

Arşivin, tekrar edelim bir prestij yayını olan “*Osmanlı Arşivinde Bulunan Muâhedenâmelerden Örnekler*”i takdir ile karşılıyoruz. Fakat asıl beklediğimiz, ilim dünyasının ihtiyâcı olan ve hattâ küreselleşen dünyada kendimizi daha doğru tanımamıza yardımcı olacak, başımıza gelen, gelmekte olan ve gelecek olan musibetleri hakikati ile tespit etmemize yardımcı olacak neşriyat, yol gösterici olacak bir eser olarak mütalaa edilmesi icâbeden “*Osmanlı Muâhedeleri Notlu Katalogu*”dur. Osmanlı Arşivi’nde bunu yapacak malzemenin yanında akademik kadro ve hizmet niyeti olduğu kanaatindeyiz.

II – ERMENİ MESELESİ KONUSUNDA YENİ YAYINLAR

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, tâbir câiz ise, bir “fetret” devresinden sonra çalışmaları ve faaliyetlerinde kanaatimizce fer’î bir kısım teşkil eden neşriyat sahasında yeni eserleri ile araştırmacılara hizmete devamını ortaya koymuş bulunuyor.

Bu yeni neşriyat arasında dikkati çeken ve kanaatimizce takdire şâyan husus, eserlerin yalnız araştırmacılara kaynak temini değil, aynı zamanda ortaya ko-nan kaynağın konusunun seçimindeki isâbettir de. İki cildlik “Ermeniler Tarafından Yapılan Katliam Belgeleri (1914-1919)”, altında neşredilen eser; bitmeyen ve galiba bitmeyecek olan, zaman ve şartlara bağlı olarak çeşitli kılıklarda ortaya çıkan Batı ve Hristiyan dünyâsının, Müslüman Türk varlığını ifna faaliyetinin programında çok önemli bir madde teşkil eden “Ermeni Meselesi” ile ilgili belgeleri toplamaktadır.

Kanaatimizce, devlet ve cemiyetimizce ehemmiyeti, birkaç istisna dışında, ciddiyetle ve zamanında idrak edilememiş ve bir millî mesele olarak metodik bir şekilde ele alınmamış olan “Ermeni Meselesi” konusundaki, hakikaten

boşluk dolduran, gerçek ihtiyaca cevap veren bu iki cildin mahiyetini, Devlet Arşivleri Genel Müdürü Sayın Dr. Yusuf Sarınoy'ın Sunuş yazısından naklede-
lim:

“Söz konusu belgeler; bölgede tahkikat yapan komisyonların tahkikat za-
bıtlarından, katliama uğrayan halkın heyetler önünde verdikleri yeminli
ifâdelerden, köylerdeki ihtiyar heyetlerince tutulan ifâde zabıtlarından, yine
bölgede görevli ordu komutanı, fırka komutanı, ordu müfettişi gibi
komutanların, vâlilerin, kaymakamların, mutasarrıfların, polis müdürlerinin,
Kızılay yetkililerinin, nâhiye müdürlerinin, hâkim ve savcılarının, Düyûn-u
Umumiye memurlarının ve Muhacirin Tahkikat Komisyonlarının raporlarından,
tahkik heyetlerinin şâhit ifadelerine dayanan zabıtlarından ve o dönemde
bölgedeki Rus hastanelerinde görev yapmış, Rus Kızılhaç hemşirelerinden
Tatyana Karameli gibi yabancıların tuttukları günlüklerden meydana
gelmektedir.

Kitap, 2 ciltten oluşmaktadır. Her ciltte, önce belgelerin transkripsiyonla-
rı, Türkçe ve İngilizce özetleri yer almaktadır. Belge özetleri, özet başlıklarının
hemen altında yer almış; belgedeki konuyu mümkün olduğunca aksettirmesine
dikkat edilmiş; yer, şahıs, zaman mefhumlarına önem verilmiştir. Özet altında
belgenin en büyük tarihi; hicrî ve miladî tarih türünden belirtilmiştir.

Özetlerin altında, belgelerin transkripsiyonları yer almaktadır. Belge
grupları, olayların gelişimine göre, tarihî seyri de gözönünde bulundurularak
düzenlenmiştir. Bu yapılarken, takdim belgeleri ilk başta verilmiştir. Belgelerin
transkripsiyonu yapılırken, metinde görülen harf ve hece düşüklükleri ile
tarihlerdeki bine tekabül eden birler, köşeli parantez içine alınmıştır.

Belgelerin transkripsiyonlarından sonra fotokopileri verilmiştir. Trans-
kripsiyon bölümünde yer alan belge numaraları ile metinler bölümünde yer alan
belge numaraları birbirinin aynıdır.

Belge fotokopisinin hemen altında, bir noktada belgenin kimliği olarak
nitelendirebileceğimiz referanslar yer almaktadır. Bu referanslar, ilgili belgenin
Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde hangi
fonda bulunduğunu, dosya ve gömlek numaralarını göstermektedir. Çok sayfalı
belgelerde referans en son sayfanın alt kısmında verilmiştir.

Her cildin sonuna, o cilt içindeki belgelerde bahsedilen ve Ermeniler
tarafından katliama tabi tutulan Türklerin sayısını gösteren bir istatistikî cetvel
eklenmiştir.”

Uzun zamandan beri mâlum ve menfur programın stratejilerinden biri olarak ortaya konan Osmanlı Arşivlerinin açık olmadığı iftirâsına mukni bir cevap olan bu iki cilt, bu hususiyetinin yanında Amerika'da ve Avrupa'da ahkâm kesen malûm zihniyetin diplomat ve akademist-silahşörlerinin masalarına Osmanlı arşivindeki belgeleri götürmesi bakımından da objektif araştırmacılık için bir hizmettir. Bakalım "tarihî gerçeklerin siyasî, ideolojik ve ön yargılı yaklaşımlarından uzak, bilimin ışığında aydınlatılmasına yardımcı olma" dileğine, Amerika'sı ve Avrupa'sı ile ne kadar ve ne derecede uyulacak.

Aynı konuda bir diğer yayın ise 1917 de "Aspirations et Agissements Révolutionnaires des Comités Arméniens Avant et Après la Proclamation de la Constitution Ottomane" adı ile neşredilen eserin tıpkı-basımıdır. "Osmanlı Anayasasının İlânı Öncesi ve Sonrasında Ermeni Komitelerinin İhtilalci Özlem ve Etkinlikleri" adı altında, 1917 de Birinci Cihan Harbi senelerinde hazırlanmış ve neşredilmiş olan bu eser; başta Rusya ve Britanya olmak üzere Batı'nın tahriki ve Yunan ihtilâli de örnek gösterilerek, Ermeni harekâtı ile Devleti Aliyye'nin dolayısı ile Müslüman Türk varlığının, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, mevcut coğrafyasından "temizlenme" operasyonunun bir safhasını dokümente etmesi bakımından ehemmiyetle tedkiki icâbeden bir değerdedir. Aynı konuda neşredilen 4 ciltlik "Arşiv Belgelerine Göre Kafkaslarda ve Anadolu Ermeni Mezâlimi", Armenians Ottoman Documents", "Ermeni Olayları Tarihi I-II", "Ermeni Komiteleri" eserleri ile Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, bu millî meselede üzerine düşeni, diğer pek çok müesseseden önce ve fazlası ile yerine getirmiş bulunmaktadır.

"Ermeni Meselesi" bu coğrafyada "Müslüman Türk kimliği ile mevcut olduğumuz müddetçe, kanaatimizce bir millî mesele olmaya devam edecektir. Bu mesele gibi başımızı ağrıtanın ötesinde varlığımızı yok etmeyi hedefleyen Kıbrıs meselesi, Doğu Avrupa meselesi, Güney meselesi ve diğerleri ilmî vetireler ışığında bir kimlik meselesi olarak ele alınmak zorundadır. Bu meselelerin hâiz oldukları ehemmiyetle ele alınması ve bu meselelerin sağlam akademik tabana oturtulması bizlere düşmektedir. Kimlikler "sulh" sloganları ile değil, bilgiye dayalı şuurla ortaya çıkmış gayretler ile kazanılır ve muhafaza edilir, aksi halde kimlik kaybı ve sosyolojik hiçleşme, önüne geçilemez bir mahkûmiyettir.

BULGAR TÜRK DOSTLUĞU CEMİYETİ¹

Yrd. Doç. Dr. Ünal Şenel*

1925 yılında Bulgaristan'da "Bulgar – Türk Dostluğu Cemiyeti" adı altında bir cemiyet kurulmuş ve iki milletin birbirine her yönden daha yakın olmaları yolunda çalışmalara başlamıştır.

Bu cemiyetle ilgili haber ve bilgiler 1925 yılında Filibe'de 26 sayı çıkmış olan KOCA BALKAN gazetesinde yayınlanmıştır. Dört sayfa olan gazetenin 2,5 sayfası Türkçe 1,5 sayfası da Bulgarca olarak çıkarılmıştır. Gazetenin baş muharriri Mehmet Behçet, yazı işleri müdürü de Mustafa Sungur'dur.

Gazetenin başlığının altında şu ibâre yer almaktadır. "Haftada iki defa neşrolunur ve (Yüce Dilek) yolunda çalışır müstakil Türk Gazetesi". Çıkış gayesi ise ilk sayıda şöyle ifade edilmektedir. "En büyük emelimiz..." Türk Bulgar dostluğu gayesi'ni tahakkuk ettirmek ve bu yolda çalışırken Balkanlarda kalmış milletimizin medenî kemalini temine çalışmaktır."

Başlığın altında 13. sayıdan itibaren "Türk Bulgar dostluğunu temin için haftada iki defa çıkar ve yüce dilek yolunda çalışır" ibâresi yer almıştır.

Koca Balkan'ın yazı kadrosunda Mehmet Behçet'in dışında Muallim Hicri, Ahmet Yahyâ, Miralay İskolonkof, Mustafa Sungur, M. Kemalettin, Şerbetzâde Ali, Nazmi Necâti, Yahyâ Hayâtî, Alyanakzâde Şerif, Aliş Ekrem gibi isimler yer almaktadır. Ayrıca Yahyâ Kemal'in bazı şiirleri de yayınlanmıştır.

Gazetenin 19 Şubat 1925 tarihli 2. sayısında, "Bulgaristan'da İlk Bulgar-Türk Dostluğu Cemiyeti" başlıklı bir haber yer almaktadır.

¹ Celâl Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, MANİSA

* "Balkanlardaki Etnik Gruplar ve Kültürleri" sempozyumunda sunulan tebliğ metnidir. 23-26 Ağustos 2000 Troyan-Bulgaristan

Bu haberde 1924 senesinde adı geçen cemiyetin kurulduğu ve nizamnamesinin hazırlanarak İçişleri Bakanlığı'na sunulduğu ve 1925 yılında onaylandığı belirtilmektedir. Bu bilginin, cemiyetin ikinci başkanı Avukat Hâfız Sıtkı Mehmet'ten alındığı da kaydedilmiştir.

Cemiyetin idâre heyeti şu isimlerden meydana gelmektedir:

Başkan: Gaspodin Atanas Kapişef (Eski Harp Okul Müdürü)

Başkan Yardımcısı: Sneginski (Eğitim Bakanlığı eski müsteşarı)

Kâtip: Doktor Lubovanski

Kâtip: Râgıp Mütişof

Sandık Emni: Filip İskolonkof (İhtiyat Miralay)

Âzâ: Kozlofski (Miralay)

Âzâ: Gırinef

Âzâ: Gorançorof (Mühendis)

Âzâ: Doktor Petkof (Avukat, gazeteci, yazar)

Âzâ: Radiç (Sanâyi ve Ticaret Odası şube müdürü)

Âzâ: Radoykof (General)

Âzâ: Darvinkof (Miralay)

Gazetenin 23 Şubat 1925 tarihli 3. sayısında ise bu haberin cemiyet yöneticileri arasında uyandırdığı memnûniyeti ifâde eden bir mektup yayınlanmıştır. Mektupta cemiyetin ve Koca Balkan gazetesinin aynı gayeye hizmet ettikleri ifâde edilmektedir. Mektubun altında Filip İskolonkof ile Lubovanski'nin imzâları bulunmaktadır.

Koca Balkan'ın 4. sayısından itibaren (6 Mart 1925) cemiyet başkanı Miralay Filip İskolonkof'un "Bulgarlar ve Türkler" başlıklı iki yazısı yayınlanmıştır. Başlığın altında "Bulgar – Türk Cemiyetinin Bulgaristan'daki faaliyeti" ibâresi yer almaktadır.

Bu yazıda, cemiyetin tüzüğüne göre eğitim ve ekonomi alanlarında faaliyet göstereceği, Türk ve Bulgar milletlerinin her yönden tanışmaları için zemin hazırlanacağı ifâde edilmektedir. Yazıda ayrıca târih boyunca Türk – Bulgar dostluğuna hizmeti geçenlerin isimleri ve çalışmaları da zikredilmektedir. Bunlar arasında şu isimler yer almaktadır: Stefan İstanbatof, Sava Rakovski, Doktor Estenyalof, Grigor Waçaviç.

Bu isimler sayıldıktan sonra Türklerle Bulgarların tarihteki dostlukları ve işbirliklerinden bahsedilmektedir. Eski devirlerde müşterek düşmanları Bizans karşısında Türklerle Bulgarların dâimâ birlikte hareket ettikleri ifâde ediliyor. İstanbul kuşatmaları buna örnek veriliyor.

Yazıda Türklerden önce aynı işbirliğinin İslâm ordularıyla da yapıldığı kaydedilmekte ve “Mekke’den, Tuna deltasından harekete geçen İslâm ve Bulgar kuvvetleri dâimâ tabii bir müttefik gibi Bizans üzerine yürüyorlardı” denilmektedir.

Daha sonra “Bulgaristan’ın yeniden istiklâlini kazanmış olmasını, Türk kavminin Anadolu’da mevcûdiyetini göstermesine atfedebiliriz” ifadesiyle Türk-Bulgar dostluğunun tarihi temellerine işaret ediliyor.

Türklerin Bulgaristan’a hâkim olmalarını ise yazar, Bulgar çarı İvan Aleksandır’ın yanlış bir siyâset izleyerek Rumları desteklemesine bağlıyor. Aleksandır’ın o tarihte Rumları değil, Türkleri desteklemesi gerektiğini belirtiyor.

Türk hâkimiyeti döneminde ise sipahilerin Bulgarlara karşı Bulgar Bolyer’lerinden çok daha insâniyetli ve nâzik davrandıkları kaydediliyor. Tarihiçi Tırnovalı Yordan Georgief’in bu gerçeği şöyle ifâde ettiği belirtiliyor:

“1392 Haçlı seferinde ve 1433-34’te Vıladislav, 1447’de Hanyad gibi Bulgar milletin halaskârları sıfatını takınanlara Bulgar köylüleri hiçbir veçhile yüz göstermemişler ve bunların arkalarına takılmamışlardır. Bunun başlıca sebebi Bulgar köylülerinin vaktiyle çektikleri ezâları unutmamış olmalarından ibârettir.”

Yazıda 1886 yılında yapılan Türk-Bulgar antlaşmasıyla Bulgarların Sırplar, Yunanlılar ve Romanlar arasında taksim edilmekten kurtuldukları kaydediliyor.

Filip İskolonkof, Türklerin Yunanlıları Anadolu’da hezimete uğratmakla Yunan yayılmacılığını önlediğini, böylece Bulgarları da rahatlatmış olduğunu ifâde etmektedir.

Yazar, bütün bu örneklerle Türk-Bulgar dostluğunun târihi temellere dayandığını, aralarında birçok ortak özelliğin bulunduğunu; bunun karşısında düşmanlarının da ortak olduğunu ifâde etmektedir. Buna bağlı olarak Bulgar ve Türk milletlerinin ve hükümetlerinin birbirleriyle daha da yakınlaşıp anlaşmaları gerektiğini, başkaları tarafından çıkarılacak entrikalara itibar etmemelerini vurgulamaktadır.

Koca Balkan gazetesinin 6 Nisan 1925 târihli 10. sayısında ise Filip İskolonkof, Bulgaristan’daki Türk vakıflarıyla ilgili yazısının sonunda şöyle demektedir:

“Eğer vakıflar, vakıf kelimesinin mânâsına mutâbık fikirler ile idâre edilselerdi, vâridatlarıyla Bulgaristan’da bir şark-ı karib müslüman darülfünunu tesis edilerek bütün müslüman ilmiyle beraber, Volga taraflarından gelerek Balkanlardaki birinci Bulgar hükümetini kuran eski Bulgarların ilmi ve tarihi tedris edileseydi Türk ve Bulgar milletlerinin tanınması ilmî esaslar üzerine binâ edilir ve Türk-Bulgar dostluğu kendiliğinden meydana gelirdi.”

İskolonkof, yazısının sonunda şu cümleye yer vermektedir: “Kaybedilen her dakika müşterek felâketimizdir.”

Biz de Miralay İskolonkof’un fikirlerinin günümüzde de geçerli olduğu düşüncesindeyiz. Bu bakış açısıyla kurulacak dostluğun Balkan coğrafyasına huzur getireceğine inanıyoruz.

BATILILAŞMA MÂCERÂMIZ

Hicran GÖZE

Bugünün gençlerine batılılaşmayı, hatâlarıyla, sevaplarıyla batılılaşmayı anlatmamız lâzım. Gençlerin yakın tarihimize damgasını vuran, günümüze kadar gelen batılılaşma sevdâsında düştüğümüz hatâları bilmesi şart.

Bugünün genç insanı batının çok ilerlemiş tekniğinin mahsulü olan pek çok şeyi kullanıyor. Biraz da oyuncak haline getirerek kullanıyor. Bütün bu teknik konforun gencimize, insanımıza kazandırdığı zamanı acaba bir batılının kullandığı gibi kullanıyor muyuz? İşte bütün mesele burada... Batının ürettiğini tepe tepe kullanmak ama onun ürettiklerini üretecek bir seviyeye ulaşamamak...

Zaten batının istediği de bu değil mi? Gelişmeyen toplumların kendisine olan ağzı açık hayranlığının neticesinde pazarına, pazarlar ilâve etmek. Kendi kültürüne sırt çevirmiş, kökünü budamış, kimliğini kaybetmiş insanlardan meydana gelmiş toplumları sattığı malların ve eğlence kültürünün tiryâkisi haline getirmek.

Büyük düşünce adamı Peyami Safa doğunun batı ile olan mâcerâsı üzerinde çok kafa yormuştur. Düşünen, düşünmesini bilen kafaların bu gün de bu batılılaşma, daha hususi bir bahisle Avrupalılaşma üzerinde kafa yormaları lâzımdır. Büyük zıtlıklar arasında yetişmiş bir Cumhuriyet neslinin kafası çok karışmıştır. Türklüğüyle, müslümanlığıyla batılı olmayı nasıl becerecekti? Doğu ile batının bu zor karşılaşmasını İngiliz târihçisi Toynbee “Medeniyet Yargılanıyor” kitabında büyük bir ustalıkla incelemiştir. Toynbee’ye göre ilk karşılaşma batının çocukluk, İslâmın ise en parlak devrinde olmuştur. Müslümanlar bu ilk karşılaşmada batıyı yok oluşturun eşğine getirmişlerdir. Daha sonra batı haçlı ordularıyla saldırmış ama Doğuyu yok edememiştir. Sicilya ve Endülüs batının olmuştur.

Arnold Toynbee’ye göre “İslâm fethedilmiştir ama zâlim fatihi Batıyı büyülemiş Lâtin âlemine büyük bir medeniyet hediye etmiştir.”

İkinci doğu, batı karşılaşması Osmanlılar zamanındadır. Bu devirde batı, İslâmın temsilcisi Osmanlı'yı savaşlarla alabildiğine oyalamış, yormuş okyanuslara yelken açarak Amerika'yı keşif ve istilâ etmiş Hindistan ve Endonezya'ya kadar uzanmıştır.

Toynbee'ye göre üçüncü ve son karşılaşma zamanımızdaki karşılaşmadır. İngiliz târihçisine göre batı doğuyu artık silâhla değil yaşayış şekli ve kültürüyle istilâ etmektedir. İngiliz tarihçi bu çeşit istilânın müslüman toplumlarında değişik reaksiyonlara sebep olduğu noktasına bilhassa parmak basmaktadır. Doğu kültürü silahsız istilânın karşısında ya kendi kültürüne sıkı sıkıya sarılmış, batıya bu şekilde kafa tutmak istemiş yahut batı kültürüne tamamen adapte olarak batılı olmak sevda ve gayretine düşmüştür. Bu reaksiyonlar doğuda iki tip liderin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Batılılaşmak isteyenler, batılılaşmayı geçmişlerine ve geleceklerine sınıksız sarılarak kabûl etmeyenler.

Toynbee'ye göre bu iki tip lideri de batının baskısı doğurmuştur. İlericinin de gerici dediği muhafazakârın da varlığının tek sebebi batıdır.

Toynbee'ye göre İslâm âlemi hatâyâ düşmüştür, yanılmıştır. Batıya batılılaşarak karşı koymak çözüm olamaz. Üstelik batıya katıksız âşık Türk aydınları taklitçi oldukları için batı medeniyetine hiçbir şey de ilâve edemezler. Toynbee bir enteresan tesbitte daha bulunmaktadır. "Batılılaşma taraftarı Türk, Batı aleyhtarı Türk"e bir batılıdan daha çok düşmandır."

Peyami Safâ ise İngiliz tarihçisinin bir üçüncü şıkkı düşünemediğini söylemektedir. Safâ'ya göre yabancı bir medeniyetle kendi milli ve dini geleneklerini karıştırmak, bir sentez meydana getirmek mümkündür.

Bütün bunlardan sonra Tanzimat'tan çok önce başlamış batılılaşma hareketlerine daha net bakabiliriz. Osmanlı'da olsun, genç Cumhuriyetimizde olsun batılılaşmanın Toynbee'nin düşündüğü ve yaptığı gibi reaksiyonlar doğurduğu doğrudur. Ne kadar batılılaşırsak batılılaşalım kimliğimizdeki Türk ve Müslüman izlerini tam kazımadıkça kabûl göremeyeceğimizde açık bir hakikattir.

Peyami Safa'nın üçüncü şık olarak ortaya attığı sentezde ne kadar başarılı olduğumuz da şüphe götürür. Kısaca ifade edersek Müslüman Türk'ün batılılaşma macerası komik, dramatik ve çok acı çeşitli mâcerâlarla hâlen devam etmektedir. Büyük bir tarihin, büyük bir medeniyetin sahibi olduktan sonra sırf maddi açıdan duyulan bir ihtiyaçla o kültürden, o medeniyetten istifa ederek BATILI olmak, AVRUPALI Türk olmak hem çok acı hem de çok zor.

OSMANLI DEVLETİ'NİN İSTİKLÂLİNİ İLÂN EDEN DEVLET ADAMI DURSUN FAKİH

Yrd.Doç.Dr. Ahmet Vehbi ECER*

BAŞLANGIÇ

Târih geleceğin temellerini –büyük ölçüde- oluşturan, topluma uyanıklık ve şuûrlu davranma, kendini tanıma ve kendine güvenme yeteneğini kazandıran bir ilimdir. Târihî varlık olarak insan, geçmiş devirlerin kültür ürünlerinin ve târihî aşamaların bir sonucudur. Basit ifadeyle insanlar, bugünkü yaşayışları, kültürlerini kendilerinden önce yaşamış bulunan toplumlara ve insanlara borçludurlar. Ancak .târih günümüzde yaşadığımız kültürümüzün kaynaklarını bildirmekle kalmaz, geleceğinde köprüsünü kurar. Nesiller, kuşaklararası bağlantıyı sağlar.Tâbir câizse gelecek nesillerin ve dönemlerin kulağına söylenecek sözleri, gözlerine gösterecek hedef (istikâmet)leri târih hazinesinin derinliklerinde buluruz. Târih hazinesini oluşturan faktörlerden en önemlisi, kuşkusuz millet, coğrafya, mimârî eserler... olduğu kadar, târihin seyrini değiştiren, vatani, milleti ve imân yoluna başkoymuş âbide insanlardır, büyük kişilerdir. Bu büyük adamlar; devlet başkanlarıdır, sanatkârlardır, ilim adamlarıdır, ordu komutanlarıdır, Peygamberlerdir; imân erleri, alperenler, dervişler, şairlerdir...

Burada sizlere basitçe tanıtmaya çalışacağımız Dursun Fakih de hakkında çok az bilgi bulunmasına rağmen târihin seyrini değiştiren Osmanlı Beyliği'nin hür ve müstakil devlet oluşunu istiklâlini ilân eden, büyük ilim ve devlet adamlarından biridir. Zirâ, XIII. YÜZYIL sonlarında Osmanlı Devleti'nin kurucuları **Ertuğrul Gâzi** ve **Osman Bey** Konya Selçuklu Sultanları'na, daha sonra İlhanlılar'a bağlı uç beyliklerinden biri olan **Kayılar**'a mensuptur. Onlar, küçük bir boyun reisleriydiler. Daha açık bir ifadeyle Osmanlı Beyliği hür ve müstakil

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

değil, Selçuklu ve İlhanlılar'a bağlı, onların emrinde. Bizans sınırlarında görevlendirilmiş bağımlı bir beylikti, tâbî bir devlet gibiydi. Selçuklu ve İlhanlı devletlerinin yönetim ve denetimlerinde gevşeme olduğu zamanlarda onları dinlemeyip serbestçe, kendi dilediklerince hareket edebiliyorsa da, resmen istiklâllerini ilân etmemişlerdir. Prof. Dr. M. Fuat Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu** adlı eserinde Osmanlıların da içinde bulundukları sınır, bölgedeki aşiretlerin statü ve davranışlarıyla ilgili şu tespiti yapar:

Uçaklardaki Türk âşiretlerinin Beyleri, şeklen Selçuk Sultanlığı'na tâbî olmakla beraber , fırsat buldukça, onu dinlemekten ve müstakil hareketlerde bulunmaktan geri durmuyorlar, vergilerini ekseriya fiilî tehditler altında veriyorlardı¹".

İşte, tâbî devlet statüsüne sahip olan boy beyi **Osman Bey**, 1300 yılında **Karacahisar**'ın alınışından sonra, Selçuklu sultanından izin alınmasına gerek duymadan ilk defa Karacahisar'da kendi adına Cuma namazı kılınması ve hutbe okunmasını emretti. Bu, bağımsızlığın, hür devlet olmanın istiklâlin ilânı idi. O günkü devletler hukukuna göre istiklâlin ilânı olan Cuma namazı ve hutbesini Osman Bey adına ilk okuyan ve ilân eden kişi **Dursun Fakih**'di. Bu yönüyle Dursun Fakih, Osmanlı Devleti Târihinde, Osmanlının devlet olma ve istiklâlini ilân etme hareketinin başlangıç taşıdır. O, iyi bir ilim adamı, gönül adamı, devlet adamı, olduğu kadar, büyük bir **Mesnevî** sahibi şâirdir de². Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda, istiklâl kazanmasında, kültüründe hizmeti geçen Dursun Fakih'in iyi anlaşılabilmesi için yaşadığı çağın, içinde yetiştiği kültürün, ilmî muhitin tanıtılması gerekmektedir. Bu sebeple çok kısa bir şekilde Dursun Fakih'in Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini ele alacak, bu dönemin siyâsî ve kültürel durumu içinde, Dursun Fakih'in rolünü ve değerini belirtmeye çalışacağız.

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Türklerin Anadolu'ya gelmeleri 1071 tarihinden çok önceleri başlamakla birlikte, sistemli göçlerin ve Anadolu'da yerleşmelerin başlangıcı olarak **Malazgirt Zaferi** kabul edilmektedir. Bu zaferden sonra Büyük Selçuklu Devleti birçok Türk oymağını, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirdi. Bu oymaklardan biri de **Oğuz**'ların **Üçok** koluna bağlı **Kayılar** kabilesidir. Kayılar'ın 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Selçuklular'ın sevk ve idaresinde Anado-

¹ M. Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, İstanbul 1980, 135.

² M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980, 342.

lu'ya gelen kabilelerden biri olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, bâzı tarihçiler Kayılar'ın XIII. Yüzyıl başlarında Moğollar'ın artan baskısı ve istilâ tehditi karşısında **Türkistan**'dan başlayan göç hareketinin sonucunda Anadolu'ya geldiklerini öne sürüyorlar. Bunların, Anadolu'ya geldiklerinde hangi bölgelerine dağıldıkları da pek bilinmiyor. Bâzı eserlerde **Ertuğrul Bey**'in babası **Süleyman Şah** hakkında efsâneî olaylar anlatılmakta, bu şahsın **Fırat** nehrinin sol kenarında, **Halep** dolaylarındaki **Caber Kalesi** önünde boğulup oraya gömüldüğü ifade ediliyor. Osmanlı Hânedânı'nın atası Süleyman Şah'ın hâtırası durumunda olan **Türk Mezarı** hâlâ korunmaktadır. Ancak bâzı tarihçiler Ertuğrul Gâzi'nin babasının **Gündüz Alp** olduğunu rivâyet ediyorlar. Herhalde, Ertuğrul Gâzi'nin 1230 yılında Çelâleddin Harzemşah ile Anadolu Selçukluları arasında yapılan meydan savaşında Selçukluların yanında yer aldığı anlaşılıyor. Yine, 1231 yılında Selçuklu sınırına saldıran İznik Rum İmparatoru'na karşı Alâeddin Keykubad'ın açtığı seferde, Ertuğrul Gâzi'nin Selçuklu ordusunu akıncılığını yapan Kayılar'a kumanda ettiğini de biliniyor. Kayı boyunun bir bölümü I. Alâeddin Keykûbad (1219-1236) tarafından, Ankara'nın batısındaki **Karacadağ** taraflarına yerleştirildi. Bunların bir kısmı Ertuğrul Gâzi liderliğindeki **Söğüt** ve **Domanıç** yörelerini fethettiler ve bu yörelere yerleştiler. Ertuğrul Gâzi'nin Boy'u çok küçüktü. Bir rivâyete göre 400 çadırdan ibaretti. Bunu, kadınlı-erkekli, çoluk-çocuklu olarak düşünürsek 3500 veya 4000 kişi ederdi. Ancak hareketli, inançlı ve dinamik bir toplumdur. Ertuğrul Gâzi Selçuklu Sultanı tarafından, ülke açmak ve Bizansla gâza etmek üzere görevlendirilen bir boy reisiydi ki, bunlara o günkü adıyla **Uç Beyi** deniliyordu. Ertuğrul Gâzi 1236 tarihinde Karacahisar'ı, daha sonra da Söğüt'ü ele geçirdi. Bilecik Rum Bey'ini vergiye bağladı. Ancak uç beyi olarak görevli olan Ertuğrul Gâzi müstakil, istiklâl sahibi bir devletin başkanı değildi. Hattâ Ertuğrul Gâzi doğrudan doğruya Konya'ya bağlı bir uç beyi de değildi. Germiyanogulları'na bağlı bir uç beyi idi. Ancak **Osman Gâzi** zamanında Konya'ya bağlı bir uç beyi olabilmişlerdir. Uç beyleri İlhanlılar'a bağlıydılar ve İlhanlılar'a vergi veriyorlardı. İlhanlılar sıkıştıkları zaman İlhanlı Ordusu'nu destekliyorlardı. Yâni uç beyleri ve boyları tam istiklâl sahibi devlet değil tâbî devlet statüsünde idiler. İşte böyle bir statü içinde bulunan Ertuğrul Gâzi 90 yaşında 1281 yılında öldü, oğlu Osman Gâzi babasının (1231-1281) yerine geçti. Prof. Dr. Hüseyin Yurdaydın konumuzla ilgili olarak şunları yazar:

"...Sultan Alâeddin, kuşatılan Bizans kalelerinin alınması işini Ertuğrul'a bırakmış, kendisi de İlhanlılar'a karşı harekete geçmiştir. İşte bu sırada Ertuğrul, Karacahisar'ı almış, o zaman yürürlükte olan

kānunlar gereğince hükümdar da, burayı Ertuğrul'a mülk olarak vermiştir. Ayrıca bir iltifat eseri olarak Ertuğrul'un oğlu Osman Bey'e tabl ve alem yâni davul ve bayrak yollamıştır"³.

Gene Prof. Dr. Hüseyin Gâzi Yurdaydın'ın yazdıklarına göre:

"... Osmanlı Beyliği'nin ilk kurucuları olan Ertuğrul ve Osman Beyler, birer aşiret reisi değil, bütün yönetim ve siyâset usullerine vâkıf, birer Selçuklu Devlet adamıydılar. Şimdiye kadar bunların, birer aşiret beyi imiş gibi kabul olunmaları, Osmanlı Devleti'nin doğuşuna ve kuruluşuna temel olan, târihî şartların yanlış tanınmasına sebep olmuştur. Halbuki kuruluşu, yüzyıllarca geriye götürülebilecek olan Müslüman Türk uç geleneği, âdetâ bir okul gibi kurallara bağlanmış, bu kurallar ile devlet yapısı ve örgütü içinde yerini almış ve böylece bütün uç bepleri, belli kânunlara ve nizamla göre yetiştirilmiş hâle gelmişti. Bu duruma göre bir uç beyliği, tesadüfen Uç'a gelmiş ve Uç'daki Türk-Rum ekonomik ilişkilerinin yarattığı refahdan faydalanmak isteyen alelâde aşiret reislerine değil..., Uç geleneğine göre yetişmiş ve uzun zaman adını duyurmuş birtakım aristokrat âilelere verilmekteydi. Bu âilelerin başlangıçta asâletlerini kabile reisliğinden almış olmaları mümkündür. Fakat bunlar, âileleri için irsi olan uç beyliklerini yaptıkları sırada, artık şehirde oturmakta idiler. Uç bölgesinde sadece mâlikâne şeklinde arazileri vardı. Bu arazi içinde oturan ister müslüman, ister hristiyan olsun bütün halktan toplanan vergiler, kendilerine âit bulunyordu. İktâ üzerine geniş köy topluluklarına sahip olan beyler, buralarda sürüler halinde koyunlar da besletiyorlardı. Bu şekilde, Uç beyleri de elverişli yerlerde çok sayıda hayvan beslemekteydiler... Osmanlıların başlangıçta aşiret hayatı yaşadıkları şeklindeki bilgi, bir sebepten ortaya çıkmış olsa gerektir. Osmanlı, padişahlarının yazın dinlenmek için yaylalara çıkmaları ve bu esnada sürekli avları yapmaları bu rivâyetleri kuvvetlendirmiş olabilir. Bütün bu bilgilerden sonra şunu ifade edelim ki, eğer Osmanlı âilesi, Kayı Kabilesi'nden ise bu bağ, çok eski bir devre âit olmalıdır. Gerçek olan bu beyliğin kuruluşu sırasında bu âilenin, bir Selçuklu emiri olduğu ve bunlar için, bir aşiret, ya da yarı göçebe hayatın söz konusu bulunmadığıdır. Tarihî deliller, Osmanlı âilesinin yerleşik bir hayatın içinde bulundukları yönündedir. Küçük

³ Hüseyin Gâzi Yurdaydın, *İslâm Tarihi Dersleri*, Ankara 1970, 93.

Osmanlı Beyliğini, kısa zamanda, büyük bir devlet haline getiren de, onların temsil ettiği bu ileri ve yüksek kültürdür"⁴.

Doksan yaşında ölen Ertuğrul Gâzi, oğluna 4800 m² gibi küçük bir yurt devretti⁵. Osman Gâzi 43 yıllık yönetim dönemi içinde topraklarını 3,5 katına çıkardı. Bizanslıların karışık durumlarından yararlanarak **Karacahisar, Bilecik, Geyve, Akyazı, Hendek, İnegöl...** gibi yerleşim bölgelerini fethetti. Bu başarıları karşılığında Selçuklu Sultanı'ndan rütbeler ve yetkiler aldı. Elindeki yerlere Uç Bey'i olduğunu bildirir fermanlar yollardı. Daha sonra da bağımsızlığını ilân etti.

DURSUN FAKİH ZAMANINDA HALK VE YÖNETİM

Osman Gâzi sadece toprak kazanmak, ganimet elde etmek için savaşmadı. Onun savaşlarında ve mücâdelelerinde manevî unsurlar da küçümsenemeyecek ağırlıktaydı. 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Sultan **Melikşah** (1072-1092) zamanında yüzbinlerce **Türkmen** Anadolu'ya yerleşti. Melikşah'ın yüzbinden fazla askeri Anadolu'ya girdi ve bunların arkasından âileleri ve sürüleri gelerek XII. Yüzyıl sonlarına doğru müslüman Türk mevcudu –o zamanlar için azımsanmayacak rakam olan- bir milyonu aştı. 17 Eylül 1176 tarihinde II. Kılıç Arslan'la Bizanslılar arasında yapılan (Myriokefalon) **Karamıkbeli** Savaşı'ndan sonra Bizanslılar'ın savunma ve direnme güçleri zayıfladı, Anadolu'da küçük beylikler oluştu. Alâeddin Keykubad birliği sağlamaya çalışmış ise de, onun 1237 yılında ölümü üzerine Moğol akınları başladı ve Selçuklu hükümdarlarının otoriteleri yıprandı. Fakat Bizans'a karşı akınlar –Selçuklu veya İlhanlı hükümdarlarına bağlı olarak- Uç Bey'leri tarafından yürütüldü. Moğollar tarafından yerle bir edilen, o dönemin medenî şehirlerinden **Buhara, Semerkand, Taşkent, Merv...** gibi şehirlerden kaçabilen, içlerinde esnaf ve sanatkârların da bulunduğu yeni göç dalgaları Anadolu'nun Türk-İslâm yoğunluğunu artırdı. İşte bu dönemlerde Anadolu'ya gelen birçok Türk boyları (bunlar **Kınıklar, Bayındırlar, Salurlar, Beydililer, Yıvalar, Büğdüzler, Bayatlar, Yazırlar, Yüreğirler, Peçenekler, Döğerler, Çepniler, Eymirliiler, Dodurgalar...** ve benzerleri) önce ovaları, vâdileri, yaylaları tuttular, yavaş yavaş kaleleri ve şehirleri aldılar. Ancak, sadece siyasî otorite ile buralarda tutunmak zordu. Çünkü Anadolu'da Rumlar, Ermeniler ve Gürcüler de vardı. Bunlar yerleşik hayatın esnaf ve sanatkârlarıydı. Bunlarla birlikte yaşayabilmek için iktisâdî ve ticarî

⁴ Yurdaydın, 95-96.

⁵ Yılmaz Öztuna, **Büyük Türkiye Tarihi**, İstanbul 1977, 11, 251.

bakımdan güçlü olmaları lâzımdı. Ayrıca bu yerli halk çeşitli inançlara mensup-tular. Rumlar Ortodoks, Ermeniler Gregoryan, Süryaniler Ya'kubî.... mezheple-rine mensup-tular. Bütün bu olumsuz şartlarda, bir arada ve barış içinde yaşamak gerekiyor, bu arada Türk kültür, dil ve benliğinin korunmasında isteniyordu. Gerçekten de çağlarında, kültür ve medeniyette ileri olan Bizanslılar karşısında Türkler özlerini kaybetmediler, ezilip yok olmadılar, aksine yerli halkla çatış-maya girmeden güçlendiler, büyüdüler. Değişik ırk, dil ve inanca sahip yerli halk, Selçuklu ve Osmanlı'nın izlediği adâlet, insaf ve müsâmahaya dayalı yö-netimiyle, Türk-İslâm çoğunluğunun tamamlayıcısı oldular. Bu durum tarihte az rastlanan bir mucizeydi. Bunun temin edilmesinde, dinin hoşgörülü biçimde sunulmasını sağlayan Ahmed Yesevî Dervişleri ile, Türklük şuuruna, san'atta, dilde, edebiyatta, gelenek ve göreneklerde millî heyecanı ayakta tutan, Anadolu Türk halkının ahlâkî ilkelere dayalı olarak ekonomik durumunu yükselten Ahî-lik kurumunun büyük rolü olmuştur. Bu erdemle teşkilâtlanma, adaletli ve ta-rafsız, hoşgörülü yönetim sayesinde Osmanlı mucizesi oluştu. Osmanlı Sultan-ları eski Anadolu halkına gayet yumuşak ve hoşgörülü, adaletli davrandılar. Osman Gâzi, ilk dönem kaynaklarının verdiği bilgiye göre⁶, komşuları olan Bizanslılarla dâimâ dostâne ilişkiler kurmayı yeğlerdi. Kardeşi Gündüz'e "Komşularımızla iyi geçinip dostluk edelim" tavsiyesinde bulundu. Târihçi Mehmed Neşrî kitabında Osman Gâzi'nin bu yumuşak ve kucaklayıcı siyâseti-ne şöyle bir örnek verir:

*"Osman, bütün çevresindeki kâfirlerle iyi geçinirdi... Osman Gâzi, Eskişehir'de Ilıca yöresinde Pazar kurdurur, etrafın kâfirleri hafta pazarına gelir, işlerini görüp giderlerdi. Zaman zaman Germiyan halkından da kimseler gelirdi. Tesâdüfen birgün pazara Bilecik'ten kâfirler geldi. Onlar yükü bardak getirmişlerdi... Germiyanlının birisi bunların bir bardağını alıp hakkını vermedi. O kâfir de gelerek Osman'a şikâyet etti. Osman Gâzi o Germiyan Türk'ünü getirtti ve iyice dövdü, kâfirlerin hakkını alıverdi, ayrıca yasak edip, Bilecik kâfirlerine kimsenin zulmetmemesini ilân etti. Osman Gâzi o kadar adalet gösterdi ki, Bilecik kâfirlerinin kadınları bile pazara gelirler, mallarının pazarlığını kendileri ederler, giderlerdi. Osman Gâzi tam itimat ettiklerinden emniyet ve eman içinde olmuşlardı"*⁷

⁶ Aşıkpaşaoğlu Derviş Ahmed, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Yayınlayan: N. Atsız, İstanbul 1970, 16; Neşrî Mehmed Efendi, *Neşrî Tarihi*, Yayınlanan: M. A. Köymen, İstanbul 1983, I, 48-49.

⁷ Neşrî, I, 49.

Osmanlı Dönemi Türk Tarihi'nin ilk dönem halkının ve yöneticilerinin adâletli, hoşgörülü, çalışkan ve başarılı olmalarının bir sebebi de Anadolu'nun sosyal bünyesine hâkim olan ulemâ ve dervişler kadrosudur. Bu kadro ile ilgili olarak bir edebiyatçımız:

"Mücadele şevkini ve İslâm birliği susuzluğunu en yüksek voltaja ayarlamasını bilmiş olan bu imân adamlarının... Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu hâdisesine fiilen katılmış olmaları, devletin büyük ve eşsiz tâlihi olmuştur" ifadesini kullanır.⁸ İşte Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu olayında mânevî destekleri olan tasavvuf ehli bilginlerden **Şeyh Edebâlî** ve **Dursun Fakih**'in yer aldığını görüyoruz. Şeyh Edebâlî, Ahilerin Eskişehir civarında İt Burnu mevkiinde tekkesi bulunan büyük şeyhlerden biridir ve Dursun Fakih de onun talebesidir.

DURSUN FAKİH'İN EĞİTİMİ

Osman Gâzi'nin yanında yer alan ve emrinde bulunan Dursun Fakih, Türk sofilerinin mürşidi, Türk tasavvuf şiirinin pîri **Ahmed Yesevî**'nin tâkipçisidir. Ahmed Yesevî (ö.1166) İslâmiyete yeni fakat samimi ve kuvvetli bir imanla bağlanmış Türk toplumuna onların diliyle, onların seviyelerine göre dinî esasları birer **hikmet** şeklinde bildirerek İslâm dinini benimsetti. İnsanlar arasında dostluğu, sevgiyi ve birliği telkin eden, dünyâya insan sevgisiyle dolu bakmayı öğütleyen, İslâmiyeti ve kendi tarikatının esaslarını öğreten Türkçe şiirler bıraktı ve bu şiirler bizlere **Divân-ı Hikmet** adıyla ulaştı. Bu şiirlerinin anlamını ise şöyle anlattı:

*"Benim hikmetlerim fermân-ı Sübhan
Okuyup anlasun mânâ-yı Kur'ân"*

Ahmed Yesevî, İslâm dininin özü, **Tevhid**'in ve Tanrı Aşkı'nın imânın dışındaki eksikliklere hoşgörü ile bakarak dinin birleştirici, kucaklayıcı, sevdirci özelliklerini ön plana çıkarttı. Ahmed Yesevî'nin metot ve görüşlerini yazan **Alp, Alp-Gâzi, Alp-Eren** adıyla anılan mücâhid dervişler, Anadolu'ya göçeden boylarla birlikte geldiler ve Anadolu halkının yanında oldular. Bunlar, kimseye el açmadan, ellerinin emeği, alınlarının teriyle geçinen, çalışkan, toprağa, vatanına, devlete, dine, töreye bağlı, prensipli, disiplinli, örnek önderler idiler. Hoşgörülü davranışlarıyla yabancı din mensuplarını da kendilerine bağladılar, onlara baskı yapmadılar. Her ulaştıkları yerlere tekke ve zâviyeler açarak tasavvuf

⁸ Samihâ Ayverdi, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, İstanbul 1975, I, 113.

terbiyesine önem verdiler. Ancak, bu tekke ve zâviyelerde dünyâdan el-etek çekilmez, yiyecek-içeceklerini bizzat kendileri sağlarlardı. Bunlar için târih kitaplarımızda **Gâziyân-ı Rum, Ahiyân-ı Rum, Abdalan-ı Rum, Bacıyân-ı Rum...** adlandırmaları kullanılmaktadır. Bu organize hamâsî-dinî teşkilat o günün insanlarını kucaklıyor, hükümdarı, şehzâdeleri, idare ve devlet adamlarını etkisi altına alıyordu. İşte Dursun Fakih'in kendisi de, hizmetinde bulunduğu Osman Gâzi de tasavvuf terbiyesi almış kimselerdendi.

Hoca Sadeddin Efendi'nin Tac'u-t-Tevârih'inde Şeyh Edebâlî'nin (Bilecik'de) bir tekke yaptırdığı ve Osman Gâzi'nin de burada zaman zaman gece yatısında kaldığı anlatılmaktadır⁹. İlk tahsilini **Karaman**'da yapan Edebâlî, Şam'da dinî eğitim gördü. Osman Gâzi ile Bilecik'te tanıştı ve onun hizmetine girdi, Osman Gâzi'yi etkiledi ve destekledi. **Vefâiyye** tarikatından olan Edebâlî aynı zamanda **Ahî** teşkilatının da reisiydi. Osman Gâzi'nin yakın ilişkide bulunduğu ve saygı duyduğu, desteğini sağladığı bu din adamı kızı **Mal Hatun**'u Osman Gâzi'ye vererek onun kayınpederi oldu. Çok sayıda öğrenci yetiştiren Edebâlî, aynı zamanda, Dursun Fakih'in de hem hocası hem kayınpederidir. 1326 tarihinde uzun bir ömürden sonra vefat etti. Onun makamına Dursun Fakih geçti. Bu anlattıklarımız, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in başta Şeyh Edebâlî ile Dursun Fakih gibi ulema ve dervişler kadrosunu yanına aldığını, onların desteğini sağladığını gösterir. Başka ifadeyle Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ulema ve dervişlerin önemli rolleri olmuştur. Bu son tesbitlerimizi ünlü tarihçimiz İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi adlı eserinde şöyle açıklar:

*"Edebâlî ile oğlu Şeyh Mahmud ve Şeyhin talebesi ve damadı Dursun Fakih ve Ahî Şemsüddîn ile onun oğlu Hasan gibi Ahî ricalî... Osman Bey'in temelini attığı Osmanlı Beyliği'nin kurulmasında mühim hizmetler görmüşlerdir"*¹⁰.

Dursun Fakih, Ahmed Yesevî'den **Ahî Evren**'e uzanan dinî, ahlâkî, meslekî mânevî eğitim görmüş, hem Tasavvuf hem de Fıkıh (İslâm Hukuku) bilgisine sahip bir din bilginidir. **Mecdî Mehmed Efendi**'nin, Hadâik uş-Şakaik adlı kitabında Dursun Fakih'in **Tefsir, Hadis, Fıkıh** ve **Kelâm** ilminde derinleştiği anlatılır. Demek oluyor ki, Dursun Fakih çok iyi bir ilim ve gönül adamıdır.

⁹ Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, Yay: İ. Parmaksızoğlu, Ankara 1979, V, 2.

¹⁰ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Ankara 1988, I, 561.

İSTİKLÂL HUTBESİNE DOĞRU

Türk-İslâm târihinde kendi adına Cuma namazı kıldırmak ve hutbe okutmak istiklâlîni ilân etmek anlamındadır. Ancak tam istiklâlden önce Beylerin yetkilerini gösteren davul, bayrak, at, kılıç, sultan tarafından hediye edilirdi. Osman Gâzi II. Sultan Alâeddin'den, başarıları karşılığında bu malzemeleri (hil'at, davul, bayrak, at, kılıç), törenle aldı¹¹. Hattâ, **Oruç Bey Tarihi**'nde Osman Gâzi'ye gönderilen kılıcın Üçüncü Halife **H. Osman**'ın olduğu şu cümlelerle anlatılır:

"Meğer Sultan Alâeddin'e Mısır Sultanı olan kimseden Emir el-mü'minin Hz. Osman'ın kılıcı gelmişti. Kendi belinde götürürdü. O kılıcı belinden çıkardı, Osman'a gönderdi ve:

*- O, ülkede bağımsız pâdişah olsun. Anadolu ülkesini ona ısmarladım. Açabildiği yere kadar açsın; onun olsun"*¹² dedi.

Bu olaydan anlaşıldığı üzere Selçuklu Sultanı'nın Osman Gâzi'ye gönderdiği bu eşyalar onun Uç Beyi olarak atanmasının bir belgesidir. Bunlar hâkimiyet ve beylik alâmetleridir. Prof. Dr. Şerâfettin Turan, Sultanın, Osman Gâzi'ye **hil'at** (kaftan) ile birlikte **alem, tabl** ve **buk** (yâni hilâl, davul ve boru) gönderdiğini anlattıktan sonra şöyle der:

*"Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgiye göre Osman Gâzi gelen bu davul ve boru ekibine oturduğu yerde 'nevbet' vurdurmuş ve müziğin çalınma süresince ayakta durmuştur"*¹³.

Neşrî tarihinde de davul, bayrak, at, kılıç, hil'at-i şahânenin geldiği belirtilir ve tören ve nevbet sırasında Osman Gâzi'nin ve diğerlerinin **nevbet-i** ayakta dinledikleri ve bu geleneğin **Fatih Sultan Mehmed**'e kadar devam ettiğini anlatılır:

*"Hemen Divan mensuplarını, âyân erkânını süsledi, sultanlık divanını tertip etti. Anası, Osman Gâzi'yi saygı için ayak üzere durdurdu, o nevbet vuruluncaya kadar ayakta durdu... Emirlik gereğince nevbet-i Osmanî vuruldu. O zamandan Murat Han Gâzi'nin oğlu Sultan Mehmed zamanına kadar Osmanlı âdedi böyle idi."*¹⁴

¹¹ Neşri, I, 56.

¹² Oruç Beğ. **Oruç Bey Tarihi**, İstanbul?.

¹³ Şerâfettin Turan, **Türk Kültür Tarihi**, İstanbul 1990, 263.

¹⁴ Neşri, 56.

Beylerin, sultanların savaşa çıkışları sırasında olduğu gibi bağımsızlık simgesi olarak savaş dışında **Bey**'in veya **Sultan**'ın otağ veya sarayının önünde başlangıçta sadece ikinci vakitleri olmak üzere günde bir defa, daha sonraları her ezan vaktine isabet edecek şekilde günde 5 defa nevbet (davul, kös, nekkâre, zil, zurna ile çalınan bir nevî marş, **mehter**) çalınır oldu. Bir nevî çağdaş devletlerin **İstiklâl Marşı**'na benzeyen bu askerî mûsikî (daha sonra **Mehter Takımı** adını alacaktır) bağımsızlık simgesi olarak kabul edilmiştir. Osman Gâzi **Uç Beyliği** alâmeti ve bir yetki belgesi olarak bu gönderilenleri almıştır. Ancak henüz tam istiklâl sahibi değildir. Yetkili, fakat tâbi bir devlet statüsüne dayalı bir Bey'dir. Sembolik de olsa Sultan'a saygı göstermekte, fetihlerden sonra ganimet ve vergi göndermektedir.

İslâmî devlet anlayışında nevbet bir bağımsızlık alâmeti olmakla birlikte, tam istiklâlîni ilân eden hükümdarların Cuma namazı kılınmasına izin vermesi ve hutbelerde kendi adını söyletmesi zorunlu görülmüştür. Daha açık ifadeyle kendi adına Cuma namazı kılınmasına izin verme ve Cuma hutbesini kendi adına okutma İslâmî Devlet anlayışına göre tam bağımsızlığını ilân etme anlamını taşımaktadır. **Dursun Fakih** de, **Osman Gâzi** adına ilk **Cuma namazı kıldırın, onun adına hutbe okuyan, başka deyişle Osman Gâzi'nin kurduğu Osmanlı Türk Devleti'nin istiklâl belgesini dünyaya ilân eden kimsedir.**

DURŞUN FAKİH VE OSMAN GÂZİ

Karaman'da doğduğu zannedilen **Dursun Fakih**, **Şeyh Edebâli**'ye intisap etmiş, onun eğitiminden geçmiş, tefsir, hadis ve fıkıh bilimini ondan okumuş, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında yaşamış olan bir Türk bilginidir. Tasavvufî eğitiminin yanında medrese kitaplarını, tefsir, hadis, kelâm ilmini, başka ifadeyle **hâl ve kaal** ilimlerini kayınpederinden öğrenmiştir. Hocası **Şeyh Edebâli**'nin dâmâdı olduktan sonra **Osman Gâzi**'nin de bacanağı olmuş, bir akrabalık tesis edilmiştir. Ancak **Osman Gâzi**'nin **Şeyh Edebâli**'ye ve **Dursun Fakih**'e yakınlık duyması sadece bu akrabalıktan olmamaktadır. **Osman Gâzi**'nin zamanında Ahilik; dinî muhtevâsı olan ekonomik dayanışma amaçlı, disiplinli bir teşkilat idi. **Osman Gâzi**'nin Ahilik ve âhiler ile eskiden beri bir ilişkisi vardı. Çoğu geceler **Şeyh Edebâli**'nin zâviyesinde gecelemiş, onun mânevî disiplini altında kendisini yetiştirmiş biriydi. Çok güçlü bir teşkilat olan Ahiliğin yönetiminde desteğini sağladı, bunların maddî ve manevî desteğine kılıç ve şecaat faktörlerini ekleyerek mucize terkihi, Osmanlı Devleti'ni oluşturdu. Ulemâ ve dervişler zümresiyle dâimâ yan yana, iç içe oldu. Hem akıl, hem i-

manla desteklenen yeni devletin siyasî otoritesi olarak Osman Gâzi bilginlerin, dervişlerin ve adaletin yanında oldu. Şeyh Edebâli'nin sağlığında Osman Gâzi'nin askerlerine savaşlarda imamlık yapan Dursun Fakih, kayınpederinin ölümünden sonra da onun yerine geçerek eğitim-öğretimle ve kadılık'la meşgul oldu. Merhum Prof. Dr. Şehabettin Tekindağ, **İslâm Ansiklopedisi**'ne yazdığı "**Tursun Bey**" maddesinde Dursun Fakih'in savaşlarda gâzilere imamlık yaptığını anlattıktan sonra: **katıldığı savaşlarda askerlerin dinî heyecan ve gayretlerini artırmak maksadıyla**" manzum Türkçe kahramanlık şiirleri okuduğunu da yazar¹⁵. Bu duruma göre Dursun Fakih dâimâ Osman Gâzi ve Osman Gâzi'nin askerleriyle birlikte oldu. Eski yazarlardan **Şemseddin Sâmî**, ondan, "*Osman Gâzi devri meşâhir-i ulemâsından olup, Edebâli'nin damadı ve şâkirdi (öğrencisi) idi. Tefsir, Hadis ve Fıkhi müşarunilyhden tedris edip, O'nun vefatında umur-i fetva (fetva işleri) ve tedris (ders verme) kendisine ihale olunmuştu. Âlim, zâhid... bir zat idi*"¹⁶.

Böylesine âlim, zâhid, devletine sâdık ve bilgini dâimâ yanında bulunduran Osman Gâzi, savaşta ve barışta ondan yararlanmış, gerektiğinde onunla istişârede (danışma) bulunmuştur. Tahminen vefat ettiği 1327 yılına kadar Osman Gâzi'nin ve devletin hizmetinden ayrılmadı. Söğüd'ün **Küre** köyünde, konik bir tepe üzerine defnedildi.

ŞÂİR DURSUN FAKİH

Yunus Emre, Gülşehri ve Âşık Paşa ile çağdaş olan Dursun Fakih, Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'nün tesbitine göre Osmanlı Devleti'nin ilk şairlerinden biridir¹⁷. Köprülü, Dursun Fakih'in büyük bir "**Mesnevî**"sinin varlığından bahseder. Gerçekten de, merhum edebiyatçılarımızdan Prof. Dr. Saadetin **Buluç**'un X. Türk Dil Kurultayı'nda tanıtımını yaptığına göre Dursun Fakih'in **Gazavât Nâme** adıyla, fazla edebî özelliği bulunmayan, fakat dinî heyecanı ve cihad şuurunu geliştirmek için yazıldığı anlaşılan kahramanlık hikâyelerinin anlatıldığı aruz vezniyle (**fâilâtun, fâilâtun, fâilûn**) kaleme alınmış, henüz yeni Türk alfabesiyle basımı yapılamamış, çeşitli kütüphanelerde yazma nüshalar halinde korunan bir eseri vardır. Gene Saadettin Buluç'un yediği bilgiye göre bu mesnevî 640 beyittir. Dursun Fakih bu hamâsî şiirleri Osman Bey'in yanında seferden sefere koşarken, Gâzilerle omuz omuza bulunduğu sıralarda Gâzilere cesa-

¹⁵ Şehabettin Tekindağ, "Tursun Bey" İ. A., XII-2, 123.

¹⁶ Şemseddin Sami, **Kamus ül-A'lâm**, İstanbul 1311, IV., 3020.

¹⁷ Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, 342.

ret ve inanç vermek amacıyla yazılmış olmalı¹⁸. Dursun Fakih'in **Gazâvat-ı Nâme**'sinin önemi, zamanında Osman Gâzi'nin askerlerine cesaret ve inanç kaynağı olmasının yanında, günümüzde ise dil araştırmacılarımız bakımından ilk Osmanlı dönemi Türkçe'sinin bize kadar gelebilen yazılı örneklerinden biri olmasıdır.

OSMAN GÂZİ'NİN HUTBE OKUTMASI

Osmanlı Devleti'nin tam istiklâlinin dünyâya ilânı sayılan Cuma namazının kaldırılması ve Cuma ve bayram hutbesinin okunması nasıl oldu? Bu konuyu Osmanlı Tarihi'nin ilk kaynaklarından olan Âşıkpaşaoğlu Tarihi'nin esas almak suretiyle açıklamaya çalışacağız.

Osman Gâzi daha önce de işaret ettiğimiz üzere yarı müstakil, Selçuklu veya İlhanlı sultanlarına bağımlı bir devlet başkanı idi. Mehmed Neşrî, Osman Bey'in istiklâlini ilân sebebini Sultan Alâeddin'in ölümüne dayandırır. Sultan Alâeddin, Osman Gâzi'ye "davul, bayrak, at, kılıç ve hil'at-i şahane"yi gördükten sonra, o da, teşekkür için Konya'ya gitmek istedi. Bundan sonrasını Neşrî'den tâkip edelim:

"Hülâsa, Osman'a davul ve bayrak gelince, O da, ganimet malının 1/5'ini ayırarak, hadsiz hesapsız hediyeler ve nihayetsiz armağanlarla birlikte Konya'ya giderek, bu Sultan II. Alâeddin ile buluşmak, rızasın alarak veliahtı olmak amacını güttü. Sıra bu Alâeddin Keykubad'ın oğlu yoktu. O, Osman'ı hemen hemen oğlu yerinde görerek O'na davul, bayrak ve kılıç göndermişti. Osman Gâzi de Sultan Alâeddin zamanında her ne kadar bir nevî istiklâl bulmuşsa da, lâkin edebe riâyet ederek hutbeyi ve sıkkeyi yine sultan adına kalmıştı. Osman, Sultan nezdine gitmek hazırlıklarını yaptığı sırada, Sultan Alâeddin'in öteki dünyaya intikal ettiği, oğlu kalmadığı için yerine veziri Sahib'in geçtiği haberi geldi. Osman bunu işitince: (Hüküm yüce ve ulu Allah'ındır) diyerek derhal buyurdu. Dursun Fakih'i Karacahisar'a hem kadı hem de hatip yaptılar. Zira bu Dursun Fakih bir aziz kişiydi.."¹⁹

Anlaşılabacağı üzere Osman Gâzi, metotsuz, keyfi bir şekilde değil, plânlı ve zamanlaması çok iyi yapılmış bir şekilde istiklâlini ilân etti. Hem Selçuk-

¹⁸ Saadettin Buluç, "Dursun Fakih'in Gazavat Nâmesi", X. Türk Dil Kurultayı 'ndan Okunan Bilimsel Bildiriler, Ankara 1964, 11-22.

¹⁹ Neşrî, I, 57.

lu'nun hem de İlhanlılar'ın²⁰ zayıf ve karışık bir anına rastlatıldı. İşte böyle bir siyasî ortamda iken **Karacahisar** fethedildi (1299). Bu şehre başka şehirlerden göçler oldu ve boş evlere yerleştirildiler. Kısa bir süre içinde mâmur bir şehir oldu. Pazar kurdular, mescidler yaptılar. Halk kendi aralarında toplandılar ve:

- *Kadı isteyelim ve Cuma namazı kılalım*, dediler. Dursun Fakih zâten onlara eskiden beri imamlık yapmaktaydı. Halk isteklerini önce Dursun Fakih'e ilettiler. O da kayınpederi Şeyh Edebâli'ye anlattı. Konuşma sırasında Osman Gâzi üzerlerine geldi ve halkın ne istediğini sordu. Halkın isteklerinin yerine getirilmesi için ne gerekiyorsa yapılmasını söylemesi üzerine Dursun Fakih:

- *Han'ım! Cuma namazı kılınması için Sultan'ın izni gerekir*, dedi. Dursun Fakih'in bu söylediği husus Hanefî mezhebi fıkıh kitaplarında yazılan bir belde Cuma namazının kılınabilmesi için ulu'lemler'in yâni devlet başkanının izni olması gerektiği şartıydı. Ancak Osman Gâzi, az önce işaret ettiğimiz siyasî şartların uygunluğunu da gözönüne alarak meydana okuyacaktır.

Celâletli bir şekilde şöyle dedi:

- *Bu şehri ben kendi kılıcımla aldım. Bunda Sultan'ın ne dahli, var ki ondan izin alayım. Ona Sultanlık veren Allah bana da gazâ ile hân'lık verdi. Eğer minneti şu sancak ise ben kendim dahi sancak kaldırıp kâfirlerle uğraştım. Eğer o, ben Selçuklu Hanedanımdanım derse ben de Gök Alp oğluyum derim. Eğer bu ülkeyi ben onlardan önce geldim derse, Süleyman Şah dedem de ondan evvel geldi!*

Bu sözler, kendine güvenen bir devlet başkanının meydan okuması idi. Cuma namazı kılınacak, adına hutbe okunacaktır. Bu karar üzerine kaynaklarımızın âlim, zâhid ve aziz bir kişi olarak nitelendirdiği, halkla iç içe ve halkın saygı duyduğu, savaşta ve barışta Osman Gâzi'nin yanında yer alan, ordunun ve halkın imamı Dursun Fakih cuma namazını kıldırarak ve Cuma hutbesini 28 Eylül 1299 günü okumak üzere görevlendirildi. Böylece hem Osman Gâzi hür ve tam istiklâl sahibi bir devletin başkanı olduğunu, Osmanlı Devleti'nin istiklâlîni dünyaya ilân etti, hem de Dursun Fakih Osmanlı Devleti'nin ilk İmam-Hatib'i ve ilk Kadı'sı olması şerefine elde etti. Mecdî Mehmed Efendi eserinde bu hususu şu cümleyle özetler:

²⁰ Hoca Sadettin Efendi, I, 32.

“Sultan Osman Han nâmına Karahisar’da evvel (ilk defa) Cuma hutbesini ve Eskişehir’de evvel (ilk defa) bayram hutbesini ol kişi okudu”²¹.

Dursun Fakih ölünceye kadar kadılık ve imam-hatiplik görevini devam ettirdi.

Dursun Fakih’in ölüm tarihi, günü gününe bilinmemektedir. Prof. Dr. Şehâbettin Tekindağ, Mehmed Süreyya’nın eserine dayanarak Hicrî 726 yâni miladî 1326 tarihini ölüm târihi olarak verir²². Merhum Süheyl Ünver ise bu târihi Şeyh Edebâlî’nin ölüm târihi olarak zikreder ve bu tarihten sonra Dursun Fakih’in onun yerine geçtiğini anlatır²³. Bu duruma göre Dursun Fakih’in ölüm tarihinin 1326’dan daha sonra olması gerekir. Bu anlayışa dayanmış olmalıdır ki Doç. Dr. Hasan Aksoy, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi’ne yazdığı “Dursun Fakih” maddesinde kesin tarih vermekten kaçınmış ve Dursun Fakih’in ölüm tarihini “1326’dan sonra” şeklinde göstermeye gereğini duymuştur (X, 7-8). Ben de 1326’dan sonra vefat ettiği kanaatindeyim²⁴.

DURSUN FAKİH’İN MİLLÎ KÜLTÜR VE TÂRİHİMİZ BAKIMINDAN ÖNEMİ

Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda ve Anadolu’nun tek cevher, tek vücut haline getirilmesinde ulemâ ve dervişler kadrosunun büyük rolleri olmuştur. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Ahmed Yesevi’nin **Horosan Erenleri, Alperenler, Abdalân-ı Rum, Bacıyan-ı Rum, Ahıyân-ı Rum** adı verilen güçlü, ahlâklı, inançlı, disiplinli, hoşgörülü müridlerin hizmetleri ve gayretleri Osmanlı sultanlarının ve cengâverlerinin daima yanında olmuş, onlar Osmanlı Beyliği’nin kuruluşu olayına fiilen katılmışlardır. Bu mürid ve kahramanlar ve keza Osman Gâzi ve ondan sonraki Osmanlı Sultanları, tasavvufun müşterek esaslarına sahip Ahî’liğin terbiye ve disiplinine göre yetişmiş dinamik, korkusuz ve iç dünyaları kontrollü kimselerdi. Osman Gâzi’de de biz bu özellikleri görüyoruz. O, Şeyh Edebâlî’nin tekkesine sık sık gitmiş orada mânevi eğitim görmüştür. Din adamlarının ve Ahîlik teşkilâtının desteğini almış, dâimâ onlarla danışma içinde (istişâre) bulunmuştur. Kur’an’a ve dine saygısı destanlaşmıştır. Ölmeden önce bıraktığı vasiyetnâmesi bu bakımdan çok düşündürücüdür.

²¹ Mecdi Mehmet Efendi, *Hadâik üş-Şakaik*, İstanbul 1269, I, 21.

²² Şehâbettin Tekindağ, “Tursun Bey”, *İ.A.*, XII-2, 123.

²³ Süheyl Ünver, “*Osmanlıların İlk İstiklâl Hutbesini Okuyan Dursun Fakih*”, *Tarih Dünyası Dergisi*, İstanbul 1950, Sayı 12, 495-497.

²⁴ Hasan Aksoy, “Dursun Fakih”, *TDVİA*, X, 7-8.

Osman Gâzi, oğlu Orhan Gâzi'ye bıraktığı vasiyetinde, kendisinin ölümünde gömüleceği yeri târif eder, sonra şunları söyler:

“Oğul!.. Bir kimse sana Tanrı'nın buyurmadığı sözü söylerse sen onu kabul etme! Tanrı buyruğundan başka iş işleme, bilmediklerini Tanrı ilmini bilene (din bilginlerine) sor soruştur. Gerçekten bilmedikçe hiç işe başlama. Bir de sana itaat edenleri hoş tut... Nimeti, ihsanı eksik etme, zira insan gördüğünü ihsanın kuludur”²⁵.

Bu vasiyetnâme Osmanlı Devleti'nin mânevî temellerini göstermesi bakımından önemlidir. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gâzi'nin ilim adamlarına ve Kur'ân'a bağlılığının kendi ağzından belgesidir. Bu sebeptendir ki, Hem Şeyh Edebâlî, hem de onun öğrencisi ve dâmâdı Dursun Fakih, Osman Gâzi'nin müşaviri, yardımcısı olmuşlardır. Dursun Fakih, hem savaşlarda askerlerin cesaretini artırmış, hem ibâdetlerinde önderlik etmiş, hem de kadı olarak problemlerini halletmiştir. O, döneminin büyük bir ilim adamı, velisi, hukukçusu olarak Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve Osmanlı Devleti'nin tam istiklâlinin ilânında rol alan, Anadolu'da millî birlik ve millî kültür birliği'nin oluşmasına hizmet eden büyük bir Türk büyüğüdür.

Bugün KÜRE'de türbesi bulunan bu muhterem Zât'ı hürmet ve rahmetle yâdediyoruz.

²⁵ Aşıkpaşaoğlu, 35, Neşri, I, 73.

AHMET HÂŞİM

Erdoğan İZGÖREN

*“Yarı yoldan ziyâde yerden uzak
Yarı yoldan ziyâde mâha yakın”*

Ne gariptir ki edebiyâtımızın zirve ismi Ahmet Hâşim okullarının tâtil olduğu bir zamanda aramızdan ayrıldığı için, aradan tam altmış dokuz sene geçmesine rağmen, ders kitaplarının boğucu, zorlayıcı havasından uzaklaşıp, yaşatılmamış, yaşanmamış, kısaca anılmamıştır.

İster dar, ister geniş anlamda olsun, edebiyatımızda çevresini, psikolojik yapısında onun kadar derinden yaşayan, bunu hayatının derin bir çizgisi olarak devâm ettiren bir başka şâir yoktur.

Sert, haşin, çocuğuna biraz yakın davranmayı erkeklığe, geleneğe sığdıramayan bir babadan, şefkati belki de hastalık derecelere ulaşan anneye koşan Hâşim, bu sıcak dünyayı da on iki yaşında kaybeder. Şâir, annesiyle Dicle kenarlarında geçirdiği o doyum olmayan yılları, hayatının sonuna kadar unutamayacak ve özleyecektir.

Bağdat’ın aşırı sıcak dünyâsının, o insanı alabildiğine, kendi içine kapatan havası ile yoğrulan Hâşim, annesini kaybettikten sonra, babası ile birlikte İstanbul’a gelir. Tek kelime Türkçe bilmeyen bu örselenmiş gencecik ruh, Türkçe öğrenmek için yatılı bir okula verilir. Annesinden, babasından kopmuş bu şâir yapılı delikanlı, bir türlü bulamadığı şefkati arkadaşlarında arar. Arar ama, okula gelir gelmez onlardan daha sert bir tekme yer!.. Ona bir isim takılmıştır: Arap!.. Hâşim için artık bütün dünya kendini Ona kapatmıştır. Dünya, tekmeleyen bir dünyâdır. Bütün şefkat, muhabbet, incelik pınarları kapanmıştır.

Fakat heyhat talih ona yeni bir oyun daha tezgâhlamaktadır. Gençliğe adım atarken Hâşim’in karşısına aynalar çıkar. Aynalar zâlim, acımasız, her şeyi bütün çıplaklığı, bütün gerçeği ile yansıtan aynalar... Son bir teselliye genç bir sînede aramak isterken aynalar ona çirkin olduğunu, hem de bütün zâlimlikleri ile söylerler.

Bu yapayalnız, bu annesiz, babasız, dolsuz ve sevgilisiz, bu haşin dünyâda Hâşim en nihayet derinlerine senelerden beri birikmiş sesi dile getirir.

*“Ölmek istiyorum
Firaz-ı zirve-i sina-yı-l kahra yükselerek
Oradan oradan düşmek
Ölmek istiyorum.”*

Evet kahr sözlerinde eziyetlerin her türlüşünü yaşayıp sonra ölmek istiyorum.

*“Bir mazolizin mi?
Bilinmez, belki!”*

Ama ölmek o kadar kolay değil, kendinden nefret, kendinden kopuş, dünyadan kopuş, sonra hiç...

Öyleyse yaşamak için hayalî de olsa, kendine bir ülke, bir belde seçecektir Haşim: O Belde;

O BELDE

*Denizlerden
Esen bu ince havâ saçlarında eğlensin.
Bilsen,
Melâl-i hasret ü gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin!
Ne sen,
Ne ben,
Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ,
Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ
Olan bu mâi deniz,
Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz
Sana yalnız bir ince tâze kadın,
Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bu günkü beşer,
Bu sefil iştiâ, bu kirli nazar
Bulamaz sende, bende bir ma'nâ,
Ne bu akşamda bir gam-i nermîn,
Ne de durgun denizde bir muğber
Lerze-i istitâr ü istiğnâ
Sen ve ben
Ve deniz*

Ve bu akşam ki lerzesiz, sezsiz,
Topluyor bû-yı rûhunu gûyâ,
Uzak
Ve mâi gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak,
Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz...
O belde
Durur menâtık-ı düşize-î tahayyülde;
Mai bir akşam
Eder üstünde dâimâ ârâm;
Eteklerinde deniz
Döker ervâha bir sükun-ı menâm...
Kadınlar orda güzel, ince, sâf, leylidir;
Hepsinin gözlerinde hüznün var,
Hepsi hemşiredir veyâhut yâr;
Dilde tenvîm-i ıztırâbı bilir
Dudaklarındaki giryende bûseler, yâhut
O gözlerindeki nîlî sükût-ı istifhâm.
Onların rûhu şâm-ı muğberden
Mütেকâsif menekşelerdir ki
Mütemâdî sükûn u samtı arar;
Şu 'le-yî bî-ziyâ-yı hüzn-i kamer
Mültecî sanki sâde ellerine.
O kadar nâ-tüvân ki, âh, onlar,
Onların hüzn-i lâl ü müştereki,
Sonra dalgın mesâ, o hasta deniz,
Hepsi benzer o yerde birbirine...
O belde
Hangi bir kut 'a-yî muhayyelde?
Hangi bir nehr-i dûr ile mahdûd?
Bir yalan yer midir, veyâ mevcûd,
Fakat bulunmayacak bir melâz-ı hülyâ mı?
Bilmem... yalnız
Bildiğim sen ve ben ve mâi deniz
Ve bu akşam ki eyliyor tehzîz
Bende evtâr-ı hüzn ü ilhâmi,
Uzak
Ve mâi gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak,
Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz.

Denizi, akşamı ile nihayet kadınları çizilen, arzu edilen, bu dünya pek tabiidir ki maddeden alabildiğine soyutlanmış, hayalî varlıkların yaşadığı, ilâhî bir şefkat rüzgârı ile yaşayanların tesellî edildiği hayalî bir dünya olacaktır.

Çünkü bu dünya bir sürgün yeri, mahbushanedir. O Belde'ye ulaşmak kâbil değildir. Bu dünya da yaşanacaktır. Sevilse de, sevilme de; beğenilse de beğenilme de; bütün çirkefliklerine rağmen bu dünyada yaşamaya mahkûmuz.

Kendisine sırt dönen, türlü entrikalarla zirvelere yükselip, yükseldikten sonra kendisine sırt çeviren o eski dost görünenlere rağmen “..bu dünya böyledir işte!..” deyip aynı oyunlar oynanmasa bile, “..ölüm çâre değildir!..” deyip yaşamaya devâm edilecektir.

Haşım'ın şiiri bu dönemde, kendi iç dünyasına, kendi için kapanmaktan vazgeçip, dışa dönük bir yapıya ulaşacaktır.

Birinci dönemde puslu, donuk, lacivert, karanlık renk dünyası ile dolu ve adına “Göl Saatleri” dediği şiirlerinden sonra Haşım “Piyâle” de daha canlı ve belki de intikamcı bir renk dünyası ile karşımıza çıkar. İşte birkaç çizgi:

*“Şu bakır zirvelerin ardından
Bir süvari geliyor kan geliyor
Başlıyor şimdi malûm akşamda
Son ufuklarla bulutlar cengi”*

veya, “Yaprak ateş oldu, kuş da yakut” bir başkası, “Dolduran havza ateşten bâde” ve daha niceleri.

İşte bu renkler, bu tablo: kan, ateş, cenk, bakır, zirveler, yâkut...

Hayatının hiçbir döneminde teselli bulamayan ve her zaman kendisi olmak zorunda kalan, bu bizim şâirimiz, bu zirve dünya, çok keskin zekâsıyla hep kendisiyle hesaplaşmış, hıncını kendinden almış, o zekânın keskin oklarını kendine doğru yöneltmiş ve dağarcığında sakladığı kimsenin bilemediği o zengin hazinesini kırk dokuz yaşında kendisiyle alıp götürmüştür.

Evet doğrudur: Şiirlerinde biraz derbederdir, söyleyiş hatâları vardır. Ama o hiçbir zaman şiir söylemek için kendini zorlamamıştır. Hep kendini söylemek istemiştir. Bu kadar örselenmiş ruh da başka türlü olamazdı ki...

Eğer onun düşünce yapısındaki zenginliği yakalamak istiyorsak o nefis “Bize Göre”yi okumak yeterlidir.

KUTSAL KİTAPLARDA MÜJDELENEN SON PEYGAMBER HAZRET-İ MUHAMMED

Dr. Orhan Seyfi YÜCETÜRK*

İslâm'a göre insanların inançlarının bozulduğu, önderlerinden yoksun olduğu ve kendilerini ahlâksızlığa terk ettikleri dönemlerde, yâni yeni bir peygambere ihtiyaç duydukları dönemde, onları tek tabii dine davet etmek üzere peygamberler gönderildiğini görüyoruz. Her peygamber, kendinden önceki peygamberlerin koyduğu kânunu olgunlaştırmak, insanlığın o günkü ihtiyaçlarına daha uygun hükümler getirmekle vazifelendirilmişlerdir. Bu konuda bir Müslüman müfessirin ifâdesine göre dünya tarihinde "Yalnız bir tek din vardır, ancak vaz'edilen kânunlar değişiktir."

Kur'ân-ı Kerîm çoğu zaman Ehl-i Kitap diye adlandırdığı Yahudi ve Hıristiyanlara şöyle hitap eder: "Ey Ehl-i Kitap, peygamberlerin gelmediği bir zamanda (arası kesildiği bir sırada) size İslâm'ı açıklayan peygamberimiz gelmişti. Ta ki bize müjdeleyici ve uyarıcı bir elçi gelmedi demeyesiniz. Gerçekten size uyarıcı ve müjdeci gelmiştir. Allah her şeye kâdirdir."¹ Bu âyetten anladığımız Hz. Muhammed'in peygamberliğinin yalnız Müslümanlara ve Araplara âit olmayıp risâletinin cihan şümul olduğudur. Kur'ân'ın bir çok âyetinde bu konuya işâret vardır. "Biz seni bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu gönderilen Allah'ın peygamberiyim."² Bir başka âyet: "De ki, ey insanlar gerçekten ben sizin hepinize gönderilen Allah'ın peygamberiyim."³ Diğer bir âyet: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."⁴

* D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Görevlisi

¹ Mâide / 19.

² Sebe / 28.

³ Â'raf / 158.

⁴ Enbiya / 107.

Kur'an'ın bildirdiğine göre: "Hani Allah peygamberlerden, size kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz diye söz almış ve "Kabul ettiniz mi? Dediğinde 'Kabul ettik' cevabını vermişler. Bunun üzerine Allah: 'O halde şahit olun, ben de sizinle beraber şahitlik edenlerdenim'.⁵" buyurmuştur.

Ehl-i Kitap'tan bir grup (Yahudilerden) müminlere indirilmiş olan (Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e) sabahleyin (görünüşte) inanıp akşamleyin inkâr etmek suretiyle Müslümanları dinlerinden döndüreceklerini sanıyorlardı.⁶ Bu âyetin gönderiliş sebebi rivâyete göre Hayber Yahudilerinden 12 kişilik bir hahamlar topluluğu günün ilk saatlerinde güya İslâm'a girecekler, fakat akşama doğru kendi kitaplarına baktıklarını ama Hz. Muhammed'in risâletine dâir bir işârete rastlamadıklarını öne sürerek İslâm'dan döndüklerini söyleyeceklerdi. Böylece de Müslümanların kendi dinlerinden dönmelerine ön ayak olacaklardı. Onların bu hileli davranışlarına Cenâb-ı Allah şöyle cevap veriyordu. "Ey Ehl-i Kitap, neden doğruyu eğriyi (hakkı bâtıla) karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz."⁷

Yahudiler Tevrat'ta, Hıristiyanlar İncil'de âhir zaman peygamberinin (Hz. Muhammed'in) vasıflarını gördüler ve onun gelmesini beklediler. Her nesil bunu kendinden sonra geleceklere anlattı ve inanmalarını tembih etti. Bunun için her iki zümre de bu peygamberin gelmesini dört gözle bekliyorlardı. Ancak onun Araplar arasından ve bir yetim kimse olarak gönderildiğini görünce, sırf ırkçılık düşünce ve gayreti ile O'nu inkâr ettiler. Halbuki O'nun hak peygamber olduğunu kendi oğullarını bilip tanıdıkları gibi biliyorlardı. Bu husus Kur'an'da şöyle açıklanıyor: "Kendilerine kitap verdiklerimiz O'nu (o kitaptaki peygamberi) öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir grup bile gerçeği gizler."⁸ Hz. Ömer Yahudi iken Müslüman olan Abdullah bin Selâm'a bu âyetin mânâsını tanıdığımdan ziyade tanıdım. Çünkü oğlumda bile şüphem olabilir, fakat peygamber hakkında zerrece şüphem yoktur. O'nun vasıfları Tevrat'ta zikredilenlerin aynı ve tamamıdır."⁹ cevabını vermiştir.

Yuhanna İncili'nde açıklandığına göre İsrailoğulları üç peygamberin gelmesini beklemekte idiler. İlki tekrar geleceğini zannettikleri İlyâ, ikincisi Mesih İsâ, üçüncüsü ise İlyâ ve Mesih'ten sonra geleceğini herkesin bildiği kendisin-

⁵ Âl-i İmran / 81.

⁶ Âl-i İmran / 72.

⁷ Âl-i İmran / 71.

⁸ Bakara / 146.

⁹ Yılmaz Boyunağa, Hz. Peygamber ve İlk Müslümanlar, İstanbul, 1985, s:23.

den sadece 'o peygamber' diye bahsedilen peygamber idi.¹⁰ Nitekim o devirde Medine'de yaşayan putperest Arap Evs ve Hazreç kabilelerinin ne zaman Medineli Yahudilerle araları açılrsa Yahudiler onlara: "Bir peygamber gelince biz O'na tâbi olacak İrem ve Âd kavimleri gibi sizi öldürüp kökünüzü kazıyacağız derlerdi."¹¹

Medineli Yahudilerin bu tehditlerine devamlı muhâtap olan ve Evs ve Hazreç kabilelerinden bâzı kişiler İslâm tarihinde 'İ. Akabe Biatı' diye geçen vak'a sırasında Hz. Muhammed ile karşılaşp O'ndan 'kendisinin peygamber olduğunu ve İslâm'ı tebliğe memur edildiğini ve onları İslâm'a dâvet ettiğini' duyunca bu kişiler birbirlerine bakiştılar; 'Yahudilerin haber verip durdukları, ihtiyarların dedikleri peygamber işte bu olacak, O'na uymakta gecikmeyelim' diyerek İslâmiyet'i kabul etmişlerdir. İslâmiyet'in Medineliler arasında daha kolay ve çabuk yayılmasında, Yahudilerin böyle bir peygamber beklentilerinin olduğu söylenebilir. Yahudilerin böyle bir bilgi ve beklentiye rağmen, beklediklerinin Dâvud soyundan olmayıp Araplar arasından çıkmasını hazmedemeyip Hz. Peygamber'i kıskançlıklarından kabul edemedikleri Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle açıklanmaktadır: Vaktâ ki, onlara, Allah katından yanlarındakini tasdik edici ve doğrultucu bir kitap geldi ki, onlar, daha önce kâfirlere karşı Allah'tan böyle bir feth ve yardım istiyorlardı. Fakat O tanıdıkları kendilerine gelince (kıskançlıklarından) O'nu inkâr ettiler. Artık Allah'ın lâneti o kâfirlerin üzerindedir.¹²

Kur'ân-ı Kerîm Tevrat'ta gelecek son peygamber için: "Onlar yanlarındaki Tevrat ve İncil'de ismini ve sıfatını yazılı bulacakları Ümmi Nebi olan O Resûl'e tâbi olanlardır. Kendilerine iyiliği emrediyor, kötülükten nehyediyor."¹³ diye emretmesine rağmen, kendi kitaplarında ismi ve sıfatları tanıtılan o peygamberi inkâr edenler için Kur'ân şu hükmü veriyor: "Kendilerine Tevrat yükletilip de (öğretilip de) O'nu tanımayanların hâli koca koca ki-

¹⁰ Yuhanna 1 / 25.

¹¹ İbn-i İshak, İbn-i Hişam, Siretü'n Nebi, Beyrut, 1391-1971, Cilt:2, s:70.

Taberi, Tarih, Mısır, 1326, Cilt:2, s:234.

Beyhaki, Delailün-Nübüvve, Kahire, 1389-1969, Cilt:1, s:344.

İbn-i Esir, El Kamil, Beyrut, 1400-1980, Cilt:2, s:95-96.

İbn-i Seyyidünnas, Uyuntleser, Beyrut, Cilt:1, s:156.

Zehebi, Tarihü'l İslam, Kahire, 1974, Cilt:2, s:193.

Ebul-Fida, El Bidaye Vennihaye, Beyrut, 1966, Cilt:2, s:149.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi Hz. Muhammed (A.S) ve Ataları Mekke Devri, İstanbul, 1987, Cilt:1, s:99.

¹² Bakara / 89.

¹³ Âraf / 157.

taplar taşıyan eşeğin hâli gibidir. Allah'ın âyetlerini yalan sayan kavmin vasfı ne kötüdür. Allah zâlimler grubunu muvaffak etmez.¹⁴” buyurmaktadır.

TEVRAT'TA HZ. MUHAMMED

Yukarıda belirtilen Kur'ân-ı Kerîm âyetlerine göre Ehl-i Kitap dediğimiz Yahudi ve Hristiyanlar gelecek O peygamberi ki, bu son peygamberdir, kendi kutsal kitaplarından çok iyi tanıyorlardı. Şu anda elimizde bulunan ve zamanın tahribi ile menfaatleri icabı değiştirilen Tevrat ile İnciller'de Hz. Muhammed'e şu ifâdelerle işâret ediliyor. Tevrat'ın Tekvin kitabında Hz. Muhammed'in ve aynı zamanda Arapların atası kabul edilen Hz. İsmail'in doğumu şöyle anlatılır: “Hz. İbrahim'in eşi Sâre'nin cariyesi Hâcer Sare'nin baskısından kaçır. Yolda bir melek kendisine görünür ve ‘nereden gelip nereye gidiyorsun?’ diye sorar. Sare'den kaçtığını söyleyince melek ona ‘Sen Sare’ye dön ve ona itaat et. Çünkü Allah senin zürriyetini çoğaltacaktır. Sen gebesin ve bir oğul doğuracak, adını İsmail koyacaksın. Cenab-ı Hak seni sevmiştir. Oğlun herkes tarafından takdir edilecek ve şöhreti dünyanın çok yerinde yayılacaktır.”¹⁵ Burada ifâde edilen Hz. İsmail ve onun zürriyeti dünyanın bir çok yerlerine yayılmamıştır. O halde yukarıda ifade edilen söz Hz. İsmail'in en büyük zürriyeti hakkındadır ve o da peygamberimiz Hz. Muhammed ve O'nun ümmetidir. Nitekim İslâm dini dünyanın bir çok yerine yayılmış, doğuda, batıda, kuzeyde ve güneyde hüküm sürmüş ve sürmektedir.

Yine Tevrat'ın Tesniye bölümünde Cenâb-ı Allah Hz. Musa vâsıtasıyla şöyle hitap ediyor: “Allah'ın Rab senin için aranızdan, kardeşlerinden benim gibi bir peygamber çıkaracak, onu dinleyeceksin.”¹⁶ Ayrıca bir başka âyette de: “Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek.”¹⁷ Bu âyetlerde işâret buyurulan kardeşler arasından bir peygamber sözü önemlidir. Çünkü bilindiği üzere Hz. İbrahim'in ilk oğlu Hâcer'den doğan İsmail, ikinci oğlu da Sare'den doğan İshâk'dır. Târihen sâbittir ki, İsrail oğulları İshâk'dan türerken, Araplar da İsmail'den türemişlerdir. Netice olarak denilebilir ki İsrail oğulları ile Araplar aynı atada (Hz. İbrahim) birleşen kardeş çocuklarıdır. Yukarıda zikredilen kardeşlerinden ve kardeşleri arasından kelimeleri ile anlatılmak istenen Hz. Musa'ya benzer olacağı tanımlanan zat Hz.

¹⁴ Cuma / 5.

¹⁵ Tekvin 16 / 7-12.

¹⁶ Tesniye 18 / 15.

¹⁷ Tesniye 18 / 18.

Muhammed'den başkası değildir. Çünkü Hz. Musa'dan sonra İsrail peygamberleri arasında Hz. Muhammed'e kadar ona benzer bir peygamber gelmediği konusunda Yahudiler ittifak etmişlerdir. Çünkü İsrail oğulları arasında görev almış peygamberlerin hiçbiri Musa'nın benzeri olduğunu söylememişlerdir. Hatta Hz. İsa'nın kendisi de Hz. Musa'nın benzeri olduğunu söylememiş ve havâriileri de O Peygamber'in gelişini beklemişlerdir. Bunu teyid eden cümle Yeni Ahid'in Resullerin İşleri'nde: "Gerçek Musa demiştir: Rab Allah size kardeşleriniz arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak, bütün şeylerde, size her ne söylerse onu dinleyeceksiniz. Ve vâki olacaktır ki kavimden o peygamberi dinlemeyen her can helâk edilecektir.¹⁸" denilmekle bu gelecek peygamberin Hz. İsa'dan sonra olduğuna da işâret edilmektedir.

Hz. Musa ile Hz. Muhammed'in benzerliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Hz. Musa'nın bir anne babası olduğu gibi Hz. Muhammed'in de anne ve babası vardır. Fakat Hz. İsa'nın yalnız annesi vardır.
2. Hz. Musa ve Hz. Muhammed normal bir doğumla dünyaya gelmişlerdir. Halbuki Hz. İsa hususi bir mucize ile yaratıldı.
3. Hz. Musa ve Hz. Muhammed evlendiler ve çocuk çocuk sahibi oldular. Hz. İsa ise ömür boyu bekâr kaldı.
4. Hz. Musa ve Hz. Muhammed kavimlerinin hem ruhânî hem de cismânî lideri idiler. Yâni onlar hem peygamber hem lider idiler. Fakat Hz. İsa sadece ruhânî rehberlik iddiasında bulunarak 'Benim krallığım bu dünyâya âit değildir'¹⁹ demiştir.
5. Hz. Musa ve Hz. Muhammed kendi kavimlerine yeni kânunlar ve nizamlar getirdiler. Halbuki Hz. İsa hiçbir zaman yeni bir kânun getirdiğini iddia etmedi. "Sanmayın ki ben şeriatı yahut peygamberleri yıkmaya geldim. Ben yıkmaya değil fakat tamam etmeye geldim."²⁰ demiştir.
6. Hz. Musa ve Hz. Muhammed hayatları esnâsında kendi kavimleri tarafından peygamber olarak kabul ve tasdik edilmişlerdir. Halbuki Hz. İsa kendi kavmi tarafından red ve tahkir edilir.
7. Hz. Musa ve Hz. Muhammed tabii ölümle öldüler. Hıristiyanlara göre Hz. İsa çarmıhta can verdi. Yine Hz. Musa ve Hz. Muhammed yeryü-

¹⁸ Resullerin İşleri 3 / 23-24.

¹⁹ Yuhanna 18 /36.

²⁰ Matta 5 /17.

zünde gömülmüş olarak yatıyorlar, Hristiyan inancına göre ise Hz. İsa göktedir.

Tevrat'ın Tesniye bölümünde: "Rab Sinâ'dan geldi ve onlara Seir'den doğdu, Paran dağından parladi.²¹" denilmektedir. Burada Sinâ'dan maksat Cenab-ı Hakk'ın Hz. Musa'ya vahyini verdiği yer, Seir'den maksat ise Hz. İsa'nın, İsa dininin görüldüğü ve yayıldığı bölgenin adıdır. Paran dağı ile anlatılmak istenen Mekke ve Hicaz bölgesidir. Hicaz ve Mekke ise Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla İslam dininin geldiği yerdir.

Yine Ahd-i Atik'in Habakkuk kitabında: "Allah Teman'dan ve Kuddüs Paran dağından geldi. O'nun haşmeti gökleri örttü ve dünya O'nun hamdı ile doldu.²²" ifadesi ile yukarıda açıklandığı üzere Paran kelimesi ile Hicaz ve Mekke anlatılmakla Hz. Muhammed müjdesi verilmektedir. Yine Ahd-i Atik'in İşaya kitabında "Ben Rab, seni doğrulukla çağırdım ve elini tutacağım ve seni koruyacağım ve kör gözleri açasın, mahpusları zindandan ve karanlıkta oturanları hapisneden çıkarasın diye seni kavme ahid, milletlere ışık olarak vereceğim.²³" ifadeleri Kur'an-ı Kerim'deki "Habibim seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak ve bütün insanların peygamberi olmaktan başka (bir sıfatla) göndermedik. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.²⁴" ve "Biz seni ancak âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik.²⁵" buyrukları arasındaki uygunluk Hz. Muhammed'in Tevrat'ta gönderileceği vaad buyurulan son peygamber olduğunu açıkça göstermektedir.

Ahd-i Atik'in İşaya kitabında: "İşte kendisine destek olduğum kulum, canımın kendisinden râzı olduğum seçme kulum, Ruh'umu O'na gönderdim. Milletler için hakkı meydana çıkaracaktır. Bağırmayacak ve sesini yükseltmeyecek, ezilmiş kamışı kırmayacak ve tüten fitili söndürmeyecek, hakkı hakikate erdirecek ve dünyâda hakkı pekiştirinceye kadar zayıflamayacak ve cesareti kırılmayacak ve adalar O'nun şeriatini bekleyecekler.²⁶" âyetleri ile sanki Duhâ ve İnşirâh sureleri ile ilgili aynı mânâya gelen başka Kur'an âyetleri seslendiriliyor ve Hz. Muhammed'in gelişi müjdeleniyordu. Yine Mika kitabında sanki Hac, Arafat ve Hac'ın menâsikinden söz edilircesine "Fakat son günlerde (âhir zamanda) dağların başında Rab Evi'nin (Beytu'llah-Kâbe'nin) dağı (Arafat) pekiştirilecek ve kavimler ona akacaklar ve çok milletler gidecekler ve diyecekler,

²¹ Tesniye 33 / 2.

²² Habakkuk, 3 / 3.

²³ İşaya 42 / 7-8.

²⁴ Sebe / 28.

²⁵ Enbiyâ / 107.

²⁶ İşaya 42 / 1-4.

gelin Rabb'in dağına çıkalım, kendi yollarını bize öğretecek ve onun yollarında yürüyeceğiz.²⁷" denilerek yine Hz. Muhammed ve O'nun dini müjdeleliyordu.

İNCİL'DE HZ. MUHAMMED

Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. İsâ'nın Hz. Muhammed'i müjdelediği şöyle anlatılıyor: "Hatırla ki Meryem oğlu İsâ: 'Ey İsrail oğulları, ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmet adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim' demişti. Fakat o kendilerine açık deliller getirince, bu apaçık bir büyüdür, dediler.²⁸" Bugün elimizde mevcut ve Hristiyanlarca basılan İncillerde bile Kur'ân'ın bu gerçeğini bulabilmek mümkündür. Yuhanna İncilinde: "Bununla beraber ben size hakikati söylüyorum. Benim gitmem sizin için hayırlıdır. Çünkü gitmezsem Tesellici (Paraklit) size gelmez.²⁹" Yine aynı İncil aynı babın bir diğer yerinde: "Size söyleyecek daha çok şeylerim var. Fakat şimdi dayanamazsınız. Fakat o hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek zira kendiliğinden söylemeyecektir. Fakat her ne iştirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir. O beni tâziz (tebcil) edecektir.³⁰"

Hz. İsâ'nın geleceğini müjdelediği bu Paraklit kimdir? Cevabı, Paraklit kelimesinin açıklanması ile elde edilebilir. Paraklit (Paraklitos) Lâtince bir kelime olup, Süryanice'de Münhamenna, Arapça'da Muhammed kelimelerinin karşılığıdır. Her üç kelime de 'çok şükredici, hamdedici' anlamına gelmektedir. Peygamberimizin isimleri Muhammed, Ahmed ve Mahmud'dur. Bu kelimeler de hep şükretmek mânâlarına gelmektedir.

Gerçekten de peygamberimiz Cenab-ı Allah'a pek çok şükreden bir kuldü. Kendisine, 'Allah'ın çok sevgili bir kulu olduğu halde sabahlara kadar niye bu kadar ibâdet ettiği' sorulduğunda 'Niçin Cenâb-ı Allah'a en çok şükreden kul olmayayım?'³¹ cevâbını vermiştir. Bu itibarla Paraklit kelimesi ile Hz. Muhammed adı ve hareketleri arasında tam bir uygunluk vardır diyebiliriz. Bu konuda batılı kaynaklarda 'The Comforter' (rahatlatıcı), 'The Advocate' (savunucu, avukat), 'The Helper' (yardımcı, yardım eden), 'The Intercessor' (şefa-atçı) gibi terimler hep Paraklit karşılığı olarak kullanılmıştır.³²

²⁷ Mika 4 / 1-3.

²⁸ Sâf / 6.

²⁹ Yuhanna 16 / 7.

³⁰ Yuhanna 16 / 13-14.

³¹ Buhari, Sahih, Teheccüd, 6.

³² Bkz. The New Testament of Our Lord and Saviour Jesus Christ, Oxford, 1881, s: 174.

Şurası da çok gariptir ki, İncil'in yakın zamanlarda yapılan tercümele-
rinde ve basılan Türkçe nüshâlarında bu Paraklit kelimesi değiştirilmiş yerine
tesellici – teselli edici denilmiştir.

Hız. İsa'nın muâsırı olan Yahyâ Peygamber Hız. İsa'dan önce göreve baş-
lamış ve içinde yaşadığı toplumu, geleceği hasretle beklenen Mesih'e (kurta-
rıcıya) hazırlıyordu. Ürdün ırmağı kenarındaki kampında kişileri tövbeye dâvet
ediyordu. İşte bu sırada oraya gelen Yahudiler ona sordular: "Sen kimsin? Me-
sih misin?" Yahyâ: "Ben Mesih değilim" dedi. Yahudiler tekrar "Öyleyse sen
İlyâ mısın?" sorusunda da "Hayır, değilim" dedi. Yahudilerin tekrar "Sen o
peygamber misin?" sorusuna da Yahya "Hayır" diye cevap verdi.³³ Buradaki
konuşmalardan anlaşılacağı üzere Yahudilerin Mesih'ten ve İlyâ'dan sonra bek-
ledikleri bir başka 'O peygamber' daha vardı. Bu, o peygamber İncil'in ifâdesi
ile: "Benden sonra gelen benden ileri oldu. Zira benden önce idi."³⁴ Yani Hız.
İsa'dan sonra gelecek, fakat nuru ve ruhu Hız. İsa'dan önce yaratılmış olacaktı.
Bu da olsa olsa ancak son peygamber Habib-i Ekrem Hız. Muhammed'den baş-
kası olamazdı. İlâhi kitaplar ve tarihi gerçekler bunu böyle beyan ediyorlardı.

Hıristiyan dünyasında M. 492 tarihinde Papa I. Gelasius'un yayınladığı
emirnâme ile yasaklanmış bulunan Barnaba İncil'i³⁵ şu özellikleri ile diğer
İncillerden ayırdığı için Papa tarafından aforoz edilmiştir.

1. Bu İncil'de Allah'ın birliğinin teyidi ve teslisin olmayışı.
2. Hız. İsa'nın haça gerilme olayının kabul edilmeyişi.
3. Hız. İsa'dan sonra gelecek son peygamberin Hız. Muhammed olduğunun enine boyuna açıklanmasıdır.

Barnaba İncili'nde Hız. Muhammed'in geleceği açık bir şekilde ve hattâ
isim olarak belirtilmiştir.³⁶ Aynı İncil'in 36. faslının 6. âyetinde: "Hız. İsa 'Artık
bütün peygamberler dünyâya gelmişlerdir. Yalnız benden sonra Allah'ın resulü
Muhammed teşrif edecektir. Çünkü Cenâb-ı Hak bunu ve hattâ O'nun şeriatini
benim hazırlamaklığımı murat etmiştir.' " demektedir. Yine 82. faslın 9., 10. ve
13. âyetlerinde Hız. İsa bir kadının sorusuna cevâben "Ey kadın, bilmelisin ki
Muhammed mutlak surette gelecektir" demiş ve aynı kadının "Ey Seyyid, bek-
lenen Mesih sen değil misin? Sualine de cevâben "Ben ancak İsrail oğullarına

The Oxford English Dictionary, Oxford, 1988, Paraklit maddesi.

³³ Yuhanna 1 / 20-24.

³⁴ Yuhanna 1 / 16.

³⁵ İncil-i Barnaba, Trc: Halil Süade, Kahire, 1908.

³⁶ Bkz. Halil Süade, a.g.e. Fasil 35 Ayet 8.

kurtarıcı bir peygamberim ve lakin benden sonra Cenâb-ı Hak tarafından bütün âleme peygamber olmak üzere Muhammed gönderilecektir” demiştir.

Yine Barnaba İncili’nin 96. faslın 12. âyetinde Hz. İsa: “Âlemleri nurlandırmak üzere gönderilecek peygamberin Arabistan yarımadasından geleceğini işâret etmek üzere, ‘Bu mübârek zat güney mıntıkasında ortaya çıkacak, putlara tapanları ve putları tepeleyecektir’ ” demektedir. Yine 97. faslın 7. âyetinde Hz. İsa: “Son peygamber olan Resulullah’ın teşrifinden sonra artık başkaları gelmeyecek midir?” sualine cevâben “Ancak yalancı peygamberler ortaya çıkacaktır” diye cevap vermektedir. Yine 163. Faslın 7. âyetinde de “Ey öğretici, dünyâyı şereflendireceğinden bahsettiğiniz zat kimdir?” sualine Hz. İsa “Bu zat Muhammed Resulullah’dır” cevabını vermiştir.

Barnaba İncil’inin 212. faslının çeşitli âyetlerinde de Hz. İsa bütün insanlığa duâ etmekte ve: “Ya Rabbi, sen bu âleme merhamet eyle ve resulünü çabuk gönder” demektedir. Yine 220. faslının 17, 18 ve 20. âyetlerinde de Hz. İsa kendi şahsına yapılan iftira ve alayların Hz. Muhammed’in gelmesine kadar devam edeceğini ve o gelince işin hakikatini bildireceğini beyan etmektedir.

Hz. Muhammed’in kâinatı şereflendirmesinden 500 yıl kadar önce havâri Barnabas tarafından yazılmış İncil’deki bu ifâdeler Resulullah’ın geleceğinin İncil’de de bildirilmiş olduğunun en açık delilidir.

ESKİ KİTAPLARDA HAZRETİ MUHAMMED

Kur’ân’da eskilerin kitapları olarak târif edilen, ilahi kaynağa dayanmayan ve taraftarlarınca kutsal kabul edilen târihi metinlerde de Hz. Muhammed’i müjdeleyen ifâdeler bulunmaktadır. Kur’ân-ı Kerim bu konuya: “Şüphe yok ki, O, daha evvelkilerin kitaplarında da vardı.”³⁷ buyurarak açıklık getirmiştir.

Nitekim İslâm bilginleri eskilerin kitaplarından söz ederken Zerdüştilerin istikbalden haber veren kitabı Zend Avesta (Yaecht 13, XXXIII, 29)’da ‘ziyadesiyle övülmüş’ (Arapça karşılığı Ahmed) ve ‘âlemlere rahmet’ olan bir put düşmanının geleceği yazılıdır. Brahmanist Hinduların Purana ve Veda’ları istikbali şöyle anlatılır: Çölden “meth-ü senâya lâıyk” isimli bir hikmet sahibi çıkacaktır. Onun Burak’ı göğe erecektir (Miraç olayı). O hikmet sahibi develerle gezer. Büyük zaferlerinden ikisi 300 ve 10.000 mücahitlerle gerçekleşecektir (Bedir Savaşı ve Mekke’nin fethi). Bundan başka Kalnki Purana’da şöyle denilmektedir. Babasının adı ‘Allah’ın kulu’, annesinin adı ‘itimada lâıyk’dır (A-

³⁷ Şuârâ / 196.

rapça karşılıkları Abdullah ve Amine). Bundan başka kum ülkesinde doğacağı ve doğduğu şehrin kuzeyine hicret edeceği v.s. bahis konusudur. Burada şunu hatırlatalım ki, 'Purana' kelime mânâsı olarak eskilerin yazıları demektir ve yukarıda belirttiğimiz Kur'ân ayetinde de aynı deneyimi buluyoruz.

Bilinen bir gerçektir ki, Budda (Gautama) vazifesini tamamlamak üzere 'Metteya veya Meytreya' (Rahmet) nın geleceğini önceden haber vermiştir.

Bütün eski dini kitaplar Allah'ın büyük bir Resûlü'nün geleceğini bildirmişlerdir. Yalnız Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed ile Allah'ın tebliğlerine mühür konulduğunu söylemektedir: "Muhammed içinizden herhangi bir adamın babası değil, O, Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur..."³⁸

Son birkaç yüzyıldır Hz. Muhammed doğudan çok batı dünyasının inceleme konusudur. Bunun neticesi olarak da batıda akademi, araştırma enstitüsü ve fakülte seviyesinde açılmış merkezlerin sayısı yüzleri aşan rakamları bulmaktadır. Buralarda sadece Hz. Muhammed, O'nun dini ve getirdiği kutsal kitabı incelenmekte ve bunun neticesi olarak yüzlerce eser basılıp satışa sunulmaktadır.

Günümüz bilgisayarları insan büyüklüğü ile alâkalı ölçüler çerçevesinde, dünyânın en büyük insanını araştırdıklarında karşılına Hz. Muhammed çıkmaktadır. Nitekim Lamartine gibi Fransız târihçiler "İnsan büyüklüğünün tespiti için kullanılan bütün ölçüler içinde soruyoruz, O'ndan daha büyüğü var mıdır?" diyerek belki hoşlarına gitmeyecek bir gerçeği itiraftan kendilerini alamamaktadırlar.

Cenab-ı Allah'ın görevlendirdiği peygamberlerin risâletleri sadece bir topluluğa mahsus iken Hz. Muhammed'in risâletinin kıyamete kadar bütün insanlara ve cinlere de şâmil olduğu, onun evrensel bir dinin peygamberi olduğunun işareti ise, daha hayatta iken etrafında Bilâl-i Habeşî, Selmân-ı Farisî, Suyevb-i Rumî gibi değişik toplum ve milletlerden toplanmış insanların bulunmasıdır.

Hız. Muhammed'in tebliğ görevinin yanında müjdeci ve uyarıcı olma görevi de vardır. Nitekim Kur'ân'da: "Ey peygamber, biz seni şahit, müjdeci ve uyarıcı, Allah'ın izniyle ona çağırın, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir. İnananlara Rab'lerinden büyük bir lütuf olduğunu müjdele."³⁹ buyurularak belirtilmektedir.

³⁸ Ahzâb / 40.

³⁹ Ahzâb / 45-47.

Yukarıdan beri açıklandığı üzere kutsal kitaplardan edinilen bilgiler, toplumun içinde bulunduğu durum, o dönemde insanları yeni bir peygamber beklentisi içine sokmuştur. İşte böyle bir zamanda peygamber olarak görevlendirilen Hz. Muhammed'i şahsi olgunluğu ve davranışları, ahlâki meziyetleri ve mukaddes kitaplardaki haberlere uygunluğu sebebiyle, herkes tarafından onun son peygamber olabileceği kanaatine ulaşılmıştır. Ancak şahsi zâfiyet peygamberliğini hemen kabule yanaşmamışlardır.

Cenab-ı Allah'ın Habibim diyerek iltifat ettiği son peygamberi Hz. Muhammed'i müjdeleyen bizim bulamadığımız daha nice eserler vardır. Bunların tamamını bulup çıkarmak ise bir insan ömrüne sığmayacak bir çalışmayı gerektirir. Bu sebeple konumuzu noktalarken O'nun âşıklarından birinin dediği gibi "Ben sözlerimle Muhammed'i övmüş olmadım. Fakat O'nun sâyesinde sözlerimi güzelleştirdim."

ÇOCUKLUĞUMUN VE GENÇLİĞİMİN ÜSKÜDAR'INDAN KAYBOLAN SESLER

Prof.Dr. Ahmed Yüksel ÖZEMRE

ÜSKÜDAR'INDEMOGRAFİSİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER VE SEBEPLERİ

Üsküdar'ın nüfusu: 1940-1945 arasında %16; 1945-1950 arasında %13,5; 1950-1955 arasında %35; 1955-1960 arasında %13,8; 1960-1965 arasında %20,7; 1965-1970 arasında %26,8; 1970-1975 arasında %48,8; 1975-1980 arasında %43,7 ve 1980-1985 arasında da % 33,9 oranlarında artmıştır. 1940 yılında Üsküdar'ın 55.000 olan nüfusu 1985 yılında 500.000 kişiye fırlamıştı.¹

1950-1955 arasındaki nüfus patlaması o zamanki Hükûmet'in İstanbul' da girişmiş olduğu îmar hareketinin açmış olduğu iş imkânlarına Anadolu'nun itibar etmesiyle ilintilidir. 1955-1960 arasındaki nüfus artış oranındaki gerilemenin etkenlerinden biri de 1954'den itibaren baş gösteren ekonomik sıkıntı dolayısıyla Anadolu'dan gelenlerin önemli bir bölümünün geri dönmesidir. 1960-1975 arasında Üsküdar'ın nüfusu sistematik bir biçimde artmaya başlamıştır. Bu nüfus patlamasının 1970-1975 arasındaki yıllarda bir önceki 5 yıla oranla % 48,8 lik bir artışla zirvesine eriştiği gözlenmektedir. Bunda, başka faktörlerin yanında, iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi oy potansiyelini arttırmak üzere İstanbul varoşlarına yerleşmeleri için teşvik ettiği taşralı halk kütlelerinin de büyük rolü olmuştur.

Anadolu'dan yoğun bir nüfusun Üsküdar'a aktığı 1960-1980 arasındaki 20 yıl içinde belde: 1) önce yoğun bir gecekondulaşmaya ve giderek de daha düzenli bir konutlaşmaya, 2) Üsküdar'ın kendisine has en az 200-250 yıllık mü-

¹ Kaynak: *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 7. cild, s. 346, Tablo: 1, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 1993-1994.

esses kadîm kültürünün erozyona uğramasına, 3) ticâretinin hemen hemen bütününün yeni sâkinlerin eline geçmesine, 4) beşerî münâsebetlerdeki eski zerâfetin ve eski üsküdarlılara has sehâvet, komşuluk ve muâvenet hasletlerinin törpülenmesine sahne olmuştur.

Böylece Üsküdar hayatının gündelik pekçok unsuru yavaş yavaş ortadan silinip gitmiş ve eski üsküdarlılar kendi beldelerinde ekalliyete düşmüşler, bu büyük çaptaki sosyal gelişmeyi ibret ve hayretle seyrederek köşelerine çekilmişlerdir. Bununla beraber Üsküdar'ı istilâ eden bu birinci kuşak taşralıların çocuklarının, bu kültür erozyonuyla hayâtiyetini kaybetmiş olan Üsküdar kültüründen ne kalmışsa(!?) ona daha iyi bir intibak sağladıklarını, Üsküdarlılık bilincine sâhip çıkmaya başladıklarını söyleyebilirim.

Bütün bunların sonucu olarak, çocukluğumun ve gençliğimin Üsküdar'ının: 1) kendisine has seslerinin, 2) sâkinlerinin, ve 3) tavırlarının hâtırası artık kalın bir sis perdesi ardında gitgide silikleşmekte ve bunlara âşinâ olmuş olanları da derin bir hüzne gark etmektedir.

ÜSKÜDAR'IN KAYBOLMUŞ SESLERİ

Geçmişe baktığımda çocukluğumda ve gençliğimde bana Üsküdar'ın alâmet-i fârikası gibi gelmiş olan pekçok sesin bugün artık bir daha geri dönmek üzere mâziye gömülmüş olduklarını esefle müşâhede ediyorum:

Nerede o her biri mûsikî üstâdı olan müezzinlerin okudukları ezanların sedâsı ve ılgıt ılgıt yayılan mahfî âhengi?²

Nerede o Türk'ün asırlar boyu bir kanaviçe gibi işlemiş olduğu Kur'ân tilâvet edâsı ve Üsküdar Kur'ân tilâvet ağzı?

Nerede o bahçeli evlerin Üsküdar'ında bülbüllerin sabah ezanlarına refâkat eden şakıyışları?

² Eskiden müezzinler minârenin şerefesine çıkarak ezân okurdu. Civardaki câmîlerin müezzinlerinin de minâreye çıkmış olduğunu görmeden ezana başlamazlardı. En büyük câminin müezzinini ezâna başlar, ilk cümleyi nidâ ettikten sonra daha küçük câmîlerin müezzinleri sırayla aynı cümleyi nidâ ederler, ve ezan bu minvâl üzere sürüp giderdi. Buna genellikle "çifte ezan" denirdi. Meselâ Gülnûş Vâlide Sultan Câmîi ezâna başlardı. İkinci sırada İskele Câmîi, üçüncü sırada da Şeyh Câmîi gelirdi... Eğer Gülnûş Vâlide Sultan Câmîi müezzinini sabah ezânına sabâ makamından başlamışsa diğerleri de edeben sabâdan başlardı. Selâtin câmîilerde, nâdiren, iki müezzin iki ayrı minâreden aynı anda fakat bu kurallara uyarak ezân okurdu. Üsküdar müezzinleri, genellikle, sabah ezânını: *sabâ* ya da *dilkeşhâverân*; öğle ezânını: *rast*, *hicaz*; ikinci ezânını: *uşşâk*, *hicaz*, *bayâtî*; akşam ezânını: *segâh*, *dügâh*, *rast*, *hicaz*; yatsı ezânını ise: *rast*, *uşşâk*, *nevâ*, *bayâtî* ya da *hicaz* makâmlarında nidâ ederlerdi.

Nerede o Taşçıbaşı kahvehânesinin karşısındaki bakkal-kahvecinin dibeğinin sâkin bir yaz ikindisindeki muttarîd darbeleri?

Nerede o Eski Keresteciler Sokağı'ndaki marangoz atölyesinin hızarının derinden derine sâkin vızıltısı?

Nerede o İmâm Nâsır Sokağı'nın başlangıcındaki ulu çınarın berisinde ya da Anadolu Klübü'nün yanındaki kayıkânede kalafat edilen bir mavnadan ya da bir sandaldan yükselen kalafat topuzunun tok darbeleri?

Nerede o Kuşkonmaz Câmii'nin açıklarında voli çeviren balıkçıların ağ-larını çekerken çıkardıkları mutantan nidâları?

Nerede o *Reji*'nin (Kavak İskelesi ile Şemsipaşa arasında, deniz kıyısındaki Tekel'in tütün işleme tesislerinin) paydos sireni?

Nerede o paydos sonrası, Tekel işçilerinin yollarını gözleyen seyyâr esnafın mallarını öven cinaslı atışmaları?

Nerede o Kavak İskelesi'nde kum boşaltan mavnaların bucurgatlarının gıcırtiları?

Nerede o Kavak İskelesi'nin yanındaki üstü açık ahırda, Sütlüce Mezba'a'sına gönderilmek üzere, mavna bekleyen öküzlerin böğürtüsü ve koyunların melemesi?

Nerede o loş kahvelerin borulu gramofonundan sokağa taşan, Hamiyet Yüceses'in "*Her yer karanlık, pür nûr o mevki...*" şarkısının gür ama mahzûn nağmeleri?

Nerede o Tabutçular İçi'ndeki marangozların, tabut tahtalarını çivilerken, çıkardıkları mâdenî ses?

Nerede o Uncular Caddesi'ndeki gazoz imâlâthânesinde kabondioksiti iyi âyârlanmadığı için patlayan şişenin tarakkası? "Ve silâh atıldı" vehmiyle sokakta kaçacak delik arayanların telâşlı patırdısı?

Nerede o Uncular Caddesi'nde ve Atlas Sokağı başında bulunan odun depolarındaki hızarların dinmek bilmeyen âsab bozucu vınıltısı?

Nerede o Gülfem Hâtun Câmii'nin abdest musluklarının deposunu besleyen emme-basma tulumbanın astımlı hastaninkine benzeyen boğuk sesi?

Nerede o "*Eskiler alâyiiim*" diye sokakları arşınlayan eskici Mişon efendinin edâlî sesi ve, evden kaçıp sokaklarda oynayan çocuklarına söz geçiremeyen annelerin ricâsı üzerine, çocukları: "*Eskiler alâyiiim, çocuklar alâyiiim; sonra da çocukları iğneli fiçiya atayiiim*" diye çocukları korkutması ve çil yavrusu

gibi dağılıp evlerinin yollarını tutan çocukların ardından muzib bir şekilde gevrek gevrek gülüşü?

Nerede o tramvayların beldenin sükûnetini ihlâl eden gıcırtılı ve *dandini dan dan*'lı³ süzülüşleri?

Nerede o tramvay biletçilerinin vatmana durması ya da hareket etmesi için (ipini, mütekâbilen, iki ya da bir kere çekerek) çaldırdığı zilin tok tınısı?

Nerede o eski model otomobillerin *vatvât*ilerinin⁴ insânı ürkütmeyen îkazları?

Nerede o Şirket-i Hayriye vapurlarının Üsküdar iskelesi memurlarına "*Haydi artık palamarı çözün*" anlamındaki uzun düdükleri?

Nerede o Şemsipaşa'daki yemenicilerin denizde yıkadıkları yemenileri asmadan önce suyunu çıkarmak üzere kırbaç gibi şaklatmaları?

Nerede o münâdîlerin bir yandan sarı, yeşil, kırmızı, mâvi ve bâzen de beyaz samanlı kâğıda basılmış el ilânlarını dağıtırken öte yandan da huni bozuntusu borazanvârî bir hoparlöre(!?) dudaklarını dayayıp: "*Bu akşaaam, Hâle Sineması'nda komik-i şehir Dûmbüllü İsmail ve arkadaşlarının ortaoyunu saat s e-kizde başlıyooor. Ayrıca sâzende ve hânendeler in iştirâkiyle büyük fasıl heyeti ve daha nice eğlenceler. Her yer sâdece 10 kuruş...*" nidâlarıyla halkı gösteriye dâvetleri.

Nerede o Aypark ya da Salacak açık hava sinemalarının müdâvimi gençlerin curcunası?

Nerede o, kuşluk vaktinde birbirini tâkib eden yoğurtçuların: "*Silivri yoğurdu kaymak*", atlarının her bir yanından sarkan tepeleme sebze dolu küfeleleriyle geçen seyyâr arnavut manavların: "*Patlican, biber, domaaates, fasuuulya*" nârâları ve öğleden sonra da dondurmacıların: "*Dondurmam kaaaymok*" nidâları? Ve bunların önünü kesen ev hanımlarının ve çocuklarının şamatası?

³ Tramvayın gelmekte olduğu husûsunda yayaları uyarmak üzere, tramvay sürücüsünün (yâni vatman'ın) sağ ayağının altındaki bir pedala basarak bunun ucundaki tokmağın tramvayın altındaki ufak bir çana vurmasıyla ortaya çıkan sesi tasvîr etmek için Üsküdar çocuklarının uydurmuş oldukları bir deyim.

⁴ Eski model otomobillerde şoförün solunda, şimdiki dikiz aynasının yerinde bulunan ve lâstik kısmı birkaç kere sıkılıp bırakıldığında "vat, vat, vat" diye ses çıkaran borazan görünümlü klâkson.

Nerede o Tepsi Fırını Sokağı'nın (yokuşu demek daha doğru) başından Azîz Mahmûd Hüdâyî hazretlerinin türbesinin ilerisine kadar kurulan Cuma pazarcısının sâkin uğultusu?

Nerede o esnafın alış-verişe çıkan babama, muhabbetle: "Oooo, mâşâAllâh Hâfız beyciğim! Buyurun, buyurun! Âfiyettesinizdir ya inşâAll âh?" diyerek hoşâmedîde bulunmaları?

Nerede o taşçı Turan Kavrem beyin hakkâk ustalarının mermeri yontarken sokağa taşan tık-tık sesleri?

Nerede o İmrahor'daki fikarâ taşının kovuğuna yatsı namazına giderken bırakılan paraların belli-belirsiz şingirtısı?

Nerede o Sütlüce Mezbahası'na sevkedilmek üzere Doğancılar Caddesi'nden geçen büyükbaş hayvan sürülerinin geride bıraktıkları kazûratlarının üzerine, içinde hazmedilmeden kalmış saman çöplerinden rızıklanmak için pike yapan güvercinlerin gulgulesi?

Ve nerede o, tünedikleri girintilerden âdetâ "Üsküdar'a gidelim! Üsküdar'a gidelim!" diye dem tutan kumruların edâsı?

ÜSKÜDAR'IN YENİ SESLERİ

Üsküdar'ın kaybolan seslerinin yerini acabâ ne tür sesler doldurdu diye soran olursa, bu konudaki teşhisler maalesef üzücüdür.

Şerefelerde müezzinlerin yerini hoparlörler, Türk mûsikîsine vâkıf müezzinlerin yerini Arap şîvesini taklîd ederek böğürenler ve (özellikle sabah ezânında) hoparlörleri sonuna kadar açtığında İslâm'a daha fazla hizmet edeceğini vehmeden iz'ansızlar alınca Üsküdar'ın pekçok mahallesinde eski üsküdarlı din-darlara: "Fesubhânallâh" diyerek sabır izhârından başka hiçbir tercih kalmamıştır.

Kezâ Üsküdar Kur'ân tilâvet ağzı da hemen hemen kaybolmuş; Üsküdar'ın yeni sâkinleri Arap şîvesiyle Kur'ân tilâvetini tercih eder olmuşlardır. İşporta ve dükkânlarda en çok satılan Kur'ân tilâveti kaset ve CD'leri Kâni Karaca ve İlhan Tok'un kiler değil Arap hâfızlarınıninkidir.

Evleri bahçeli nizâmdan bitişik nizâma geçen Üsküdar'da bülbüller, kumrular ve güvercinler bu beldeyi artık martı ve karga azmanlarına terketmiştir. Şirket-i Hayriye'nin vârisi olan vapurlara Üsküdar İskeleyi'nden Sarayburnu açıklarına kadar da yunuslar değil aç, azman ve arsız martılar refâkat etmekte; Üsküdar'ın yeni sâkinleri ise, vapurlardan atılan simit parçalarını, birbirlerinin

ağzından kapmak için bunların verdiği vahşî mücâdeleyi büyük bir keyifle seyretmektedirler. Oysa eski Üskü-dar'lıların hayvanlara yem ya da yiyecek vermek edebinde, onların gıdâ için mücâdelelerini tahrik etmek değil, mahfiyyet ve asil bir merhamet vardı.

Voli çeviren balıkçıların "*Hiya, hisa*"ları da yerini orkinos yavrularını *torik*⁵, sarıkanatı *lüfer*, vonosu *uskumru*⁶ ve Norveç'den ithâl liparileri de *palamut* zanneden ve onları bu isimler altında satan bir kısım nev-zuhur balıkçının(!) ısrarlı çığırtkanlığına terketmiş bulunmaktadır.

Tramvayların sesleri yerini yoğun trafiğin âsab bozan uğultusuna, cılız ama tatlı vatvâti sesleri ise yerini (yasağa rağmen) 70 desibellik klâkson seslerine terketmiştir.

Artık komik-i şehir Dümbüllü İsmâil temsillerinin borazanlı propagandası ve el afişleri yok ama bunların yerine pıtırak gibi bitmiş olan meyhânelerde⁷ kopan kavgaların patırdısı ile bunların camekânlarındaki Cine 5 ya da Tele-On afişleri var.

Kezâ, loş kahvehâneler de bunlardan sokağa taştan Hamiyet'in sesi de mâzîde kaldı. Şimdilerde onun yerine (Üsküdar Belediyesi'nin de Büyükşehir Belediyesinin de onca şikâyetle rağmen baş edemediği) eski Arabalı Vapur İşkalesi ile Kuşkonmaz Câmii'nin arasındaki rıhtıma yanaştan tenezzüh motorlarının müşteri celbetmek için sonuna kadar açtıkları güçlü hoparlörlerinin civâr sâkinlerini çıldırtan, Cumartesi ve Pazar'larını sabahtan akşama kadar rezîl eden gürtlütüsü ve çaldıkları oynak ve tekdüze lâz havaları var.

Bundan böyle, sokaklarda seyyâr esnafa rastlamak Boğaziçi'nde torik yalamak kadar nâdir! Rastladıklarınızın da sesi-soluğu, esprisi, cinasları ve (*ne yazık ki*) beşerî sıcaklıkları yok olmuş gitmiş. Yürümüyorlar! Bir sokağın köşesinde miskin miskin müşteri bekliyorlar.

Üsküdar'da nev-zuhur üç ses daha var. Bunlardan biri Uluslararası(!) Kâtibim Festivali dolayısıyla Şemsipaşa ve civârı sâkinlerini canlarından bezdiren

⁵ 2000 yılında, orkinos yavrusunu torik diye halka gagalamak isteyen bir balıkçının bu yanlışını düzeltmek istediğimde, kendisinden: "*Aman be beybaba! Amma da tatava ediyorsun. Millet bunu böyle yutuyor. Tasası sana mı düştü?*" diye pek zârif(!) bir cevap aldım.

⁶ Küçük boydan büyük boya doğru olmak üzere, *lüfer* türü: 1) *defne*, 2) *çinekop*, 3) *kaba çinekop*, 4) *sarıkanat*, 5) *koruk lüferi*, 6) *lüfer*, 7) *kofana*; *palamut* türü: 1) *palamut vonosu*, 2) *kestâne ya da çingene palamudu*, 3) *palamut*, 4) *zindandelen*, 5) *torik*, 6) *sivri*, 7) *altıparmak*; ve *uskumru* türü de: 1) *vonos*, 2) *uskumru*, 3) *lipari* diye sınıflandırılır.

⁷ Gençliğimde bütün Üsküdar'da yalnızca iki meyhâne vardı. Hâlen ikâmet etmekte olduğum daireyi merkez alan 200 metre yarıçaplı çemberin içine bile 8 meyhâne tesâdüf etmektedir.

iki haftalık gürültülü işkence; diğeri, askere gidecek delikanlıların gece 22.00-01.00 saatleri arasında tertib ettikleri araba konvoylarının patırtısı; ve sonuncusu, önemli futbol maçlarının akabinde sokağa dökülenlerin sabahlara kadar süren, silâhların da atıldığı şamatası.

Üsküdar'ın kadim kültür yapısının âşinâsı olan eski Üsküdar'lılar için bu beldeye yaşamak, pekçok sebebdan ötürü, hâlâ güzeldir de Üsküdar'ın bugünkü ahvâline tahammül etmek bayağı zordur.

* * *

“OKULDAKİ BAŞARI” ÜZERİNE

Ayşe Göktürk Tunceroğlu

-Yeni ders yılında herkese başarı dilekleriyle-

“Okuldaki başarı” deyince ne anlıyoruz? Bizim öğrencilik yıllarımızda imtihanlarda alınan not, buna bağlı olarak karnenin durumu başarı göstergemiz olurdu. İlâveten okuldaki müsâmerelerde, bayram programlarında görev almak hocalarımızın gözüne girmek için çok iyi bir yoldu. Ama ilk sırada dâimâ derslerden aldığımız notlar vardı. Hâlâ eğitim hayatımızda nota dayalı başarı anlayışı devam etmekte, üniversite tahsili de “giriş imtihanında alınan puan” dediğimiz nota göre yapılmakta.

Not dediğimiz rakamlar elbette başarı için önemli bir göstergedir. Ancak başarının boy, kilo, tansiyon, nabız, miyop derecesi gibi, sâdece rakamlarla ifade edilen bir değer sayılması insan yapısına ne kadar uygundur? ABD’nde ilk ve orta dereceli okullarda daha farklı bir başarı anlayışı gelişmiş olduğunu gördüm. Başarı sâdece derslerdeki iyi durumu, imtihanlardan alınan yüksek notu değil, çocuğun insan olarak vaziyetini gösteren bir ölçek burada. Başarı, öğrencinin “insan” olma yolundaki derecesinin tesbiti.

Burada bir lise öğrencisi bütün dersleri 99 bile olsa, sâdece bu not durumuna bakarak “başarılı öğrenci” sayılmıyor. Okuldan sonra eve kapanıp bütün vaktini ders çalışarak geçiren ve bütün derslerinden 99 alan, fakat başka hiçbir faaliyeti bulunmayan öğrenci “başarılı” kabul edilmiyor. Başarı, bir lise öğretmenin dediği gibi “sağlam temeller üzerine oturmuş mutlu bir fert” olmaktır.

Nedir okullarda başarıyı getiren faaliyetler? Sağlam temellere oturma işi nasıl yapılıyor? Nasıl öğrenciler “başarılı” kabul ediliyor?

Ders ile ders dışı sâhayı birlikte yürütebilen öğrenci başarılı kabul edilmektedir.

Bir kere öğrencinin okul içindeki satranç, gazete, dergi, yıllık, tiyatro, kütüphâneçilik, çevrecilik gibi, (bizim okullarımızda “kol” dediğimiz) sayısı çok kabarık faaliyet gruplarından birkaçına katılması şart. (Sarhoş sürücülerle mücadele kolu bile var). Sonra öğrencinin mutlaka bir spor yapması şart. Her okulun futbol, basketbol, voleybol, tenis, koşu gibi bir çok spor takımı var. Ancak öğrencinin spor faaliyetlerine iştirak etmesinin asgarî şartı bütün derslerden geçiyor olması. Bunu öğrendiğimde ne kadar şaşırmışım?! Bizim zamânımızda öyle “top peşinde koşanlar” sınıfın çift dikiş gidenleri olurdu. Aileler çocukları kitapla değil, topla uğraşüyor diye kızardı. Sonra müzik... Başarılı olmak isteyen öğrenciler müzik faaliyetlerinde de yer almak zorunda. Ya bir enstrüman çalacaklar, ya koroda şarkı söyleyecekler. Müzik faaliyetlerine katılabilecek öğrencinin de bütün derslerinden geçiyor olması lâzım. Tembel öğrenci bülbül sesli de olsa katılamaz. İlk öğrendiğimde buna da şaşırmış, çocuk müzikle falan uğraşırsa derslerini ihmal eder anlayışımızı hatırlamıştım. Halbuki burada müzik de spor da ancak derslerini ihmal etmeyen öğrencilerin katılabileceği ayrıcalıklı faaliyetler. Fakat derslerini ihmal etmeyen, dâimâ yüksek notlar alan öğrenci bu faaliyetlere katılmazsa, yine başarısı eksik kalmış kabul edilir, müteber sayılmaz. Dersler ve ders dışı faaliyetler birbirini tamamlıyor; yüksek not, sosyal faaliyetlerle beraber olduğu zaman kıymet kazanıyor. Bu yüzden burada okulların en çalışan öğrencileri müzikle, sporla, sosyal kollarla en fazla uğraşan öğrencileridir.

Bu kol ve spor-müzik faaliyetlerinin hepsinin, okul öğleden sonra paydos verdikten sonra başladığını da söyleyelim. Dolayısıyla başarılı öğrenciler sabahleyin alacakaranlıkta okul otobüsüne binip akşamleyin hava kararırken eve dönebilen çocuklardır.

Bu kadar değil! Başarılı öğrenci okul dışında gönüllü hizmetler yapan öğrencidir. Cıvardaki hastahâne, yaşlılar evinde, kilisede, havrada, parklarda maddî karşılık beklemeksizin çalışan öğrenciler başarılı öğrencilerdir. İnsan olma yolunda mühim bir imtihan! Düşünebiliyor musunuz, bir lise öğrencisi bir mâbede yerleri süpürmeye, toz almaya gidecek?! Huzur evinin sakinlerine yemek servisi yapacak, kitap okuyacak, dertlerini dinleyecek?! Parkların çöpünü toplayacak, çiçekleri budayacak!.. Tabî bu faaliyetler, okulun bilgisi dahilinde ve çalıştığı o yerin idarecisi tarafından da kaç saat çalıştığı, ne yaptığı yazılı olarak okul idaresine bildiriliyor. Bu gönüllü hizmetler öğrencinin dosyasına işleniyor.

Bütün bu işler başarılı bir lise öğrencisinin, cumartesileri de dahil olmak üzere, uyku haricindeki zamanını doldurur. Bana öyle geliyor ki, eğitimin bu

yönde teşvik edilmesi biraz da bedenî ve ruhî gelişmeye katkıda bulunacak şekilde zamanı doldurma, öğrencileri dâimî meşguliyet içerisinde tutma gâyesine mâtuf. Boş kalan gençler -ki ortaöğretim yılları en delidolu yaşlarıdır- kötü alışkanlıklara yakalanabilir, yanlış yollara sapabilirler, sokağa düşebilirler düşüncesiyle başlarını kaşıyacak zaman bırakılmamasına çalışılıyor. Âvârelik, aylaklık peşinden her türlü kötü düşünceyi, yanlış hareketi getirir. Burada çocuklar yorgun argın eve geldiklerinde ancak ertesi günkü derslerini hazırlamak için enerjileri ve vakitleri kalmış oluyor.

Böylece “başarı”, sâdece kitaplardaki bilgileri hıfzedip yüksek notlar almak ile sınırlı kalmayan, öğrencinin bir “insan” olarak, kendisine olan saygısını, içinde yaşadığı topluma hizmetini, topluma uyumunu, sosyal faaliyetlerini değerlendiren bir ölçek oluyor. Alacakları öğrencileri kendileri seçen üniversiteler öğrenci alırken de aynı şekilde sâdece ders notlarına, “puan”lara değil, öğrencinin bütün faaliyetlerine, ders ile ders dışı sâhayı nasıl dengelediğine, şahsiyetinin sağlam temellere oturup oturmadığına bakıyorlar. Lise notları hep yüz bile olsa okuldaki masası ile evdeki masası arasında mekik dokumuş, başka hiç bir şeyle ilgilenmemiş öğrenciler onlarca da müteber değil.

Ne lisedeki derslerini, ne sporu, ne müziği önemseyen, ne üniversiteye girme niyeti olan, hepsine boş vermiş, dünyâyı umursamayan, aylak, haylaz öğrenciler yok mu? Olmaz olur mu, var tabii, konumuz onlar değil! Onlar okulların da pek konusu değildir zaten. Amerikan eğitim sisteminde şiddetli bir “ayıklama” mekanizması çalışır. İlkokul birinci sınıftan itibaren sistem çocukların “iyileri”ni seçmeye başlar; seçerler, seçerler, üniversite tahsili bitene kadar seçerler, sonunda o seçilenler sistemi omuzlayıp götürürler. Yüz kişide on kişi mi? O on kişi ABD’ni “taşıyacak”tır. Bir düzine vagonu sürükleyip götüren bir lokomotif değil midir? Vagonlar dâimâ çok, lokomotifler azdır. ABD’nde mecburî eğitim 16 yaşına kadar, bu süreyi dolduran lise öğrencilerinden yüzde 5’i okulu terkedip kestirmeden hayata -veya sokağa- atılıyor; liseden mezun olan gençlerin de yüzde 26’sı iki yıllık yüksek okullara, yüzde 45’i üniversitelere gidiyor, geri kalanı hemen para kazanmaya başlıyor. Neticede hepsi cemiyet katarının kendilerine en münasip bir noktasında yerlerini alıyor.

OSMANLI DÖNEMİ TASAVVUF ARAŞTIRMALARI

Prof.Dr. Mehmet DEMİRCİ

Dîni daha içten ve derinden yaşama diyebileceğimiz tasavvuf inanış ve anlayışı, İslâmiyet'in yayıldığı her yere onunla birlikte gitmiştir. Tasavvufi duyuş ve düşünüş, Türkler'in bu dîni kabûlünde en önemli âmillerden biridir. Târih içinde Orta Asya, Anadolu ve Balkanlardaki Müslümanlık anlayışında tasavvuf unsuru belirgin renklerin başında gelir. Anadolu'nun fethinde, İslâmlaşıp Türkleşmesinde, çeşitli tasavvuf zümrelerepin rolleri ve hizmetleri târihen sâbittir. Aynı çizgi Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da devam etmiştir. İlk Osmanlı beyleri ve pâdişahları tasavvufi meslek kuruluşları olan Ahîlik kültürü içinde yetiştiler. Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş devirlerinde toplumun mayasını teşkil eden unsurların başında "tasavvuf" anlayışı gelir. Bu düşünceden feyz ve ilham alan bir çok irşad adamı, aynı zamanda edebiyat, sanat ve hattâ ilim alanlarında önemli hizmetler ve kalıcı eserler vermişlerdir.

Tasavvufun ortaya çıkışı ve müesseseseleşme dönemlerine âit elimizde biyografi kitapları ve tasavvuf klasikleri türünden bir hayli eser bulunmaktadır. Bunlardan bir çoğu dilimize çevrilmiştir. Ayrıca bir takım modern araştırmalar da yapılmıştır.

Kendi târihimizin en önemli devrelerinden biri olan Osmanlı dönemi ise, bize daha yakın olmasına rağmen, bu açıdan yeterince incelenmiş değildir. Bu eksikliğin yavaş yavaş giderilmeye başladığını görerek sevinç duyuyoruz.

Özellikle Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nin değerli tasavvuf hocaları, genç araştırmacıları Osmanlı dönemine yöneltme çabası göstererek bu sâhada bir çığır açmışlardır. Yüksek lisans ve doktora seviyesinde şahıs, eser ve devir özellikleri dikkâte alınarak Osmanlı dönemi tasavvuf kültürünü tanıtıcı kıymetli çalışmalar ortaya koymaktadırlar.

Bu yazıda, Türkiye İlâhiyat Fakültelerinde yapılmış Osmanlı dönemi tasavvuf araştırmalarından görebildiğim ve basılmış olan çalışmaları kısaca ta-

nıtmak istiyorum. Şahıs veya dîvanları konu alıp da edebiyat araştırmaları şeklinde ortaya konmuş başka değerli çalışmalar da vardır. Bir makâle hacmi için fazla uzun olacağı düşüncesiyle, araştırma planı bakımından birçoğu benzer özellikler taşıyan bu sonuncu tür eserleri dışta bırakıp, bu yazıyı sâdece İlâhiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim dalı elemanlarınca hazırlanmış kitaplarla sınırlı tutmayı uygun buldum. Tanıtılacak kitapların hepsi –birincisi hâric– doktora çalışması olarak hazırlanmıştır.

A. Genel Mâhiyette Eserler

1. Mustafa Kara, *“Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler I-II”* Uludağ yayınları, 1990, 1993.

Değerli araştırmacı ve gönül adamı M. Kara bu çalışmasına, Bursa’da tekkesi bulunan tarikatleri konu etmiştir. Onlar hakkında evvelce yazılıp bilinenleri tekrar etmeden, araştırmaya dayalı yeni bilgiler sunmuştur.

Birinci kitapta “tasavvuf kültürünün Anadolu’ya girişi” hakkında bilgi verdikten sonra, Bursa ve civârındaki tekkelerden ve mensuplarından bahseden basma ve yazma eserleri tanıtır. Bu arada Osmanlı’nın ilk başkenti Bursa için şu duyugulu ve sanatlı ifâdelere yer verir:

“Anadolu’da ve Rumeli’de gelişen tasavvufi hayat ve düşüncenin bereketli ocaklarından biri olan Bursa, altı asırdan beri bu meş’aleyi elinde taşımaktadır. Mekke, Medîne, Bağdad, Buhâra, Semerkand, Tebriz, Konya ve Kırşehir’den sonra bu meş’ale, XIV. yüzyılın başında Bursa’ya ulaşmış ve insanları gönül medeniyeti denen iksir ile tanıştırmıştır. Bu meş’ale Abdal Musa’nın dilinde bir ilâhî, Emir Sultan’da bir münâcat, Somuncu Baba’da gurbet, Niyâzî Mısırî’de hasret, Üftâde’de celvet, Münzevî Abdullah’ta uzlet... hâlinde tecellî etmiştir.” (s.53).

Daha sonra Zeyniye tarîkati ve Bursa’daki temsilcileri, Bursa Mevlevîhânesi ve onun kurucusu Ahmed Cünûnî Dede, Nakşbendiye’yi Anadolu’ya getiren Abdullah İlâhî ve Simav tekkesine yer verilir. Bu arada Abdullah İlâhî’nin, Hz. Peygamber’in tavsiyelerinden olan “Yollardaki sıkıntı verecek şeyleri kaldırmak”la ilgili hadîse şu yorumu getirdiği belirtilir:

“Yâni müslümanlık ednâsı (en azı) yolda incidici olanı gidermekdür, nüfusun (nefislerin) yaramaz sıfatların gidermekdür. Zîra yaramaz sıfatlar gönül yolunun dikenleridür, Hakk’a gitmeye komaz seni.” (s.172)

“Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler”in ikinci kitabında, sırasıyla Kâzerûniye ve Bursa’da Kâzerûnî dergâhı; Yeseviye, Geyikli Baba ve Abdal Mûsâ Dergâhları; Bektâşiye ve Ramazan Baba dergâhı, Semerkandiye ve Temenye dergâhı; Celvetiye, Üftâde, İsmâil Hakkı Bursevî ve onların dergâhları, Mısriye, Niyâzî Mısri, Ahmed Gazzî ve dergâhları hakkında bilgi verilir.

Niyâzî Mısri’nin Rodos’ta iken kaldığı tekkenin yağmalanması üzerine söylediği bir şiirin ilk beyti şöyledir:

“Sevdim seni hep varım yağmâdır olan olsun
Gördüm seni efkârım yağmâdır olan olsun” (s.182)

2. İrfan Gündüz, “Osmanlılar’da Devlet-Tekke Münâsebetleri” Sehâ neşriyat, 1. baskı, İstanbul 1984.

Önsözünde belirtildiğine göre, bu yazıda sonuncu olarak tanıtılan çalışmanın ilk bölümü, müstakil olarak bu isimle neşredilmiştir. İlk kısımda Osmanlı’nın kuruluş döneminde tekkelerin yeri: İdârî hayat, ilmî hayat, askerî hayat açısından tarikatlar şeklinde ele alınır. İkinci bölümde ıslâhat hareketleri sırasında tekkelerin durumu ve Nakşî-Hâlidî koluna mensup Gümüşhânevî hakkında bilgi verilir. XIX. asra âit mâlûmâtın başbakanlık arşivi belgelerine dayandığı belirtilir ve şöyle denir: “Kitabımız, bu konuda daha önce yazılan ve söylenenlere yeni bir şeyler ilâve etmek yerine, bunları tasnif ederek, üzerine yorumlar yaparak sunmaktadır.”

B. Bir devri inceleyen çalışmalar

1. Reşat Öngören, “Osmanlılar’da Tasavvuf (XVI. yüzyıl)” İz yayınları, İstanbul 2000.

Muhtevâ olarak “sâdece Sünnî kimliği ile tanınan tarikatların” konu edildiği araştırma ulaşılabilen yazılı malzemenin ışığında, hareketli bir asrın konu açısından tanıtım ve tahlilini yapmaktadır.

I. Bölümde XVI. yüzyıl Anadolu’sundaki tarikatler üzerinde durulur. Önce mevcut kolları ve temsilcileriyle Halvetiye, daha sonra Nakşbendiye, Bayrâmiye, Zeyniye, Mevleviye ve diğer tarikatlerin durumu hakkında bilgi verilir.

II. Bölümde aynı asırda devlet ricâli ve meşâyih münâsebetleri başlığı altında, pâdişahların şeyhlerle olan ilişkileri; şehzâdeler, diğer yöneticiler ve ordu mensuplarının şeyhlerle münâsebetleri üzerinde durulur.

Bu bölümde Öngören'in îdam edilen şeyhlerden İsmâil Mâşûkî'nin durumu ile ilgili olarak, yeni belgeler ışığında farklı ve aydınlatıcı bilgiler verdiği görülür (s.286-289).

III. Bölümde ulemâ-meşâyih münâsebetleri ana başlığı altında, asrın meşhur Şeyhulislâmları Zenbilli Ali Efendi, Kemalpaşazâde, Ebussud Efendi ve Çivizâde'nin tasavvuf ve sûfiler hakkındaki tavır ve fikirleri açıklanır. Devrin siyâsi ve sosyal şartlarının, tekkeler ve sûfiler hakkındaki fetvâlar üzerinde olan etkisine değinilir.

Yavuz Sultan Selim:

*"Pâdişâh-ı âlem olmak bir kuru gavga imiş
Bir velîye bende olmak cümleden a'lâ imiş"* (s.249)

Kânûnî:

*"Zâhirâ baksan eğerçi berr ü bahrin şâhiyım
Bir ulu dergâhın ammâ ben gubâr-ı râhiyım"* (s. 251)

Eser şu cümle ile son bulur: "1500-1566) yılları arasında Anadolu'da devlet ricâli, ilmiye mensupları ve halk, büyük oranda şeyhlerin tesir halkası içinde bulunmaktaydı" (s.402).

2. Necdet Yılmaz, *"Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (XVII. yüzyıl)"* Osmanlı Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul 2001.

Bu çalışmada da bir evvelki eserin plânı on yedinci asra tatbik edilmiştir. Bu devirde Osmanlı sınırları içinde en yaygın tarîkatin, çeşitli kollarıyla Halvetîlik olduğu görülür. İkinci sırada Mevlevîlik yer alır. Konya, İstanbul, Bursa ve öteki Anadolu Mevlevîhâneleriyle mensupları hakkında bilgi verilir. Arkasından Bayrâmiye, Melâmiye, Celvetiye, Nakşbendiye, Kâdiriye ve yaşayan öteki tarîkat mensupları ortaya konur. Bunlardan eserleri olanlara ayrıca değinilir.

İkinci bölümde pâdişah-meşâyih münâsebetleri, ulemâ-meşâyih münâsebetleri hakkında ulaşılan bilgiler nakledilir. Bu arada sûfilerden sürgüne mâruz kalanlar ve bu kabil olayların sebepleri belirtilir.

I. Ahmed'in:

*"Ahmedî der, yâ İlâhî sana şükürüm çokdurur
Hamdû lillâh aşk-ı Hak'tan gayrı vârim kalmadı"* (s.430) dediğini;

Yaptırdığı Sultan Ahmed Câmî'nin açılış töreninde, protokolün ön sıralarında İsmâil Rûmî, Aziz Mahmud Hüdâyî ve Abdülmecid Sivâsî gibi şeyh efendilerin bulunduğu, bu sırada İsmâil Rûmî'nin Kâdiriye usûlü zikir merâsimi

yaptırdığını, bilâhare her cuma ikindi vaktinde icrâ edilen bu zikir meclisi gele-
neğinin, tekkelerin kapatıldığı 1925 senesine kadar devam ettiğini (s. 405) öğ-
reniyoruz.

C. Şahıs ve tarikatleri konu alan çalışmalar

1.Ethem Cebecioğlu, *“Hacı Bayram Velî”* Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1991; Murâdiye Kültür Vakfı yayınları, Ankara 1994.

Ankara’lı olan Hacı Bayram Velî (v.1430) Anadolu ve Osmanlı toplumunun hareketli bir döneminde yaşamıştır. Somuncu Baba olarak da bilinen Hamîdüddin Aksarâyî’ye intisap etmiş, Ankara’da dergâhını açmış, halkla iç içe olmuş, hem irşadla hem tarımla uğraşmış; çalışma ve faaliyetleriyle önce Edirne’deki Osmanlı sarayının takdîrini kazanmış, daha sonra kendisinden şüphelenilmiş ise de iş tatlıya bağlanmıştır. Yetiştirdiği kimselerden Akşemseddin, ileride Fâtih’in yanında yer alacak, onun mânevî hayâtında ve İstanbul fethinde etkili roller üstlenecektir.

Cebecioğlu’nun çalışmasında Hacı Bayram’ın hayâtı, tasavvufa intisâbı, eserleri, halifeleri, Bayrâmîlik tarikatı ve şübeleri hakkında bilgi verildikten sonra, ikinci bölümde Hacı Bayram Velî’nin tasavvuf anlayışı üzerinde durulmaktadır.

Hacı Bayram irşad ve zirâat işlerinin yanı sıra, Ankara’nın varlıklı kimselerinden topladığı yardımları muhtaçlara dağıttırdı:

“... Ağniyâdan topladığı sadakaları erbâb-ı fakr u ihtiyâca tevzi etmeği îtiyad etmiş idi.” Çarşı pazardaki bu yardım toplama işini hem kendisi, hem de dervişleri yapardı. Gâye bir yandan dervişlerin kibir, gurur ve nefsânîliklerini kırıp onları eğitip olgunlaştırmak, öte yandan yoksulların ve ihtiyaç sâhibi kimselerin sıkıntılarını gidermek idi (s. 64, KB yayını).

2. Ahmet Ögke, *“Ahmed Şemseddin Marmaravî Hayâtı, Eserleri, Görüşleri”* İnsan yayınları, İstanbul 2001.

Yiğitbaşı Velî Ahmed Şemseddin Marmaravî (v. 1504), Manisalı olup Halvetîliğin kol başlarından biridir. Bu çalışma ile “özelde Yiğitbaşı Velî’nin fikirleri analitik olarak incelenmekle birlikte, genelde Türk düşünce târihinde önemli bir yeri olan Osmanlı dönemi düşünce yapısını daha iyi anlama yolunda bir katkı sağlamak da hedeflenmiştir.”

Birinci ve ikinci bölümlerde Yiğitbaşı’nın hayâtı ve tasavvufî görüşleri anlatılmış, üçüncü bölümde ise manzum ve mensur bütün eser ve risâleleri yeni

harflere aktararak verilmiştir. Sağlıklı ve dikkatli olarak yapıldığını düşündüğüm bu metin neşirleri, hacmini artırmakla birlikte, kitaba büyük değer katmaktadır.

*“Evvel ismullah ile başlayalım biz bu işe
Keşf ola tâ gizli sırlar düşmeyevüz teşvişe”* (s. 85)

diyen Ahmed Şemseddin:

*“Zâhir u bâtın kamu eşyâ anın hükmündedir
Kudreti ebvâbına bâî ü gedâlar bendedir”* (s. 66)

mısrâlarıyla, fakir zengin herkesin Allah'ın kudret kapılarına muhtaç olduğunu belirtir. Tasavvuf mensuplarına tavsiyeleri, her dem geçerli üstün ahlâk ilkeleridir:

“İhvân-ı tarîkate farz mertebesinde lâzımdır ki asla birbirinin ayıbını fâş etmeyeler! Ayıp gördükde bir def'a görmezleyinler. Bir dahi görürse varıp tenhâsında (...)

“Ve cümle ihvan bir ana ve bir ata doğmuş gibi muhabbet eyleyeler. Ve birbirlerine gücü yettiği kadar hizmet eyleyeler. Birbirinden bir hatâ sâdır olup hâtırına dokunursa suçsuz kimse tekaddüm edip varıp suçlu olanın yanına özür dileyip: *“Ben olmasam sizden bu hâl zuhur etmezdi. Benim vücûdum sizden sû-i hâlin sudûruna sebep oldu. Asıl suç benimdir”* deye. Suçlu dahi suçsuz olan kimseye: *“Böyle tenezzül edip dervişlik eder. Sana ne oldu, zâlim nefis”* deye. Yevm-i nedâmet ve tevbe ve hayâya mülâzemet eyleye. Hak Taâlâ hazretinin rahmetine müstahak ola...” (s.88)

3. Himmet Konur, *“İbrâhim Gülşenî: Hayâtı, Eserleri, Tarîkatı”* İnsan yayınları, İstanbul 2000.

Halvetîliğin bir başka kolu olan Gülşenîliğin kurucusu olan İbrâhim Gülşenî (v.1534) hakkındaki araştırma, Kânûnî devrinin bu meşhur sîmâsını tanıtır. Diyarbakır'da doğmuş olan Gülşenî, Anadolu, Tebriz, Âzerbaycan, ve Mısır gibi geniş bir coğrafyada bulunduğu; eser bütün bu bölgelerin târihî ve kültürel yönlerine âit bilgiler ihtivâ etmektedir. Tekkesi ve türbesi Kâhire'de bulunan Gülşenî'nin tasavvufî şahsiyeti yanında, yaşadığı bölgelerin siyâsî hâdisleri içinde ister istemez yer aldığı görülür.

Gülşenîye âdâbına göre: “Rengârenk elbiseler giymek; yırtmaçlı, düğmeli, yeşil parçalarla Hüseyinî yakalı uzun hırkalar giymek; cübbenin cebini süslemek, şemle yerine sarık, şal ve fenâî sarınmak, çiçek sokunmak, sarı pabuç giymek, gümüş bıçak veya yüzük bulundurmak; koynunda taşıdığı kitap, cüz-

dan, mecmua arasından divid göstermek, yâni okur-yazar geçinmek; elde ve belde tesbih gezdirmek, kendi hücrelerinden başka bir yerde nâfile namaz kılmak, önceden hazırlanmayıp fukarâ namaza giderken abdest almaya başlamak, yaşlıları geride bırakıp ilk safa geçerek onların yerine oturmak, yavaş yavaş ve etrâfa bakınarak yürümek tarîkatın hoş görmediği davranışlardır” (s. 161-62).

Akıl-aşk karşılaştırmasında Gülşenî şöyle der:

“Âkil olan âşığın bilmedi sevdâsını

Mecnûna sor Leylî'nin şûriş ü gavgâsını” (s. 196)

“Aşk ile mecnun hâlin âkil dinlemez

Dinleyüben neylesün çünkü hâlin anlamaz.” (s.197)

4. H. Kâmil Yılmaz, “*Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye Tarîkatı*” 1. baskı, Erkam yayınları, İstanbul 1982. Sonraki baskılar, İFAV.

Kânûnî'den IV. Murad'a kadar yedi pâdişah devrini idrak eden ve çoğuy-la yakın alâka içinde olan Aziz Mahmud Hüdâyî (v. 1628), yaşadığı devrin bir çok bakımdan etkili bir şahsiyettir. Çalışmanın ilk kısmında Hüdâyî'nin tarihî ve menkıbevî hayâtı, şahsiyeti, eserleri ve tesirleri üzerinde durulmaktadır. İkinci kısımda ise Celvetiye tarîkatı, tarîkatın âdâbı, şûbeleri ve İstanbul'daki Celvetî tekkeleri hakkında bilgi verilmektedir.

Eskiden olduğu gibi Hüdâyî, Üsküdar'da bulunduğu semti bugün de şenlendirmeye devam etmektedir. Bir çok şeyhler gibi, onun da dîvânı ve bestelenmiş ilâhîleri vardır.

Bir kısım şeyhlerin rüyâ tâbirleri meşhurdur. Menkıbeye göre devrin pâdişâhı şöyle bir rüyâ görür. Nemçe (Avusturya) kralı ile güreş tutmuşken sırt üstü yere düşmüş, kral üstte kalmış, yâni pâdişah yenilmiştir. Bundan dolayı üzüntülüdür. Zamânın rüyâ tâbircileri, bu kadar açık bir yenilgiyi hayra yoracak imkân göremeyip âciz kalmıştır. Bu sırada İstanbul'a yeni gelip Üsküdar'a yerleşmiş olan Hüdâyî'ye tâbir için başvurulur. Onun yaptığı yorum şöyledir: “Cenâb-ı Hak insan vücûdunda sırtı, cansızlar arasında da arzı en kuvvetli olarak yaratmıştır. İnsanın sırtı ve arzin temâsından, iki kuvvetli unsurun birleşmesi hâsıl olur. Pâdişâhımızın yere sırtının temâsıyla iki kuvvetli şey birleşmiş oluyor. Bu demektir ki, düşmanlara gâlip gelerek zafer hâsıl olacaktır.” Bu yorum pâdişâhı sevindirmiş ve Hüdâyî ile münâsebetleri gelişmiştir. (s. 80-81)

5. Erhan Yetik, “*İsmail-i Ankaravî: Hayâtı Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*” İşâret yayını, İstanbul 1992.

Mesnevî'nin en meşhur şârihi İsmâil Rusûhî Ankarevî (v. 1631), devrinde önemli hizmetler görmüş ve geride pek çok eser bırakmıştır. Bu çalışmada Ankarevî'nin, ilmî ve edebî şahsiyeti tanıtılır. Eserlerinin kütüphâne kayıtları verilir. Bunlardan *Minhâcî'l-Fukarâ*'nın kaynakları belirtilir ve daha ziyâde bu sonuncu esere dayanılarak, Ankarevî'nin tasavvufî görüşleri anlatılır. Bu vesîle ile temel tasavvuf terimleri de kısaca tanıtılmış olur.

Tasavvufta "hakîkî hürriyet ubûdiyetedir" denir. Bu sûretle insan bir tek kâpiya kul olmakla, başka kulluklardan kurtulmuş olur. Ankarevî'de hürriyet târifi:

"Serbestlik ve âzatlık mânâlarına gelen hürriyet sâlikin sâir eşyânın esâretinden kurtularak, yalnız Allah'a kul olması demektir.

"Mâsivâ kaydından kurtulmayı başaranlar ve böylece hürriyete kavuşanlar, esir alınamazlar, köle edilemezler. Lâkin çoğunlukla halkın her biri, bir şeyin kulu durumundadır. Şöyle ki, kimi dinar ve dirheme (paraya), kimi nefsi-ne, nefsanî isteklerine esir düşmüştür. Fakat sâlik için gerekli olan, bu tür esâretlerden kurtulup, yalnız Allah'a kul olmak sûretiyle gönlünü huzûra kavuşturmaktır.

"Binâenaleyh sâlik, fânî hedeflerin, geçici heveslerin peşinde olmamalı, basit menfaatlerin tâlibi durumuna düşmemeli, dünya nîmetlerinin boyunduruğu altına girmemeli, kısacası eşyâ karşısında hür, Hak karşısında kul olmalıdır." (s. 195)

6. Cengiz Gündoğdu, "*Abdûlmecid Sivâsî Hayâtı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*" Kültür Bakanlığı yayını, Ankara 2000.

XVII. yüzyıl Osmanlı fikir dünyasında bir önemli tartışma vardır: Kadızâdeliler-Sivâsîler tartışması. Bu devre kadar Osmanlı'da tasavvufun daha iyi hazmedildiği, taassuptan uzak bir İslâm anlayışının daha yaygın olduğu kabul edilir. Bir takım sosyal ve siyâsî sebeplerin de etkisiyle, bu asırda bir medrese-tekke, vâiz-şeyh tartışması baş göstermiş ve bir hayli huzursuzluğa yol açmıştır. İşte Abdûlmecid Sivâsî (v. 1639), bu tartışmalarda tasavvufu ve tekkeyi temsil edenlerin sembol ismi durumundadır.

Çalışmada Sivâsî'nin hayâtı, mensup olduğu Halvetiye tarîkatı; ilmî, edebî ve tasavvufî şahsiyeti, eserleri, tasavvufî görüşleri ele alınmaktadır. Bu arada bir çok ortak tasavvuf kavram ve terimleri Sivâsî'nin üslûbuyla açıklanmaktadır.

Tasavvuf eğitiminde, bir mürşide ihtiyaç vardır. Sivâsî'ye göre "Kur'an, mürşid olarak yeter" diyenler yanılmıştır. Çünkü lafız ve mânâ, mübtedilere mürşiddir. Zât'a mürşid olan Kur'an'ın hakikatidir ve ona ulaşmak için kâmil bir mürşidin hizmetinde bulunmak gerekir. Evet Kur'an şifâdır, hadis ilâc-ı Muhammedîdir. Amma hastalığı teşhis edecek mahâretli bir tabip gerekir (...) ve kul Mevlâsından kendi varlık kitabını okumayınca kimsenin kitabı kimseye irfan bağışlamaz" (s. 280).

7. Mustafa Aşkar, "*Niyâzî-i Mısırî ve Tasavvuf Anlayışı*" Kültür Bakanlığı yayını, Ankara 1988.

Niyâzî Mısırî (v. 1694) hakkında başka yayın ve araştırmalar yanında, bu çalışmanın özellikle tasavvuf perspektifini ön planda tuttuğu ve mutasavvıf Mısırî'yi ele aldığı belirtilir. Hayâtı, şahsiyeti ve eserleri tanıtılır. Halvetiyye'nin Mısırîye kolu hakkında ayrıntılı bilgi verilir. Üçüncü bölümde, Niyâzî-i Mısırî'nin tasavvufi görüşleri başlığı altında, tasavvuf felsefesi diyebileceğimiz teorik konular üzerinde durulur.

Niyâzî-i Mısırî'ye göre insana hem zâhir ilmi hem de bâtın ilmi lâzımdır. Birincisi câhilliği giderebilir, amma nefsin kibir, kıın, hased gibi kötü sıfatlarını büyütür. Birinci ilim ne kadar artarsa cehâlet o kadar azalır; ikinci ilim ne kadar artarsa Allah'a o kadar yaklaşılr. "*Nasıl su; necâseti, pisliği çöürü-çöpü temizlerse; birinci ilim de, kalbi üzerine çöken cehâlet kirlerinden arındırır. Kuyumcu; nasıl, ateşte altını diğer karışımlardan ayırırsa, ikinci ilim de, öylece nefsi, ona yerleşen kötü sıfatlardan temizler.*" (s. 299-300)

8. Osman Türer, "*Muhammed Nazmi*" Kültür Bakanlığı yayını, Ankara 1988.

Halvetiyye'nin Sivâsî koluna mensup Şeyh Nazmi Efendi (v. 1701) "*Divan*"ı ve başta "*Hediyetü'l-İhvan*" olmak üzere çeşitli eserleri olan bir mutasavvıftır. Çalışmada Muhammed Nazmi'nin hayâtı, tasavvufi şahsiyeti, eserleri üzerinde durulduktan sonra *Hediyetü'l-İhvan*'ın daha yakından tanıtımı yapılmaktadır. Kendisi, yaşadığı devirde tekke-medrese tartışmalarına katılıp, tekke tarafında yer almakla birlikte, tasavvuf kurumlarının yavaş yavaş uğramakta olduğu muhtevâ ve öz kaybı dolayısıyla, bu konudaki şikâyet ve tenkitlerini dile getirmekten de geri kalmamıştır.

Şöhret âfettir:

"Bilinme demiş iken Fahr-i âlem
Bilinmek isteyen olur mu âdem

*Dedi hem şöhet oldu âfet-i cân
Kıyar mı cânına hiç âkil olan” (s. 77)*

Nazmi Efendi şairliğinde iddialıdır ama ona göre şiir amaç değildir:

*“Olsun erbâb-ı sühan bana reâyâ Nazmiyâ
Pâdişâh-ı kışver-i ma'nâdır endişem benim
Hüner söz anlamadadır, adam olmadır, yoksa
Mârifet ehline eş'âr-ı tâze âsândır” (s. 96)*

9. Yaşar Nuri Öztürk, *“Kuşadalı İbrâhim Halvetî: Hayâtı, Düşünceleri, Mektupları”* İstanbul 1982 (1. baskı).

Kuşadalı İbrahim Halvetî (v. 1845), XIX yüzyılın ilk yarısında, dînî-tasavvufî düşünceleriyle, Osmanlı içtimâî-siyâsî hayâtı üzerinde doğrudan doğruya veya dolaylı biçimde etkili olmuş bir şahsiyet olarak takdim edilir. Bu dönem, merkezî idârenin bir çok kurumlar gibi, tekkelere de yeni bir nizam verme faaliyetlerinin başladığı yıllardır. Yeniçerilik dolayısıyla Bektâşî tekkelere kapatılmıştır. Kuşadalı bu uygulamayı destekler.

Çalışmada Kuşadalı'nın hayâtı, tasavvufî ve ilmî kişiliği, tasavvufî düşünceleri üzerinde durulur. Üçüncü bölümde ise, bu düşüncelerin çıkarılmasına kaynaklık eden ve sayıları 144'ü bulan mektup metinleri yer alır.

Mektuplardan:

“Toptan al, birin birin alma vakti değil. Böyle hoş görünür.”

“Çileyi elden geldikçe artır, çile tecellî ve tecellî tesellî gösterir.”

“Halkın sana zannı, senin sana zannın gibi zannetme. Sen seni hâline koy, halkı kendi hâline koy. El elde, baş başta. Fikirden kendini pâk eyle” (s.129)

“Tasavvuf kitaplarında ve ahâdis-i nebeviyyede ve Kur'ân-ı Azîmüşşan-da olan muhkemâtta başka müteşâbihat tedebbürü yasak. Bilâ-irâde zuhûru tam mı, nâkıs mı, ilmü'l-kâle tatbik lâzım

*“Köyde dirlik itmeyüp şehre gelen
Ol değil mi evvelâ hammâl olan”*

mazmûnu âlem-i mülk iki üç evli köy, âlem-i misâl şehri, merâtib-i erbaası bilebilene sor.

“Hammallıktan kaçınma, kir kiri yıkar, kör körü yeder. Kire, köre bakma, yol doğru gider. Yâni muhkemât. Söz uzanır ger kalanın der isem” (s.216)

10. İrfan Gündüz, “*Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddin ve Hâlidîyye Tarîkatı*” Sehâ neşriyat, 1. baskı, İstanbul 1984.

Başka tarikatlere kıyasla, çeşitli sebeplerle (meselâ Bektâşi tekkelerine Nakşî şeyh tâyini gibi) kısmen devlet destekli olarak, Osmanlı’nın son asrında daha çok yayılma imkânına kavuşan Nakşî-Hâlidî kolunun en önemli temsilcisi olan Ziyâeddin Gümüşhânevî (v. 1893), tesirlerini sonraki yıllarda da devam ettirmiştir. İmam Rabbânî - Hâlid-i Bağdâdî - Gümüşhânevî eksenindeki Nakşî çizgi günümüzde de etkilidir.

Çalışma, bu yazıda başta tanıtılan ikinci kitabın devamıdır ve yazara göre ikisi bir arada mütâlaa edilerek değerlendirilmelidir. Önce Gümüşhânevî’nin hayâtı, tasavvufî kişiliği, ikinci bölümde eserleri ve tesirleri üzerinde durulur. Son bölümde ise söz konusu şahsın *Câmiu’l-Usûl* ve *Rûhu’l-Ârifîn* adlı eserlerine göre tarikat anlayışı, seyr ü sülûk hakkındaki düşünceleri ve Hâlidîye’nin tarikat içi terakkî basamakları gösterilir.

“Tasavvuf ıstılâhında râbîta: İlâhî ve zâtî sıfatlarla muttasıf, şühud makâmına ulaşmış kâmil bir şeyhe kalbi bağlayıp, huzur ve gıyâbında o şeyhin sûreti, sîreti ve bilhassa rûhâniyetini hayalde kendisi ile birlikte muhâfaza ederek, yanında bulunduğu zamanki edebe bürünmek demektir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’ye göre râbîta: Mürîdin fenâfillâh makâmına ulaşmış olan şeyhinin sûretini hayâlinde saklamak sûretiyle, rûhâniyetinden istimdâd dilemekten ibârettir. Sâlik vâsıtasız olarak Allah’tan istifâza ve istifâdeye muktedir olamadığı zaman râbîtaya muhtaçtır. Aksi halde terketmek vâciptir. Zira mânevî yolculukta terakkî değil, tedennî başlamış olur” (s. 274-75).

*

Bu yazıda konuyla ilgili çalışmaların bir kısmını kısaca ve tasvîrî olarak tanıtmak istedik. Bu eserlerin, ilmî ve fikrî açıdan değerlendirilmesinin ise, çok daha uzun bir mesâîye ve birden çok yazıya ihtiyâcı vardır.

KARACAOĞLAN'IN SEVGİLİ VE EŞ İLİŞKİSİ BAKIMINDAN KADINA BAKIŞ TARZI

Doç. Dr. Şeyma Taşcıoğlu GÜNGÖR*

Karacaoğlan göçebe Türkmen âilesinin çocuğu olarak dünyâya gelmiş ve hayâtının önemli kısmı göçebeler arasında geçmiştir.¹ Aşiretinden ilk ayrılma sebebi ne olursa olsun², bir saz şâiri olarak uzun zaman, başta Güney Anadolu olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun pek çok ilini dolaşmış; bu gezileri esnasında, özellikle şehir ve kasabalarda bilgi ve görgüsünü arttırmış, birikimini gerçekçi bir bakış tarzıyla, çok zengin oir muhtevâ hâlinde şiirlerine aktarmıştır.

O, din dışı Türk Halk Edebiyatı'nın en güçlü ve en tanınmış şâiridir. Eserlerinde, bâzı kelime ve mazmunlarda Divan Edebiyatı tesiri kendini göstermekle beraber Karacaoğlan, işlediği konular, hayata bakış tarzı, şiirindeki şekil ve üslup özellikleri ile halk şiir geleneğinin karakteristik temsilcisidir.

Onun şiirlerinin ana konusu aşktır. Karacaoğlan'ın aşk anlayışının temelinde, şehir zihniyetinden ziyâde tabiatın insan hayâtına hâkim olduğu göçebe kültürün dünyâya bakış tarzı vardır. Bu yaşayışta boşa geçirilecek, hayal kurulacak vakit ve imkân yoktur. Zaten ömür çok kısadır. Bu yüzden üstümüzde çayır, çimen bitmeden (362), fırsatları değerlendirmek, günümüzü zevkle geçirmek gerekmektedir. Onun hayata ve aşka bakış tarzında şüphesiz mesleğinin de tesiri vardır. Çünkü Karacaoğlan bir saz şâiridir. Bütün hayatı köy, kasaba ve

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Öğretim üyesi.

¹ Karacaoğlan'ın hayâtı hakkında vesikaya dayanan bilgi çok az olduğu gibi, sözlü ve yazılı kaynaklardan elde edilen malumat da birbirinden oldukça farklıdır. Buna rağmen onun Güney doğu Tırosların bulunduğu bölgede doğup büyüdüğü konusu araştırmacılar tarafından genellikle kabul görmüş bir hükümdür.

² Ahmet Hamdi Efendi'nin (ölm.1911) şâirin doğduğu tahmin edilen Varsak Köyü'nde elde ettiği sözlü bilgiye göre Karacaoğlan'ın evinden ayrılma sebeplerinden birisi; çirkin ve kötü huylu bir kadınla evli olmasıdır. Cahit Öztelli, *Karaca Oğlan*, İstanbul 1971, s.XXIV.

şehirleri gezerek, sık sık yer değiştirerek geçer. Bu sebeple kısa zaman kaldığı yerin imkânlarını en iyi şekilde değerlendirmek mecburiyetindedir.

Şâirin aşkı ele alış ve işleyişinde yaşadığı muhitin yaşam ve sanat anlayışının tesiri olduğu gibi kendi şahsiyetinin de etkisi olduğu muhakkaktır. O âşıklık istidadıyla doğmuş, yaşama isteğiyle dolu serâzat bir insandır³. Hemen hemen bütün dikkati güzeller ve güzelliklerle ilgilidir. Ayrıca şiirlerinin ilham kaynağı da aşktır. Yeni şiirler yazmak için bu duyguyu dâimâ canlı tutmak, hatta yeni aşklarla beslemek gerekmektedir. O bu konuda *Leylâ ile Mecnun* ve *Kerem ile Aslı* hikâyelerinde görüldüğü gibi bir tek kadına bağlanıp, hayal kurarak, aşkını ıztırapla olgunlaştıracak bir kişi değildir. Buna ne mizâcî, ne yetişme tarzı ne de yaşayışı uygundur. Zâten ona göre hayattaki dâvâ; yâni ileri sürülecek savunulan düşünce, çözülmesi gereken konu, güzeller üzerine kuruldur(145)⁴. Güzelliğin nişanı muhabbet(190), muhabbetin (aşkın) dermânı ise vuslattır (194). Böyle bir hayatta şâirin asıl görevi güzelleri övmektir. Fakat bu vazifeyi yerine getirmek için âşık olmak gerekir. Çünkü;

*"Pervâne şemini uyandıramaz
Başta sevda, kalpte nâr olmayınca" (1)*

Onun aşkı platonik aşktan çok farklı vuslatı hedef alan bir aşktır. Karacaoğlan'ın aşk anlayışında kavuşmak şarttır. Saz çalmayanın tel kadrini bilmemesi gibi vuslata ermeyenin de aşkı tam mânâsıyla duyması ve ifâde etmesi beklenemez.

Onun hayattaki gâyesi siyâsî hakimiyet elde etmek, şöhrete kavuşmak, zengin olmak, yahut tasavvufî bir mertebeye erişmek değil beğendiği bir kadınla beraber olup hayatın tadını çıkartmaktır. Bu sebeple sevdiğinde aradığı özellikler ve kendisinin de sevgilisine karşı tutum ve davranışları hep bu gâyeye yöneliktir.

Karacaoğlan'ın sevgili ilişkisi bakımından kadınlara bakış tarzını başlıca iki ana gruba ayırmak mümkündür:

³ Karacaoğlan o derece yaşama aşkıyla doludur ki yaşlandığının farkına varmaz veya yaşlılığını kabul etmez. Bu sebeple ileriki yaşlarında bir genç kızın kendisine amca diye hitap etmesini hayretle ve üzüntüyle karşılar.

⁴ Bu rakamlar Müjgan Cunbur'un *Karacaoğlan* adlı eserindeki şiirlere verilen sıra numaralarını göstermektedir.

1.1. Sevgiliden olumlu bakış tarzıyla söz edişi:

Onun bir kadından müsbet bir tavırla söz etmesi için kadının güzel/genç, iyi huylu/terbiyeli ve kendisine karşı ilgili olması gerekir. Karacaoğlan bu vasıflara sahip olan; uzun boylu, kısa boylu, orta boylu, ala gözlü, kömür gözlü, sıрма saçlı, ince belli, inci dişli, peynir dilli, fındık burunlu, yayla çiçeği kokuşlu, nazlı, işveli, zalim, Türkmen güzeli, Çerkes güzeli, Frenk güzeli, Arap güzeli, ismini bildiği, bilmediği her kadınla beraber olmak için coşkun bir arzu duyar. Allah'a gönlünü eğleyecek yâr vermesi için duâ eder (14). Zâten güzellerin yüzüne bakmak bile sevaptır (151)⁵. Hepsinin güzelliği ve özelliği farklıdır. Onlarda balın kaymağını, elmanın lezzetini bulur, gülün, reyhanın kokusunu duyar. Kavuşma ümidi olduğu müddetçe sevdiğinin bütün sıkıntılarına katlanır, sabırlı davranır, dil döker, “sen güzellerin içinde bir tanesin”, “Seni ölünceye kadar, hattâ öldükten sonra da seveceğim” der. Sevgili ile beraber olma konusunda o kadar isteklidir ki bu gâyede tatlı canını bile vermeye râzıdır (89, 349, 350). Bütün bunları anlatırken ondan bir işaret bekler, bir himmet umar:

*“Ala gözlerini sevdiğim dilber,
Göster cemâlini, görmeğe geldim.
Şeftalini derde derman dediler,
Gerçek mi sevdiğim, sormağa geldim”*

diye söze başlar, sonra niyetini biraz daha açarak;

*“ Senin işin, yiyip içmek dediler
Yâran ile konup göçmek, dediler
Göğsün cennet, koynun uçmak, dediler
Hak nasip ederse görmeğe geldim.” Der.*

Ama onun fazla vakti yoktur. Zâten lafı uzatmağa da gerek yoktur. Nihayet isteğini, yanlış anlaşılmasını için açık açık söyler;

*“Karac’Oğlan der ki: İşin doğrusu
Gökte melek, yerde Hümâ yavrusu.
Söyleyim ben sana sözün doğrusu
Soyunup koynuna girmeğe geldim.” (124)*

Yâr ona istediği cevabı verirse, boynunu kollarına dolarsa şâirden memnun ve mes’udu yoktur.

⁵ Salavat getirsin cemâlin gören (137).

*"Zevkim artar, gelir gönlümün şanı
Sevdiğim benimle olduğu zaman.
Def'eder, giderir gönlümün gamın
Yar gelip yanımda güldüğü zaman.*

*Aşkın ataşı bu sinemi deler,
Divane gönlümü gâhî şâd eyler.
Sanırım vücudum cennette gezer,
Yârimi koynuma aldığım zaman."*

*Karac'Oğlan der ki: Vücudum yandı.
Asilzade aslı, huridir kendi.
Sandım ki gökten bir melek indi,
Kolların boynuma sardığı zaman" (161)*

Onu mesut edecek/eden kadına, "inşallah cennet görürsün" diye duâlar eder (379).

Fakat her zaman isteğine kavuşamaz, yâhut henüz aşkına doymadan ayrılmak mecburiyetinde kalabilir. Bu firkate kızın tecrübesizliği, mekân, parasızlık, dağlar, mevsimler, kızın anası, kadının kocası, felek v.b. sebep olabilir. Bu pek tabii olarak üzücü bir durumdur ama, böyle bir sonuç kadının şâire karşı olumsuz tavrından kaynaklanmamışsa Karacaoğlan kederinden kendini kahretmez. "Hatırın hoş olsun" (175) der, vedâ eder, başkasına yönelir.

1.2. Sevgili ilişkisinde olumsuz bir bakış tarzıyla söz ettiği kadınlar:

Karacaoğlan'ın kadınlardan menfi ifâde ile söz ettiği mısraları da vardır. Onun olumsuz tavrı kızların veya kadınların sözlerine, davranışına, beceriksizliğine, huyuna, yaşına, çirkinliğine, göre azdan başlayarak gittikçe artar. Şâir bu konu ile ilgili olarak, hem kendi duygularını dile getirir, hem de gelenekten gelen bilgi ile, kendi tecrübelerini birleştirerek bu birikimi halka aktarır.

1.2.1.Karacaoğlan, gel dediği halde fazla naz eden, ısrarına, gayretine rağmen gelmeyen güzelin kahrını çekmez. Ona, tecrübeli bir insan olarak bu tutumundan vaz geçmesinin doğru olacağını, yoksa "bu davranışının, acı sözlerinin muhabbeti kısaltacağını" (242) söyler. Yine olumlu bir cevap alamazsa menfi tavrı gittikçe artar, karşısındakini incitici sözler söylemeğe başlar;

*"Ben güzele güzel demem
Güzel benim olmayınca
Muhanetin kahrın çekmem
Gel deyip de gelmeyince" (327)*

Bu durumda kadın akıllı olmalıdır. Çünkü zamanla yürekte eski muhabbet kalmaz (256). Ayrıca zaman da çarçabuk akıp gitmektedir. Karacaoğlan'a göre bir güzelin sevilmesi için ideal yaş 14-15'dir. (14, 181, 205, 230, 2329). Bu yaşta derilmeyen gül gazel olur, yâni sararıp solar (327). Onun için güzellik çağını geçirmemek gerekir⁶ (369, 4749). Şâir güzeller için yazdığı bir yaşınamede bu konuda şunları söyler:

*"On birinde bir yar sevdim,
Taze açmış güle benzer
On ikide şeker, şerbet;
Oğul vermiş bala benzer.

On üçünde gözüün süzer,
Zülfünü gerdana düzer,
Kargı, kamış gibi uzar
Boyu selvi dala benzer.*

Böyle sürüp giderken 18'e gelince yavaş yavaş gözden düşmeğe başlar;

*On dokuzda olur hasta.
Zülüfleri deste deste.
Gelin şeker, şerbet tasta;
Kız, petekte bala benzer.*

Bu yaştan sonra durum çaresizdir;

*Nâçar Karac'Oğlan, nâçar
Aşkın kitabını açar.
Yiğirmide vakti geçer,
Geçmez akça pula benzer." (467)*

Böylece şâir, ima yoluyla güzellere fazla naz etmeyin, yaşlanmadan âşıkların dileklerini yerine getirin, demektedir⁷.

1.2.2. Karacaoğlan hatır, gönül kıran, tevâzu sahibi olmayan, söz dinlemeyen, muhtâca yardım etmeyen, yalan söyleyen güzelleri sevmez.;

*"Kaldırdın mı sen perdeyi yüzünden?
Çıkarttın mı gayrileri gözünden?*

⁶ Türlü yaylayı görünce
Soğuk suları içince
Kocayıp vaktin geçince
Taşlar ile döğünürsün.

⁷ Bu konu ile ilgili olarak "Çok naz âşık usandırır." diye bir atasözümüz vardır.

*İkrar verdin, neye döndün sözünden?
Yalancıda iman kalmaz, din gider.” (246)*

Kendine çok güvenen mağrur güzeller ile kırıcı konuşanlara karşı da aynı duygular içindedir:

*“ Güzel oldum diye yukarı bakma
Kanlarım kurudup yüreğim yakma
Hatırlar incidip gönüller yıkma
Bu yalan dünyanın sonu ölümdür.” (286)*

Başkalarını kendisine tercih edenlere karşı sitemkârdır;

*“ Kime kin ettin de geydin alları?
Yakın iken ırak ettin yolları.
Çok mihnetle yetirdiğim gülleri
Vardın, gittin bir soysuza yoldurdun.”*

Zaten o mihnetle gelen yâri istemez⁸ (140). Karacaoğlan'a sevgili mi bulunmaz:

*“ Her sabah, her sabah sallanan güzel,
Sallanma karşımda, ilâzım değil.
Ben bilirim, senin gönlün bendedir;
Benim gönlüm geçti, ilâzım değil*

*O güzelin ayağında mesti var,
Mutlak bizi öldürmeğe kasdı var.
Benden başka sarılacak dostu var,
Onlar varsın sarsın, ilâzım değil” (103)*

Bu konuda bâzen kıza; “Suç senin değil sana meyil verendedir” (397) diyerek kendini yerer. Allah'a “Muhannes kuluna muhtaç eyleme” (456) diye yalvarır. Bunları söylerken hâlâ gönlü güzeldedir ama, bir türlü elde edemediği, onun bir şâiri reddeden kıza öfke ile seslenir. Bir taraftan Allah'dan yardım uman, diğer taraftan karşısındakine bedduâ eden ruh halini yansıtan bu şiir, gerçekten aynı durumda olan insan psikolojisine çok uygundur⁹.

⁸ Karacaoğlan, ne sebeple olursa olsun anne, koca, tabiatın veya sosyal hayattan kaynaklanan engelleri aşıp aşkına aktif şekilde cevap veren hür ve iradeli kadın tipini tercih etmektedir.

⁹ Karacaoğlan'ın isteklerinin engellenmesi üzerine kendisinde meydana gelen kırılganlık, doyumsuzluk ve bunların yarattığı komplekslerden kaynaklanan mânevî savunma gayesiyle söylediği benzer ifâdeler başka şiirlerinde de yer alır (425, 447). Hattâ şâir onu yârenden ayıran çok sevdiği dağlara bile bedduâ eder (157-158).

*"Hazret-ı Mevlâm'dan dileğim budur
Bülbül gibi işin âh ü zâr olsun
Beddua eylemem sana sitemkâr
Gül gibi meskenin diken, hâr olsun*

*Sıracalar¹⁰ çıksın nâzik teninde,
Dilerim ölesin tatlı deminde,
Yüzün kara olsun Hak divanında,
Kıyâmet gününde başın dar olsun.*

*Dilerim Sübhan'dan, olma ber-murad;
Cisminde kalmasın bir akçelik zât.
Cennet yüzünü görme ilelebed,
Cehennem meskenin, yerin nâr olsun.*

*Bu Karac'Oğlan'ı sen ağlatırsın,
Kadir Mevlâm, her murâda kadırsın.
Her dem zebâniler belini kırsın,
Her urdukça iki eli var olsun" (218)*

Yine de deli gönlünün kaybettiği bir şey yoktur. Onun için yâr mı bulunmaz. Önemli olan aşkıdır. Çünkü aşk bâkî, yâr fânîdir (334).

1.2.3. Karacaoğlan eserlerinde beğenmediği, alaka duymadığı kadınlardan da söz eder. Mesela bir zamanlar beğendiği ama yıllarca görmediği bir kadın hakkındaki şu mısralarda bu duyguları dile getirir:

*"Dolandım, geldim ben Rum ile Şam'ı
Sevdiğim, yüzünün nûru kalmamış.
Uğrun uğrun¹¹ âşinâlık ederken
Şimdi söyleyecek dilin kalmamış.*

*Kömür gözlüm ben de bunu bilmedim;
Yıkılıp bahçana gülün dermedim.
Bir gece koynunda mihman olmadım,
Şimdi el değmedik yerin kalmamış.*

*Uyma dilber, uyma kötü adama
Serimi koymuşum gelen kadana¹².
Çoluk çocuk doldurmuşsun odana
Varıp oturacak yerin kalmamış" (296)*

¹⁰ Sıraca: Bir tür çıban.

¹¹ Uğrun uğrun: Gizli gizli.

¹² Kada: Kaza, bela, dert.

Ona göre böyle kadından bir an önce uzaklaşıp, daha münasip birine yönelmek gerekir;

*Karac'Oğlan der ki: Hele n'ideyim
Başım alıp diyar diyar gideyim.
Varıp bir şitile¹³ hizmet edeyim.
Dökülmüş yaprağın, perin kalmamış"*

Diğer şirinde de aynı durum söz konusudur:

*"Karac'Oğlan der ki: Haydi gidelim
Şunda bir güzel yok, gel gel idelim.
Bahça viran olmuş, bağı n'idelim
Dökülmüş yaprağın, gülün kalmamış"* (296)

Karacaoğlan çirkin kadından da olumsuz bir ifade ile söz eder. Çirkin kadının malı olsa da, insan, güzeli tercih eder;

*"Karac'Oğlan der ki: Yurdun tazele,
Gönül bir çift şahan¹⁴, konmuş gazele.
Çirkin bana kurban, ben de güzele;
Can sever güzeli, maldan ziyâde."* (19)

Kendisi çirkine meyletmediği gibi, başkalarına da çirkinden uzak durmalarını tenbih eder ve bu konuda bülbülü örnek gösterir;

*"Yiğit olan yiğit dağdır, kal'adır;
Sevmeyin çirkini başa belâdır;
Bülbülün feryâdı gonca güledir.
Takının güzeller, gülde neler var."* (241)

2.Eş ilişkisi bakımından kadına bakış tarzı:

Buraya kadar bahsettiğimiz kadınlar şâirin hayâtında sevgili ilişkisi bakış noktasından söz ettiği kişilerdir. Fakat o bir saz şâiridir ve ozanlık geleneğine bağlıdır. Bu sebeple eş/zevce olarak bir kadında aradığı/aranması gereken vasıflar çok daha kalıcı ve toplumun tercih ettiği özellikler olmalıdır. Çünkü Türk geleneğinde âile âdeta kutsal kabul edilen bir kurumdur ve evlilikler ömür boyu devam etmek amacıyla kurulur.

Gelin edepli, erkânlı, yollu olmalıdır (200). İyi huylu olmayan güzel 1000 altun da etse kıymeti yoktur;

¹³ Şitil: Taze fidan

¹⁴ Şahan: Şahin kuşu.

*"Karac'Oğlan der ki; Yiğitler öğer
Açılmış meyvanın dalını eğer,
Güzelin kıymatı bin altın değer,
N'itmeli güzeli huy olmayınca?" (3)*

Edepsiz, arsız olanlara meyletmemek gerekir;

*"Yoldaş olma, yolun bilmez yolsuza.
Komşu olma, söziün bilmez densize.
Meyil verme edebsize, arsıza.
Âkabet ırzına hile getirir." (273)*

Karacaoğlan *"Alman kötü avratı hürü de olsa"* diye tenbih ederken Dede Korkut'un *"Dolduran top, solduran sop, ne dersen bayağıdır"* diye vasıflandırdığı ve *"Onun gibisinin bebekleri yetişmesin, ocağına bunun gibi kadın gelmesin"* diye dua ettiği kadın tipindeki menfi özellikleri saymaktadır; pis, homurdana homurdana iş yapan, beceriksiz, nobran, tembel ve saygısız bir kadın örneği:

*"Kötü avratlara etmen emeği
Midem çekmez pişirdiği yemeği,
Kazandan çıktı bir kıl eneği¹⁵,
Alman kötü avradı hürü de olsa.
Kötü avrat dersin çığıştan¹⁶ düşmez.
Üfürür üfürür mancası¹⁷ pişmez
Bir at versen kimse değişmez.
Alman kötü avradı hürü de olsa
Kaşını yıkmış da yüzün şişirir
Samranı samranı¹⁸ manca pişirir,
Döşeği yaz¹⁹ deyince, çulu devşirir.
Alman kötü avradı hürü de olsa.
Karac'Oğlan eydür: Mevlam yaratır,
Çocuğunu varır ele beletir,
Kabını yumaz da ite yaladır
Alman kötü avratı hürü de olsa." ²⁰*

¹⁵ Enek: Köpek yavrusu.

¹⁶ Çığıştan düşmez: bağırıp çağırmayı bırakmaz.

¹⁷ Manca: Yiyecek

¹⁸ Samranı samranı: Homurdanarak, anlaşılmayan sözler söyleyerek

¹⁹ Döşeği yazmak: Yatağı sermek.

²⁰ Bu şiir yalnız Müjgan Cunbur'un Karacaoğlan kitabında yer almaktadır. Ankara 1973. s.157.

Karacaoğlan erkeklerin böyle kadınların güzelliklerine aldanmamaları gerektiğini, bu tip bir kadınla evlendikten sonra ondan kurtulmanın âdeta mümkün olmadığını söylüyor. Çünkü üstüne bir at versen de böyle avratı kimse almaz.²¹

Karacaoğlan'ın kadınlara olumsuz bakışını dile getiren bu mısralardan hareketle, yaşadığı çağ ve muhitte eşle ilgili bu tip sıkıntıların arttığını söylemek mümkündür. Bu sebeple Karacaoğlan bu sosyal endişeyi dile getirip, bir ozan olarak görevini yapıyor ve gençleri uyarıyor.

Sonuç:

Karacaoğlan sanat anlayışı ve hayata bakış tarzıyla genellikle, göçebe halk geleneğine bağlı bir şâirdir. Onun şiirlerinin ana teması aşktır. Bu aşk vuslatı hedef alan bir aşktır. Şâir sevdiğinden olumlu bir işaret alırsa, sonu ayrılık da olsa üzülmaz ve ondan olumsuz bir ifade ile söz etmez. Fakat beğendiği güzel mağrursa, mihnet ile beraberliği kabul ediyorsa, iyi huylu değilse Karacaoğlan onu reddeder. Kadının menfi bulduğu özelliğinin derecesine göre tavrını sertleştirir.

Şâirin bir sevgili ve eş olarak bakış tarzında kadın, destanî eserlerdeki gibi yüceltilmez. Onun görüşü, tam olarak İslâmî devrin yerleşik hayât zihniyetini de yansıtmaz. Karacaoğlan kendi muhitinde, hayâtın içinde tabîî vasıflarıyla gördüğü kadını, o kadına karşı duyduğu coşkun aşkı, ümidi, hazzı veya öfkeyi; doğal duygu ve düşünceleriyle safha safha, samimiyetle eserlerine aktarır.

Bibliyografya: Müjgan Cunbur, *Karacaoğlan*, Ankara 1973; Mehmet Kaplan; *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar (3)Tip Tahlilleri*, İstanbul 1991(2.baskı); M.Fuad Köprülü, *Saz Şâirleri*, Ankara 1962, s.317-331; Cahit Öztelli, *Karacaoğlan, Bütün Şiirleri*, İstanbul 1971(3.baskı); Sıtkı Soylu, *Örnekleme Açıklamalı Karacaoğlan Sözlüğü*, Mersin 1997.

²¹ Bu ifâdeden Karacaoğlan'ın yaşadığı muhitte atın toplumdaki değerinin devam ettiğini, buna karşılık kadının destanî metinlerde gördüğümüz eski değerinin gittikçe kaybolduğu anlaşılmaktadır.

Hâtıraların İçinden

Safiye Erol'un YAZI DÜNYÂSI¹

Halil AÇIKGÖZ

Safiye Erol Hanımefendi için yapılan böyle bir toplanışta onun yazarlık dünyasına bâzı hatıraların içinden biraz ışık tutmak istiyorum.

Minnetle anacağım Türkçe Hocam Kemal Yurdakul Aren'in şahsi kütüphanesinden 1965 yılında okuduğum **Ciğerdelen** romanı ile Safiye Erol'un dünyasına ilk adımımı attım. Başka kitaplarını da okumak istedim ama kütüphanelerde yoktu.

Canzi ile Turhan Tuna'nın yeniden alevlendirdikleri aşklarının tarihî köklerine dalıp gitmiştim **Ciğerdelen**'de ve Osmanlı'nın Rumeli akıncı ocaklarının tecrübeleri ile ruhum beslenmişti. Yazarı pek merak ediyordum. Henüz orta okul birinci sınıf öğrencisinin bir Anadolu kasabasında ulaşabileceği kaynakları bir bir taramıştım. Ansiklopedilerde ve edebiyat tarihlerinde ismine rastlanmayan bu meçhul yazar kimdi?

Yine o yıllarda Türk edebiyatının yanında dünya edebiyatını da okuma hevesine kapılmıştım. Hint edebiyatı ve Japon edebiyatı apayrı bir nefes gibi geliyordu. Cemil Meriç'in **Hint Edebiyatı** isimli kitabını da bir solukta okumuştum. Bu okumalarım sırasında **Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık** (İstanbul, 1951)'taki kitap değerindeki makalesi ile Safiye Erol'un damıtılmış düşünce ve gönül ufuklarında cevalan etme imkânı olmuştu. Meçhul yazarımı yakalamıştım artık.

Yüksek tahsil için İstanbul'a geldiğimde yaptığım ilk işlerden biri Safiye Erol imzalı kitapları aramak ve okumak oldu. **Kadıköy'ün Romanı**, **Ülker Fırtınası** romanlarını bir çırpıda okumak bana yetmemişti. Daha başka yazılarını da okumak istiyordum. Eski **Türk Yurdu** dergilerindeki yazılar, yine

¹ Türk Kadınları Kültür ve Sanat Derneği tarafından 16 Mayıs 2001 tarihinde yapılan 'Safiye Erol Paneli'nde sunulan konuşma.

muhterem hocalarımdan Mehmed Çavuşoğlu ile yaptığımız şahsî sohbetler sırasında Safiye Erol'un yazdığı gazeteleri öğrendim ve artık eski gazetelerde yazılarını takip etmeye başladım.

Safiye Erol imzalı yazıların artık tiryakisi olmuştum. Vaktim oldukça arap alfabesi ile çıkmış dergilerdeki yazılarını da bir taraftan okumaya ve bazı- larını istinsah etmeye başladım. Bu cümleden olarak **Çölde Biten Rahmet Ağacı** tefrikasının tamamını kopya ettim. Şimdi kitap olarak basılıyor.

Romanlarıyla birlikte mākaleleri ve yine tefrika edilmiş son romanı **Dineyri Papazı** da bu arada baskıya hazırlanmaktadır. Bunların da müjdesini vermek istiyorum. Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından basılıyor.

Almanya'da yaptığı doktora tezi ve bitmemiş bir kitabı da dâhil olmak üzere aşağı yukarı 2500 sayfalık bir mirasımız var Safiye Erol'dan.

Yazı hayatına pek küçük yaşta başladığı muhakkak. Bazı bahtlılar, anala- rından ellerinde kitapla doğar, bazıları kılıçla, bazıları da kalemle. Safiye Erol kalemle doğanlardan. Kalem onun hayatında öyle bir yer etmiş ki.. **Çölde Biten Rahmet Ağacı** tefrikasında bir yerde şöyle söylüyor: " Elimdeki bu kalem bana baba vasiyeti, baba armağanıdır. Ben küçük iken evimiz aralıksız hep aynı sahneyi gördü, üç mevcutlu bir sahne: Safiye, Safiye'nin babası, Sa- fiye'nin kalemi. Aklım almazdı, galiba için için kızardım da... Sanki dün- yada başka iş kalmamış, her gün kalem dâvâsı, kalem kutusu, kalem ka- lem... Sevgili babacığım, ancak baba rûhunun ulaşabileceği sezislerle gelecekteki mesleğimi görmüş, o mesleğin son bölümünü elime temiz ve sağlam olarak tutuşturmak istemiş gibiydi. Sonraları ben de farkına var- dım, var kuvvetimle bu sembole sarıldım. –"Zavallı kalem..."². Zaman zaman elindeki kaleme hitap ettiği olur. Bâzen ona nazlanır, bazen de kalem nazlanır ona: Yine **Çölde Biten Rahmet Ağacı**'da "Mekke der demez Kâ'be'yi hayal ettim. Kâ'be der demez Hacc'ı canlandırdım. Hac der demez gönül kapısı ardına dayandı, gönül der demez kalemi tutan elim gevşedi, ben benden gittim..." diyor³. Bazen ona nefes aldırır: "–Ey benim yüzü ak, yüreği pek kalemim! Sen hiç bir zaman riyâya binek olmadın. Seni küçücük bir âlem gibi havaya kaldırıyorum, din ve devlet ulularının ruhları, milletimizin vicdanı senin hakkında hakem dursun. Kim ne şüphe

² Safiye Erol, "Çölde Biten Rahmet Ağacı- Peygamberimizin Hayatından Safhalar", tefrika nr. 18, **Yeni İstanbul**, 21 Ocak 1962

³ Safiye Erol, a.g.e, tefrika nr. 6, **Yeni İstanbul**, 9 Ocak 1962

ederse etsin, kim ne dudak бүkerse бүksün; babam vasiyeti oluşun ve temizliğin ve doğruluğun hürmetine işte ben seni öpüp başıma koyuyorum. Şimdi biraz dinlen."⁴ Dinlendirir de. Duygularını aktarır kaleme: "Mi'rac anlatılır mı? Hâşâ. O aşkın ummanından bir dalgacık bana da değmiş olsa bile elim kalemden, dilim elimden, gönlüm dilimden, serin gönlümden kıskanır."⁵ der. Onunla kovalamaca oynar bazen de: "Allah şâhidim. Aşk sırrı üzerine pertavsız tutmaya kalkar bir edâ ile konuşmaktan ezâ duyuyorum. Elim geri kaçıyor, nerede ise kalem fırlayıp uçacak."⁶

Safiye Erol okuduğu Alman lisesi yıllarında yazdı mı yazmadı mı bilmiyoruz. Devir Birinci Cihan Savaşı'nın en civcivli zamanları. 1917'de genç bir kız Almanya yolcusudur. Lübek Şehir Belediyesi'nin burslusu olarak gider. Bir âilenin yanında kalır. Onun daha küçük yaştaki dünyasını göstermesi bakımından anlatılan anekdot dikkat çekicidir. Elimde Çölde Biten Rahmet Ağacı'nın istinsah ettiğim nüshası olduğu hâlde 1974 yılında bir gün Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'ye uğramıştım. "Nedir evladım elindeki?" diye sorduklarında, "Safiye Erol'un Çölde Biten Rahmet Ağacı'nın bir kopyası" demiştim. Hemen anlattılar.. "On üç buçuk yaşında Lübek şehrine gidiyor tahsil için. Yarı parasını Lübek belediyesi, yarı parasını da İstanbul belediyesi karşılıyor. Çocuk hâlini düşünün. Dalgahı sarı saçları varmış. Bir Alman âile yanına veriyorlar, pansiyoner. Bu âilenin bir papaz dostu varmış; her gün eve gelirmiş. Bir gün evin hanımı:

-Safiye.. Papaz efendi seni çok seviyor, galibâ seni pek yakında hıristiyan yapacak, diyor. Verdiği cevap şu, henüz on üç buçuk yaşında:

-Ben onu müslüman yapacağım.. der. Bunu duyan papaz çok öfkeleşir. Bir daha o eve uğramaz.

Bir derviş ananın babanın çocuğu. On üç buçuk yaşına kadar müslümanlığı öğrenmiş.

Rumeliliydi Safiye. Doktorasını yapıyor ve milliyetinden hiçbir şey kaybetmiyor. Yirmi yedi yaşında Türkiye'ye geliyor. Bâzen bağdaş kurar oturur, başına da yemeni bağlar Rumeli türkülerini söylüyor..⁷

⁴ Safiye Erol, a.g.e, tefrika nr. 18, Yeni İstanbul, 21 Ocak 1962

⁵ Safiye Erol, a.g.e, tefrika nr. 23, Yeni İstanbul, 26 Ocak 1962

⁶ Safiye Erol, a.g.e, tefrika nr. 25, Yeni İstanbul, 28 Ocak 1962

⁷ Bu anekdotu daha sonra bir yazı konusu da yapmışlardı. bk. Sâmiha Ayverdi, "Bu Zırh Delinmez", Kubbealtı Akademi Mecmuası, yıl 16, nr. 2, Nisan 1987, İstanbul, 1987, s. 5-7

Safiye Erol doğduğu sıralarda -02 Ocak 1902- babası Uzunköprü belediyesinde kâtiptir⁸. Annesi de İkbâl Hanım⁹. Babasının tâyin edilmesiyle gelirler İstanbul'a. Düyun-ı Umûmiyye İdaresi'nde çalışmaktadır artık. Safiye Erol, on yaşına kadar İstanbul'da bir ilk okula, sonra Fransız mürebbiyeler okuluna, 1914'te Haydarpaşa'daki Alman Lisesi'ne girer. Lise tahsiline Beyoğlu'ndaki Alman Lisesi'de devam eder. 1917 yılının Aralık ayında Türk-Alman Derneği'nin aracılığı ile Almanyaya gönderilir. Lübek şehrinde özel Falkenplatz Lisesi'ni 1919 yılı Mart'ında bitirir. Almanya'da çıkan huzursuzluklar yüzünden İstanbul'a döner. Ortalık yatışınca 1921 yılı yaz döneminde Marburg an der Lahn üniversite tahsiline başlar. Elster ve Jensen adlı profesörlerin derslerini tâkip eder. 1921/1922 yılı kış döneminde tahsiline devam etmek için Freiburg i. Br. (Breisgau'da) şehrine taşınır. Orada da Reckendorf ve Fincke adlı profesörlerin öğrencisi olur. Bu sıralarda Freiburg'taki Realgymnasium'una devam eder. 1923 yılı Mart ayında Abitur imtihanını kazanır ve yaz döneminde Münih şehrine geçip Geheimrat Hommel, Gunter, Muncker ve Dyroff gibi profesörlerle çalışır. Geheimrat Hommel'in teşvik ve idaresinde **Die Pflanzennamen in der Altarabischen Poesie** (Münih, 1926) isimli teziyle doktor olur¹⁰.

Hayatının bundan sonraki kısmında onu artık bir yazar olarak buluruz. İlk yazılarını Almanya'dayken yazmıştır: "Leyla ve Mecnun" (Almanca), "Büyücü Masalı" (Almanca), [Bir Alman dergisinde Almanya'da tahsildeyken kaleme alınmış bu iki yazısına henüz ulaşamadım]¹¹. Türkiye'de iken önce tercümeler yaparak girer dergilere. Kullandığı esas isim henüz Safiye Sâmî'dir. Ama bu arada Dilârâ mahlası ile de yazılarına rastlamaktayız. İlk tercümesi Rabintadtrat Tagore'dan "Ay Kuş" yazısıdır¹².

Yayınlandığını gördüğümüz ilk telif yazısı da yine "Kadınlara Dâir" başlığını taşımaktadır¹³.

Bundan sonra Safiye Sâmî imzalı çoğu Batı ve Doğu dillerinden tercüme fikir yazılarına ve Dilârâ imzasıyla küçük küçük hikâyelerine rastlamaktayız. Her hangi bir kurumda veya kuruluşta resmî vazife almadığını gördüğümüz Safiye Erol yazarlığa ilk adımını atmıştır. Vakit Gazetesi'de Kadıköyün Romanı

⁸ Safie Sâmî [Erol], *Die Pflanzennamen in der aaltarabischen Poesie*, Münih, 1926, s. 46

⁹ Sâmîha Ayverdi, "Keşanlı İkbâl Hanım", *Âbide Şahsiyetler*, 3. B., İstanbul, 2001, s. 189-192

¹⁰ Safie Sami [Erol]; a.g.e, s. 46

¹¹ Kandemir (Mülâkat), *Edebiyat Âlemi Mecmuası*, nr. 15, 28.07.1949, İstanbul

¹² Safiye Sâmî [Erol], "Ay Kuş", Tagor'dan, *Millî Mecmua*, 4. Sene, 8. Cilt, nr. 75, İstanbul, 01 Mayıs 1927, s.1375

¹³ Safiye Sâmî [Erol], "Kadınlara Dâir", *Millî Mecmua*, nr. 79, İstanbul, 01.02. Şubat 1927 s.1272-1273

tefrika edilir¹⁴ ve 1938'de kitap olarak basılır. Ülker Fırtınası Cumhuriyet Gazetesi'nde tefrika edilir¹⁵ ve 1944 yılında kitap olarak çıkar. Ciğerdelen de 1946'da ilk baskısını görür. Bu arada bâzı dergilerde yine yazılarına rastlamaktayız. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından başlatılan Dünya Edebiyatından Tercümeler faaliyetine de katılan yazar Selma Lagerlöf'ün Portugaliya İmparatoriçesi (1941), La Motte Fouqué'den Su Kızı (1945) kitaplarını tercüme eder.

Safiye Erol'un ilk telif yazısından itibaren yazdığı bütün yazılarda bir kadın duyarlılığı hâkimdir. Öyle bir duyarlılık ki, gerek Batı gerek Doğu kültürünün damıtılmış duygu ve düşüncesini saf aşk teknesinde yoğururken insanları, eşyaları, mekânları hiç ihmal etmemiş, onlardaki ayrıntıları didik didik etmiştir. Onu, bir kadın duyarlılığı içinde feminist çığırtkan saymak mümkün değildir. Ama her cümlesinde ve yaklaşımında, kaleminin dokunduğu her meselede, o hem düşünen hem duyan bir kadın yüreği taşımaktadır.

Zengin ve engin bir kültür insanı olmasına rağmen halk seviyesine inerken Keşan ağız özelliklerini kullandığını görmekteyiz. Samimi sohbetlerinde de bu Keşan şivesini bolca kullandığına yakın dostları şahittir.

Yine rahmetle anacağım hocalarımdan Mehmed Çavuşoğlu ile yaptığım sohbette verdiği bilgiler, onun bilhassa gazetelere ve dergilere yazmaya başladığı 1955 sonrası yazı hayatı ile ilgili mühim bilgiler sergilemektedir.. Kendisiyle 23.02.1984 tarihinde yaptığımız sohbeti aynen kaydetmiştim. Safiye Erol'u ilk defa nasıl tanıdığını sormuştum o sohbette. Şöyle anlattı: "1956 veya 1957'de, Türk Yurdu Mecmuası'na bakarsan, orada görürsün, beni İstanbul muhabiri yaptılar. Dergi mâlum Ankara'da. Yanıma Erol Güngör'ü de aldım. 300 lira da para vereceklerdi. O zaman iyi para. Bana -Sen yazı topla, dediler. Bir de liste verdiler.

Rahmetli Fethi Gemuhluoğlu'na gittim. Bana bir takım isimler verdi. Bu listede Sâmiha (Ayverdi) Hanım, Nezihe (Araz) Hanım, Safiye (Erol) Hanım da vardı.

İlk defa Sâmiha Hanım'a gittim. Bana dedi ki: "Bizim Safiye'den de yazı alsana.." Hemen yanımda telefon da etti. Maçka Palas'ta A Blok 16 numarada otururdu, en üst katta.

Safiye Hanım'ı daha önceden biliyordum. Ben 1951'de Haydarpaşa Lisesi'nde talebeyken H. Nihal Atsız, mektebimizde hoca idi; edebiyat

¹⁴ Kandemir, aynı yerde

¹⁵ Kandemir, aynı yerde

hocası. Benim hocam değildi ama, biz oradayken o da hoca idi. Bir grup Cumartesi günleri öğleden sonra Atsız'a giderdi. Ben de gittim bir Cumartesi öğleden sonra.

O toplantıda Atsız, kendi târihî romanlarından bahsediyordu. Bize de târih sevgisi, kahramanlık duygusu işleyen romanları okumamızı, onlardan gıdalanmamızı tavsiye ediyordu. "Târih şuuru lâzım. Milletimiz bir bütündür. Târihimiz bir bütündür. Roman bizi târih içinde yaşatır.." diyordu. O sırada da Ciğerdelen'den bahsetti ve Safiye Hanım'ı yakından tanıdığını söyledi. "Avrupa kültürü ile yetişmiştir, bu romanı bu kadar güzel nasıl yazabilir! Şaşırdım.. falan diyordu.

Safiye Hanım bu romanı nasıl yazmış; 1956-1957'lerde kendisinden öğrendim.

Safiye Hanım'da bir mânevî cezbe vardı benim için. Güler yüzlü, açık sözlü, insan kalbini hemen avuçlayan bir hâli vardı. Bir dost havası vardı. İkinci, üçüncü oturduğumuzda kendisine "Abla!" demeye başlamıştım. O derecede yakın birisi idi. Mâhir (İz) Bey anlatırdı; "Hayatta iki insanda o hâli gördüm. Bir (Süheyl Ünver Bey'in şeyhi vardı, neydi ismi?) bir onda; bir de Ken'an Rifâî'de; insanı teshîr edici bir hâl vardı"¹⁶, cezbe edici, yüz güzelliği. Safiye Hanım'da da cezb edici bir hâl vardı.

Safiye Hanım, çok rahat insandı. Kendi o mûtenâ zarâfeti içinde konuşurdu. Rumeli şîvesini taklit ederdi. Şöyle el vurur (hocam, sağ yuğruğunu sol avucunun içine vurup sallayarak taklidini de yaptı) "Ülen Meemet!.." deyip söze girerdi. Böyle argo, bâzı Rumeli argoları kullanırdı.

Bir taraftan Türk Yurdu'na yazı ahyorum, bir taraftan Yeni İstanbul ve sonra Son Havadis'te musahhihlik yaparken de yazılarını hep ben ahyordum. Hakk-ı teliflerini dahi ben götürürdüm. Kendisi gazeteye uğramazdı pek.

Yazılarını okudun. Kolay yazdığını zannedersin değil mi? Râhat.. Sehl-i mümtenî.. Halbuki haftada bir yazdığı o yazılar için ciltlerle kitap karıştırırdı. Çoğu kitapları da ben temin etmişimdir.

¹⁶ Bu konuda Mâhir İz'in Yılların İzi adlı eserindeki şu kaydı söyledim: "Abdülazîz Mecdî Efendi âlim, zekî, şâir, üstün dirâyet ve firâset sâhibiydi; gördüğünü tesir altında bırakırdı. İstitraten belirteyim ki, bu hâl meşhur Şeyh Ken'an Bey'de de vardı ve daha kuvvetli idi" (Mülâkatçı) Yılların İzi, İstanbul, 1975, s. 161

Bir tasavvuru vardı; peygamber annelerini yazmak istiyordu. Bir Budha'nın, bir Hazret-i İsisâ'nın, bir Hazret-i Mûsâ'nın, bir de Hazret-i Peygamber'in annelerini..

Yeni İstanbul'da bir ramazan boyu süren tefrika yazdı. Orada Hazret-i Peygamber'in hayatından safhalar anlatılır. "Çölde Biten Rahmet ağacı" ismini de kendisi koydu. Benden de kitaplar istedi, götürdüm. 30 tefrika yazdı, sonra devam etmedi. Sebebini de söyledi: "Beni bu yazı bitirdi. Yeni bir hava gerek, yeniden enerji toplamam lâzım.." dedi. Gazete çok ısrar etti, ama yazamadı. Yazmadı değil, yazamadı. Çünkü Ciğerdelen'i nasıl yazdığını bana daha önce anlatmıştı. Biliyordum, yazamam değişindeki mânâyı.

Ciğerdelen'i nasıl yazdığını şöyle anlattı:

Bir Hindli ile tanışır. Aralarında platonik bir aşk başlar. Sonra Hindli evlenme teklif eder. Safiye Hanım kabul etmez. Der ki: "Bu aşk böyle kalsın Benim memleketime karşılık vazifelerim var" der¹⁷.

Ciğerdelen'deki mühendis kendisidir. "Hindli her gün gözümün önünde duruyor" derdi. Kitabı deşarj olmak için yazar. Kitabı bitirdiğinde kırk kiloya düşmüş. "Ondan sora rahatladım" derdi.

Ken'an Rifâî'ye giderken kendisinin mânen hazır olduğunu söylüyordu. Oadaki mânevî yükü yüklenmeye hazır olduğunu söylerdi. Ruh olgunluğu için daha önce kendisinden atılacak safranın boşaldığını, borcunu, dünya borcunu Ciğerdelen'i yazarken ödediğini, bu aşkın bedelini verdiğini söylüyordu.."

Bir mülâkatta kendi sanat anlayışı ile ilgili olarak yaptığı değerlendirme dikkat çekicidir: "Sanatkârın bir hâdiseyi, bir mâcerayı yaşama tarzı şahsî yaşayışının fevkindedir. Ben bir eserimde bir aşk hicranını tarif ederken, o hicranı bütün şark kadınları nâmına yaşadım.. Niçin îtiraf etmeyeyim, ben

¹⁷ Aynı konunun 1965 Varlık Yıllığı'nda şöyle kaydedildiğini görmekteyiz: "O zamanlar Almanya'da tanıştığı, Hindistan'ın özgürlük savaşçılarından pek ünlü bir Hintli genç, onun hayatında fırtınalar estirdi. Evleneceklerdi. İkisi de bu aşkla okulu bitirdiler. Genç adam bir gün: "Haydi, dedi, yurduma gidelim, orada onların bana ihtiyacı var, benim de sana ihtiyacım büyük!" Yıllardır bu çağrının şevki ile yaşayan genç kız: "Hayır, dedi, benim yurduma gidelim, orada onların bana ihtiyacı var, benim de sana" Sonunda biri Yeni Delhi'ye, öbürü İstanbul'a doğru, ömürleri boyunca dinmeyecek bir hasret ve ateşle yola çıktılar" bk. 1965 Varlık Yıllığı, İstanbul, 1965, s. 545. Sâmîha Ayverdi de yukarıda bahsettiğim sohbetlerinde "Safiye'nin hayatı sürprizlidir. Hintli genç ile arkadaş oluyor. O müslüman olamıyor, bu da hindü. Sonra ayrılıyorlar" demişlerdir.

gayet fatalistim. Bu cemiyetin bana ne kadar ihtiyacı varsa, o kadar zaman yaşarım ben. Fazlasına zâten lüzûm yok."¹⁸.

Edebiyat tarihçiliği açısından Safiye Erol'un yazı hayatını üç merhaleye ayırmak mümkündür. 1. İlk romanına kadar.. Kalem açma devri, 1935'e kadar sürer. 2. Romancılık devri.. 1955'e kadar sürer. 3. Fikir yazarlığı devri. 1955'ten vefatına kadar sürer. Üslûbunu da bu devrelerin şartlarına göre bir hayli geliştirmiştir. Onun duyuş tarzı ve bakış açısı Cumhuriyet devri romancılarında ve yazarlarında hemen hemen hiç rastlayamadığımız bir dikkat ve hassasiyet taşımaktadır. Bilhassa **Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık** isimli kitaptaki makalesi ondaki fırtınalarla dalgalanan ruhunun artık sükûnete kavuştuğunun temellerini vermesi bakımından dikkat çekicidir. Ken'an Rifâi ile tanışması (1947) ve ondaki bütünleyici ve tamamlayıcı cezbeyi kendi potasında massederek olgunluk devrine adım atar. Bir muhib olmaktan öte yaşadığı teslimiyet Dineyri Papazı'ndaki Gülbün'ün Tayyar Birkul'a teslimiyetinde şekillenmiş ve ifadesini bulmuştur.

Safiye Erol, çok dikkatli bir okuyucu, çok geniş ve derin düşünen bir mütefekkir, ayrıntılardaki güzellikleri görebilecek hassasiyette bir gözlemci ve doğu-batı, eski-yeni arasında kurduğu köprüyü bir bir kendi vücudu teknesinde yoğurmasını bilmiş ender yetişen bir şahsiyettir. Aşağı yukarı 160'tan fazla tutan makalelerinde çevre gözlemlerine, bu gözlemlerden çıkardığı derslere, şehirlere, sokaklara, hayvanlara, çiçeklere, böceklerle herkesten farklı bir ışıkla yanaşır. Kalemnin dokunduğu nesneler birden bire canlanıverir, birer ruh kazanır.

Sessiz yaşamış, şan ve şöhretten uzak durmuş, hürriyetine düşkün olduğu için **"O kadar ki, hürriyetimi ne de olsa, tahdit edecek diye şöhretten bile korkuyorum"** demiştir¹⁹. Ama buna rağmen sosyal faaliyetlerden geri kalmamış, çeşitli derneklerde rol almıştır. Bu konuda Emel Esin (11.11.1981 Türk Edebiyatı Vakfı'nda bir sohbetten sonra) 1961-1964 yılları arasında Üsküdar İman ve Kültür Cemiyeti'nde birlikte bulunduklarından söz etmişti. Hattâ Emel Esin'in eşi Seyfullah Esin ile İstanbul Alman Lisesi'nden arkadaşlırlar. Seyfullah Esin Avrupada konsolosluk yaparken Safiye Erol ile bir kere daha görüşüğünü söylemiştir. Seyfullah Esin'in Hindistan'da konsolosluk yaptığını duyunca Hintli genç ile rüyalarında randevulaştıklarını, buluşma yerine Hintlinin annesi babası, hısımları akrabası ile hep birden gelişlerine hayret etmiş.

¹⁸ Kandemir, aynı yerde

¹⁹ Kandemir, aynı yerde

Bu konuda anlaşılmadıkların söylemiş. "Hem şark, hem garp kültürünü bilen bir insandı. Eserlerini okurdum. Vefatından sonra yazdığım yazının başlığı Saffi'nin Ölümü başlığını taşır. Ama gazetede Sâfi şeklinde yanlış yazmışlar. Biliyorsun, Âdem-i Safi bir tasavvuf terimi. Hazret-i Âdem günahattan temizlenir. Âdem-i Safi vasfını alır. Istifâ, Mustafâ gibi. Temizlenmiş, pîr ü pâk olmuş, arınmış, günahattan kurtulmuş demek. Öyleydi Safiye. Durun.. size kendini de anlatayım. Kırmızımtırak bir yüzü, sarı saçları vardı. İnce, zayıf, biraz Osmanlı haşmeti taşıyan gaga burunlu idi. Bugünkü gibi görüyorum. Gâyet zekî bakardı. Nüktedan konuşurdu. Zarif idi." demiştir.

Safiye Erol Hanımefendi'nin eserlerini okuyanların insanı hemencecik sarıveren üslubundaki güzelliklerle ne gibi bir dünyaya adım atacaklarını tahmin etmek hiç de zor değil. Ama o da her fânî gibi "Dön!" emrine uymuş, gönüllerdeki diriler kfilesine kavuşmuştur.

Sözlerimi yine Mehmed Çavuşoğlu'nun onun vefatına düştüğü tarih ile bitirmek istiyorum:

*Ne âlemdir bu kim levh-i basarda
Felâket her yanın devr etti dehrin
Hafâdan ansızın bir rüzgâr esti
Gül-i nâdîdesin incitti dehrin
Safiyye safvetiydi gitti dehrin²⁰*

Nur içinde yatsın.

Hepinizi hürmetle selamlıyorum efendim.

²⁰ 10.12.1985 tarihinde kendisinden dinleyip kaydetmişim.

PİRLEPE'DEKİ "ÇARŞI CÂMİİ"

Ahmet ABÂZİ*

VAH! PİRLEPE'DE TEK "ÇARŞI CÂMİİ" ARTIK YOKSUN!

Pirlepe, altıncı Sosyalist Federasyon Yugoslavya'nın bu günkü Vardar Makedonya'sı denilen Makedonya Cumhuriyetinin bir kentidir (kasabasıdır). Adı geçen kasaba Osmanlı idaresinde gelişmiş ise de uzun zaman "Türk Kasabası" olarak anılmakta idi.

Pirlepe beş asır Osmanlı idâresi altında yaşamıştır. Türklerle bir arada yaşamak istemeyen İseviler eski Pirlepe'nin bir mevkiine kendilerine bir mahalle kurmuşlardır. Burası bugün varoş adı ile tanınır. Türkler ise mahallelerini kasabanın batısında Kırık Câmîi'nin yanında kurmuşlardır. Bundan maada Arnavut ahalisi de kendi mahallelerini Arnavut mahallesi ve Arnavut Câmîi Mahallesi'ni kurmuşlardır.

Balkan Harpleri'nden ve Dünya Savaşları'ndan sonra Müslüman Pirlepe Ahali'si Türkiye'ye vatanlarını mallarını bırakarak göç etmiştir. Kasabada kalan bin müslüman hânenin hayat şartları ağır ve kötü olmuştur. Müslüman ahâlinin ziyâdesi çingene, Türk, Arnavut ve Torbeş'tir. Hepsi bir araya toplanarak ve yardımlaşarak tek kalan Çarşı Câmîi için heyet kurmuşlar ve İslam birliği tarafından sorumlu şahıs seçmişlerdir. İşte din hayatı Pirlepe'de bu zor şartlar altında yürütülmüştür.

ÇARŞI CÂMİİ, KASABANIN EN ESKİ TÂRİHİ ESERİDİR.

Pirlepe Kasabası'nda yirmi altı câmi, iki tekke mevcuttur. Osmanlı kültürünün eserleriyle dolu olan bu kasabanın kültür bakımından değeri büyüktür.

Yıllardır Osmanlı eserlerine karşı -bâhusus İslâmî temsil eden- meselâ saat kulesi, câmîi, tekke, medrese, mektep olsun kin, kıskançlık, düşmanlık hissi mevcuttur. Manastır ve Pirlepe saat kulesine takılan haç buna en güzel örnektir. İslam birliği tarafından İsevilerin piskoposuna bu haksızlığa karşı bir belge ve mektup gönderilmiştir. Fakat o zamanki cumhurbaşkanı Kiro Grigorof böyle bir haksızlığın olmadığı yolunda bir cevap yollamıştır.

* Matematik öğretmeni. (Gostivar)

Çarşı Câmii harap bir durumda olsa hizmete açıktı. Kasabadaki müslüman cemaati burada muntazaman ibâdetlerini yaparlardı. Câminin ikinci katında bir oda Pirlepe kasabasının İslam birliğinin ve civarının dâiresi olarak kullanılmaktaydı. 1982 yılında dilekçeyle câminin tamiri için izin isteyen heyete belediye müsaade vermedi. 1987 yılında hazırlanan projede yine reddedildi. Son proje 21.4.1993 ve numara sırası 09-48/2 heykeller ve müzeler koruma Pirlepe belediye heyetinden verildi. Bu projeyi mühendis Kiro Yovanoski hazırlamıştı. Müslüman ahalisinden para toplanmıştı yalnız izin bekleniyordu. Bakanlığın cevabı şöyleydi: “Câminin tamiri için asla izin verilemez.” Her bir câmiinin vakfı tapu ile belirli idi. Dükkan olsun toprak olsun zâten onların ayakta durmaları bunların gelirlerindendi. Ama hükûmet tarafından geçmişte bu vakıflara taarruz edilmiştir.

İşte bu haksızlığın yapıldığı Çarşı Câmii koruma altında bulunuyordu. Nihayet 2001 yılının Ağustos ayında Pirlepe'nin meşhur beş yüz yıllık Çarşı Câmii yandı!...

ÇARŞI CÂMİİ NASIL YANDI?

Makedonya bugün eski Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra kendi başına bir cumhuriyettir ve üç bölgeden ibarettir. İlk seneler azınlıkların haklarının korunacağı söylenmesine rağmen 1990'dan başlayarak vaziyet günden güne değişiyordu. Azınlıkların hakları kısaltıkça kısaltılıyordu.

İlk önce kurulan Meclis-i Mebusan'da bir Türk mebusu vardı. Arnavutlar'ın mebusları üçte bir nüfusa bağlı olarak parlamentoda ikinci yer tutar. Bugün ise parlamentoda Türkler'i temsilen hiçbir Türk mebusu bulunmuyor. Buna diyecek bir şey var mı? On yıldan bu yana mecliste tartışmalar arttı ve işler gerginleşti. Nihayet 2001 başlangıcında Arnavutlar'da UÇK Teşkilâtı ortaya çıktı ve işin şekli değişti. Bir tarafta UÇK bir tarafta hükûmetin askeri ve polisi olmak üzere harp başladı. Bölgenin kuzey tarafında Arnavut ve Türk köyleri çok hasar gördü. Ağır toplar, uçaklar ve helikopterlerle bombardıman yedi ay devam etti. Avrupa Birliği araya girdi. Nihayet 13.08.2001'de Ohri'de antlaşma yapıldı ve çatışmalar bitti. 10.08.2001 tarihinde Üsküp'ten Kalkandelen'e giden bir konvoy polis ve asker bir vadide tuzağa düştüler. Aynı günde Pirlepe'nin merkezinde toplanan ve bu olayı duyan birkaç yüz Makedon delicesine müslümanların dükkânlarını yaktılar. Bu kadar ile yetinmeyen Makedonlar Çarşı Câmii'ni temeline kadar yaktılar. İşte on beşinci asırdan kalma bir tarihi eser olan Çarşı Câmii'nin sonu böyle oldu. Bu canavarların itfaiyeye karşı cevabı şuydu “Kasabamızda müslüman eseri kalmaması ve onları artık hatırlamamak için yaktık.”

Beş asırdan bu yana hizmet eden 1960 yılında belediye tarih ve kültür eseri olarak koruma altına geçmiş olan fakat maalesef hiç ilgi gösterilmeyerek harap bir hale terk edilen Çarşı Câmii'nin bu hazin sonu onbeşinci asırda Pirlepe'de bir hanın kitabesini bize hatırlatıyor. “İnşaat yararlı olsun.” Yirmibirinci asırda ise maalesef Pirlepe için inşaat artık yararlı değildir.

5.09.2001

DÜŞÜNDÜKLERİM- GÖRDÜKLERİM- OKUDUKLARIM

Kemâl Y. AREN

ADAM ve DAĞ

Adam birdenbire kendini dağın önünde buldu.

Kızdı.

"Nerden çıktı bu da önüme?" dedi.

Şöyle aşağıdan yukarıya doğru küçümsercesine baktı.

Otlar, kayalar, ağaçlar, ağaçlar, ağaçlar... Yükseliyor da yükseliyor.

Ve dağ bütün heybetiyle fütursuz uzanmış yatıyor. Sağa baktı, sola baktı, ufuklarda kaybolduğunu gördü.

"Bu gurur ne? Neyine güveniyorsun?" dedi. *"İstersem seni şimdi hal-laç pamuğu gibi atarım."* Televizyonda gördüğü filmler gözünün önüne geldi.

Daha da kızdı. *"Karnını deşerim senin!."* dedi. Ama bir türlü açılmayan Bolu tüneline hatırına getirmeyemedi.

Dağdan ses gelmedi.

Ağaçlar olmasa belki ses verirdi ama ağaçlar vardı.

Adam daha da öfkelenmişti. *"Senin tepene çıkar saçlarını yolarım, inan olsun!"* dedi ve dediğini de yaptı.

Tepesine çıktı ;ama saçlarını yolmayı düşünemedi bile!. Vardığı yükseklikten başı döndü, beyaz beyaz bulutlar tepesini okşayıp geçiyorlardı. Aşağıya baktı; karanlık vadiler, derin uçurumlar gördü. Ürktü, ürperdi, titredi. *"Dağ başını duman almış"* dedi. *"Ben burada ne arıyorum?"* *"Sade dağ başı değil, benim başım da dumanlı..."* diye düşündü. Sarhoş gibiydi. Şarkı söylemek istedi: *"Dumanlı başı ufuklara yaslanan ..."* diye başladı. Bu şarkı mıydı, değil miydi, bilemedi.Durdu. *"Başım dönüyor başım!..."* dedi. Gerçekten de başı dönüyordu. *"Yere diz vuruşu dağ gibi bir zeybeğin!"* dedi. *"Fesinin üstünü bin bir dağ çiçeği oyalarla süslemiş!"* Efenin Hikayesi'nden Halide Edip diye aklından geçirdi.

Zeybek, efe... derken Aydın'ı, İzmir'i, Manisa'yı, Bursa'yı hatırladı. Mikrofondan yayılan ses sanki kainatı kaplıyor, “*Şimdi zeybekler geçiyor, şimdi zeybekler, zeybekler...*” Yere oturdu, başını ellerinin arasına aldı; yıllar var ki bu sesi duyamaz olmuştu. Bunlar ne zaman söylenirdi?.. hatırlamaya çalıştı:

*Oyna, yansın cepkenin
Yansın, güneşten tenin
Gün senin, şenlik senin
Bayramın kutlu Efe'm!*

bayramın, bayramın... Tabii ya, bayramda!.. Mahalli kurtuluş bayramlarında yayılan bir anonstu: “*Şimdi zeybekler geçiyor*”.

Seneler var ki ne bu bayramlar kutlanıyor ne de bu anonsu duyuyordu.

İçini çeke çeke ağladı.

Sıcacık, yumuşacık, masum gözyaşları yanaklarından döküldü.

Güç halle ayağa kalktı;başı önünde sarsak adımlarla dağdan aşağı indi. Arkasına bakmadan yürüdü gitti.

Kalabalıkların içinde kayboldu.

* * *

BARTIN KİMİN ANAYURDU?

(Safranbolu'da SONSÖZ gazetesinin 24 Ağustos 2001 tarihli nüshasında yayımlanan “Bartın Kimin Anayurdu?” başlıklı yazıdan alınan şu satırları beraberce okuyalım.)

Televizyonda gördük: Bir şehrimizin girişinde caddenin iki yakasına bir kısım halk toplanmış.Başlarında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin bir bakanı yanında şehrin yöneticileri ve ileri gelenleri olması gereken kişiler. Şehre giren beş-altı bisikletliyi coşkun bir gösteriyle karşılayıp alkışlarla bağırklarına basıyorlar. Sahne ilk bakışta şehir halkı arasında düzenlenen bisiklet yarışının bitiş anını çağrıştırıyor.

Ama öyle değilmiş. Sunucunun verdiği bilgiye göre televizyon kanalında görülen şehir: Bartın! Karşılanan bisikletliler de İtalya'nın Veneto-regio'unda (bölgesinde) yaşayan İtalyanlarmış.

Bundan 3200 (üç bin iki yüz) yıl öncesine değin Bartın'da yaşamakta iken Truva Savaşı'ndan sonra bugünkü İtalya'da yaşamakta oldukları bölgeye göç etmişler. 3200 yıldır orada yaşıyorlarmış. 3200 yıl önce atla terk ettikleri "Anayurtlarına" bisikletle dönmek için bu geziyi düzenlemişler ve Bartın'da "Anayurdunuza Hoşgeldiniz!" sözleriyle karşılanmışlar.

Eylemlerini " Bizler 3200 yıl önce Bartın'dan bugünkü İtalyan topraklarına göçen Enetlerin torunlarıyız. Anayurdumuza köklerimizi aramaya geldik." diyerek açıklayan bisikletlilere Bartın'da gösterilen olağanüstü hüsn ü kabulün amacı –Bartın açısından meğer "turistik" imiş. Bu yolla ileriki yıllarda daha çok sayıda Enet'in "Anayurtlar" na gelerek turizm gelirimize büyük katkı yapmaları bekleniyormuş.

Bence törende bazı eksikler var; düzenleyicilerine yardım amacıyla arz ediyorum:

1. Sayın Bakanımız (her kimse!) Bartın'ın altı adet altın anahtarını yaptırıp bu pek muhterem bisikletlilere "Bu anahtarları bir dahaki gelişte Bartın'ın kendisini size vereceğimizin belgesi olmak üzere takdim ediyoruz, aziz kardeşlerimiz!" sözleriyle ve dünya kameraları önünde sunmalıydı.

2. Güzel ve etkileyici bir hitabe ile Anadolu'nun diğer il, ilçe ve köylerine çağrıda bulunarak tarihlerini iyi araştırmaları, böyle kıyıda köşede kalmış pek müthiş ve sanal ekonomik getirisi yüksek olan tarihî hakikatleri gün yüzüne çıkarmaları önerisinde bulunmalıydı.

Bu nacizâne fikirlerimi yüce Türk turizmine katkıda bulunmak arzusuyla arz ettiğimi lütfen kabul buyurun.

VE

EY, AKL-I SELÎM!...GELDİNSE KAFAMIZA KAFAMIZA VUR!
HEM ÖYLE ÜÇ DEFA BEŞ DEFA DEĞİL; UYANINCAYA KADAR,
UYANDIRINCAYA KADAR VUR!..

* * *

ELLERİNDE SARI ZARFLARLA KOŞUSTURAN ANNELER!..

Günlerdir, okulların civarında ellerinde büyük,sarı zarflarla bir takım kadınları tek başlarına ya da yanlarında bir arkadaş grubuyla veya bir çocukla acele acele bir yerlere giderken veya bir yerlerden gelirken görüyorum. Kayıt mevsimi... İnsancıklar,evlatlarını bir okula kaydettirmeye çalışıyorlar ve tabii bürokrasimiz de çalışıyor: İkametgah kağıdı,sağlık raporu,nüfus sureti ve aslı ,formlar, fotoğraflar, pullu-pulsuz zarflar vb. Bir tanesi eksik veya kusurlu olsa “ Git,düzelte,tamamla öyle gel!” İstanbul gibi bir metropolde şu emir yarım gün veya tam günün heba olması demek!

Bu kağıtlar ne işe yarar?

Hiçbir işe yaramaz!

Hazırlanır,öğrencinin dosyasına konur. Beş sene,sekiz sene,on bir sene sonra ambara kaldırılır. Bu arada o evraklardaki yazılı bilgilerin çoğu ya da tamamı değişmiştir. Kimsenin ruhu duymaz; zira öğrencinin dosyası kayıttan sonra bir daha açılıp bakılmaz.

.....

Peki be Allah'ın kulları, şu güneşin beyinlerimizde kaydandığı,aşırı nem oranının insanı bunalttığı günlerde bu eziyet insafa sığar mı?

Kime söylersin!.. Bürokrasimiz çalışıyor, kırtasiye işlemlerini alabildiğince üretiyor.

Oysaki...

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların % 98'inde eğitim ve öğretim iflas etmiş durumda.

Bunu herkes biliyor.

Resmi ağızlar seslendirmekten korkuyor- sandalye korkusu- Gayri resmi ağızlar ise şu sıralar ekonomiyi düzelterek formüllerle meşguller,bu mesele onlar için gündem dışıdır.

Kimse dikkat etmiyor ki, ciddi sayılan işlerimiz için adam ararken hep dışarıda eğitim görmüşleri seçiyoruz. Peki, bizim okullarımızdan, üniversitele- rimizden mezun olanlar ne işe yarar? Bunu soran yok.

Ben bir başka soru soruyorum:

Kimler dışarıda eğitim görme imkanına sahip?

Lütfen, ciddi cevap isterim.

Belki de istenen bu idi.

Yazık! Yazık ki binlerce yazık!..

KİTAPLAR:

İSYAN GÜNLERİNDE AŞK: Okudum. Fena değil! Ama onun birinci cildi sayılabilecek eser “Kılıç Yarası Gibi” adlı roman imiş.Bunu bana kimse söylemediği için sonradan okumak durumunda kaldım.Bu da bizlerde kitap tanıtımının ne kadar baştan savma olduğunun bir göstergesi.

Her iki kitap için kanaatim: Okunabilir! Ama Samiha Ayverdi’yi, Kemal Tahir’i okuyanlara göre yeni bir şey yok. Roman kalitesi olarak on üzerinden ancak dört eder.

ANİTA’NIN LANETİ: Mahfi Eğilmez’in OM Yayınevi’nden çıkan ve Hürriyet Gazetesi’nin öve öve bitiremediği bir kitap. Dost,ahbap ilişkisiyle methedildiği aşikâr...Mahfi Bey, Hititoloji’ye ilgi duymuş, bu konuda çok kitap okumuş, arzu etmiş ki bu okudukları boşa gitmesin, ilgi duyanlar için kendince bir özet hazırlamış. O kadar.

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI
2001 SENESİNDE NEŞREDİLEN YAZILARIN İNDEKSİ

AYVERDİ, Sâmiha

Mülâkat. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 6-8.

Mülâkat. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 6-12

Mülâkat. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 4-8

Mülâkat. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 5-7

ABAZİ, Ahmet

Pirlepe'deki Çarşı Câmii. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 89-93.

AÇIKGÖZ, Halil

Safiye Erol'un Yazı Dünyâsı. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 80-88

AKYAVAŞ, Beynun

Divanyolu-Harbiye. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 18-20

Üsküdar'da Üç Vâlîde. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 51-53

Galata. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 30-32

AREN, Kemal.Y

Gördüklerim-Okuduklarım-Düşündüklerim. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 66-72

Gördüklerim-Okuduklarım-Duydukларım. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 74-77

Gördüklerim-Okuduklarım-Duydukларım. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 99-104

Gördüklerim-Okuduklarım-Duydukларım. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 94-98

AYVAZOĞLU, Beşir.

Ataç ve Kabaklı. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 24-27

BAKİLER, Yavuz Bülent.

Bir Türkmen Beyi Daha...Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 18-20

BANARLI, Nihad Sâmi.

Eski Bir Hâtıra. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 34-35

CİNİSLİ, Râsim

Ali Fuat Başgil'i Anma... Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 12-17

ÇETİNKAYA, Yalçın

Alâeddin Yavaşca. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 65-71

DEMİRCİ, Mehmet

Osmanlı Dönemi Tasavvuf Araştırmaları. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 59-69

DERMAN, Çiçek

Rikkat Kunt Hoca Hanım. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 21-29

ECER, Ahmet Vehbi

Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 19-33

ERGİ, Sabahaddin

Akşehir'den Uçan Kuş. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 70

ERİK, Nâzik

Sosyoloğa Çağrı. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 9-11

GÖZE, Ergun

Kabaklı Hoca ve.. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 21-23

GÖZE, Hicran

Târimimizde Vakıf Yapan Hanımlar. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 49-56

Fâtih'in Mânevi Şahsiyeti. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 64-69

Batılılaşma Mâceramız. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 17-18

GÜLDAŞ, Ayhan

Özbek Yazarı Aybek'in Romanlarında Gül. Temmuz 2001, Y.30 S.3 ss 72-80

GÜNGÖR, Şeymâ Taşçıoğlu

İstanbul Hikâyelerinden Tıflı Efendi'de Bir Helva Sohbeti. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 30-39.

Karacaoğlan'ın Sevgili ve Eş..... Ekim 2001, Y.30, S.4 ss 70-79

HACİMEYLİÇ, Kâzım

Bosna'daki Gâzi Hüsrev Bey Kütüphânesi'nde Osmanlı Cilt San'atının Nâdir Bir Örneği. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 61-65

İZGÖREN, Erdoğan

Ahmet Hâşim. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 34-37

KAFTAN, Ekrem

Gitti. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 33

KEMİKLİ, Bilâl. Sufi Şâir Seyyid Seyfullah'ın Vahdet-i Vücuda Dâir Risâlesi.

Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 84-93

KERMAN, Zeynep

Mehmet Kaplan. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 57-63

KIZILTUĞ, Fırat

Dorat. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 51-54

KUBBEALTI

Ocak 2001, Y.30, S.1 ss 5

Nisan 2001, Y.30, S.2 ss 4-5

Ekim 2001, Y.30, S.4 ss 5

NUHOĞLU, Hidayet. Devlet Arşivlerinde Yeni Yayınlar. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 8-12

OLGUNER, Fahreddin

Uluğ Bey Devri. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 40-45

ORTAYLI, İlber

Ayverdi Kardeşler ve Kubbealtı'nın Hizmetleri. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 36-45

ÖGKE, Ahmet

Yiğitbaşı Veli'nin Vefat Tarihi Üzerine. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 55-64

ÖZCAN, Hanifi

Farâbi'de Mutluluk. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 71-73

ÖZEMRE, Ahmet Yüksel

Çocukluğumun ve Gençliğimin Üsküdarı'ndan..Ekim 2001, Y.30, S.4 ss 49-55

PALA, İskender

Şavk İle Pervâneler Dönsün. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 16-17

SERİN, Muhittin. Kendi Hat ve İfadesiyle Hattat Halim Efendi. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 54-56

ŞENEL, Ünal. Bulgar-Türk Dostluğu Cemiyeti. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 13-16

TUNALI, A. Yağmur

Hazret-i Türkistan Bereketi. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 48-50

TUNCEROĞLU Ayşe Göktürk

Gün Işığının Ardından. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 28-30

"Okuldaki Başarı" Üzerine. Ekim 2001, Y.30, S.4, ss 56-58

UĞURCAN, Semâ

Safiye Erol'un Romanları. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 34-43

ULUANT, Zeynep

Semiha Cemâl Hanımefendi. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 57-60

Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Kadın ve Aile. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 46-50

YARDIM, E. Seval

Unutulan 16 Mart. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 44-47

YETİŞ, Kübra

Seelida Projesi. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 81

Fetih Yılı Dönümü. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 94

YÜCETÜRK, Orhan Seyfi

İslâm'da Kadın ve Kadın Hakları. Temmuz 2001, Y.30, S.3, ss 9-29

Kutsal Kitaplarda Müjdelenen Son Peygamber. Ekim 2001, Y.30, S.4 ss 38-48

YÜCEYILMAZ, Muhterem

Güvercin Alfabesi. Ocak 2001, Y.30, S.1, ss 46-48

Sultanahmet'te Bir Çıra. Nisan 2001, Y.30, S.2, ss 31-33

B

en temizim, tertemizim,

Yarınıym ülkenizin...

Yaşanması için

Bana temiz bir dünya verin!

Bir Duru, bir Duru, bir Duru daha...

Haydi daha saf,

Daha temiz bir dünyaya!..

Duru! Daha saf, daha temiz,
daha doğal bir dünya.

Sizinle aynı takımdayız!

*Hayatın bir takım oyunu
olduğunu, her deneyim bize
yeniden hatırlatıyor.*

*Güneş Sigorta dostlarının, her
parçası uyum içinde çalışan
sistemimize olan güveni ve inancı
işte bu yüzden.*

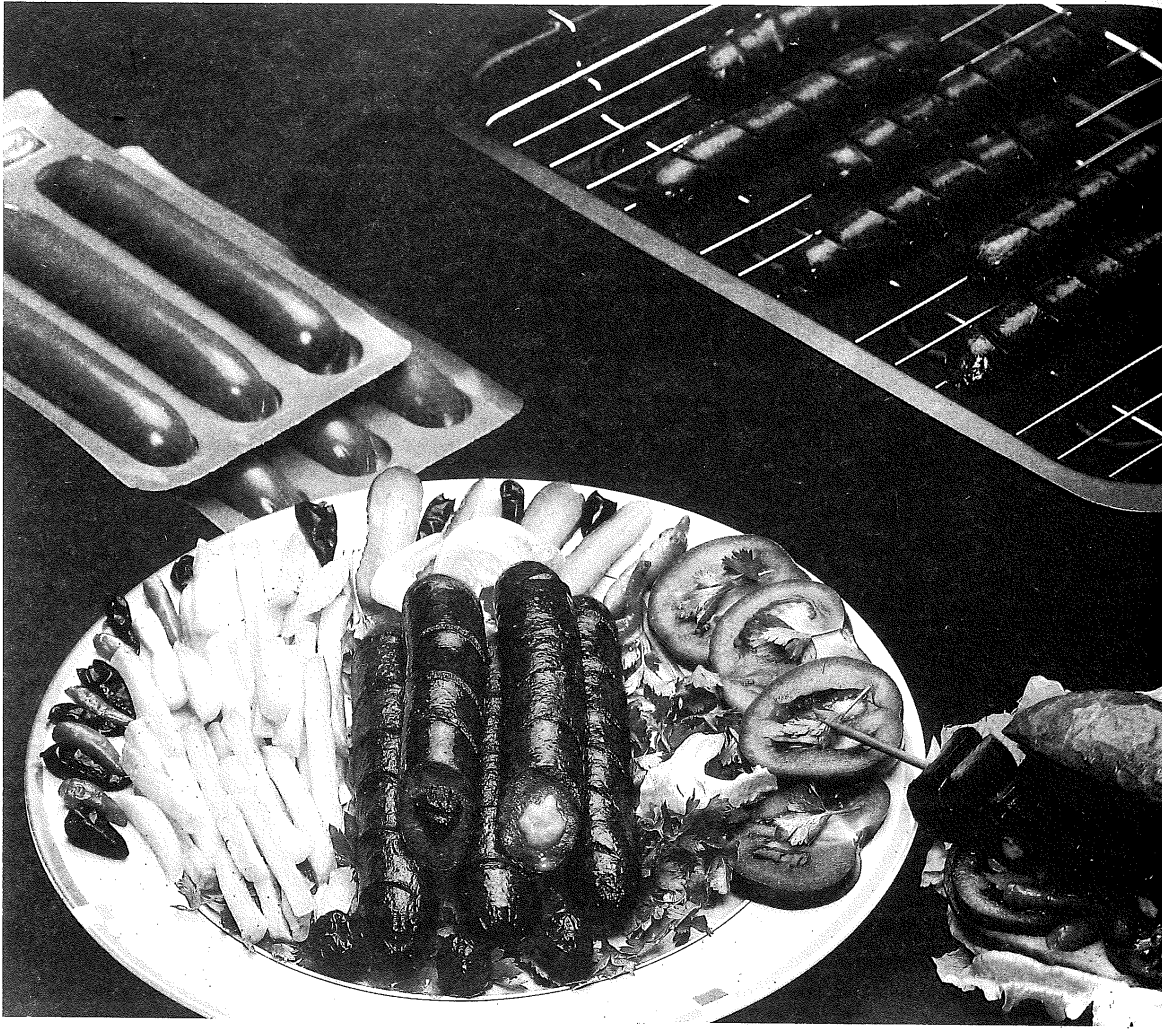
*Ve işte bu yüzden, uzman bir
kadronun ötesinde, uyum içinde
çalışan güçlü bir ekibe ve tam
bir takım ruhuna sahibiz.*

*Çünkü bizim gücümüz, sizin
gücünüz...*

*Çünkü bu takım daima birlikte
olacak...*

İçiniz rahat olsun...

GÜNEŞ SİGORTA

Beşler'den yepyeni bir sosıs... Beşler Karnaval

Beşler damak zevkinize yepyeni bir
lezzet armağan ediyor: Karnaval...

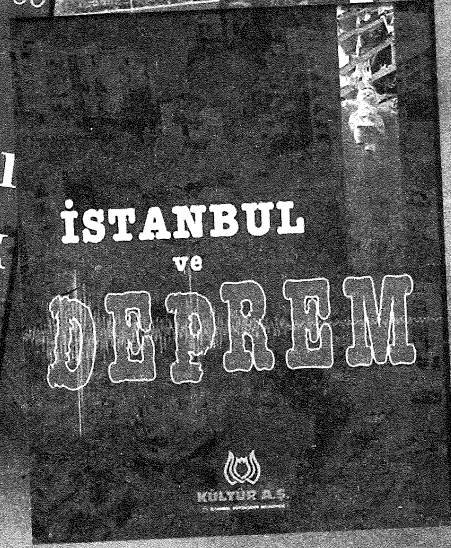
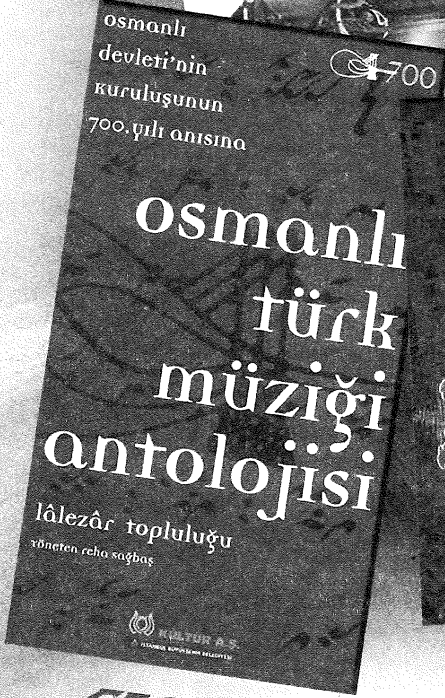
Türkiye'de ilk kez çift dolum tekniğiyle
hazırlanan iki ayrı lezzet; Özel Soslu
ve Kaşarpeyniri katkılı sosisler.

"Yenince Beşler yenir."

KONSER

ATRO

FESTIVAL

SIMPOZYUM

KÜLTÜR VE SANAT'IN HER ALANINDA

KÜLTÜR A.Ş.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.

Fulya Mah. Mevlüt Pehlivan Sk. No:23 Gayrettepe - İstanbul Tel: 0212. 317 77 00 Faks: 0212. 274 58 40

<http://www.kultur-sanat.org> e-mail: kultur-sanat@kultur-sanat.org

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.

MERKEZ : Sarkuysan İş Merkezi, Şişhane,
Okçumusa cad. No.1 80020
Beyoğlu - İstanbul / Türkiye
Tel. : (0.212) 252 60 00
Fax : (0.212) 251 23 04

FABRİKA : Osmangazi, 41401 Gebze-Kocaeli
Tel. : (0.262) 653 45 07 - 653 26 04
Fax: (0.262) 653 55 12 - 653 27 69

osmanlı koleksiyonu bursa serisi

Canakkale Seramik
Kalebodur
SERAMİK BÜDÜR

Dağıtıcı Firma: Kale Pazarlama Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kale Seramik Binası 4. Levent İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00

İhracatçı Firma: Kale Export Dış Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kale Seramik Binası 4. Levent İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00

www.kale.com.tr

Altın Çini

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalığıl Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60